

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

SEÇMELİ HZ. MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ
10.SINIF MÜFREDAT PROGRAMININ KAVRAM
HARİTASI TEKNİĞİ İLE İŞLENİŞİ

HALİSE YURDAKUL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
PROF. DR. ABDULLAH ÖZBEK

KONYA-2016

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	HALİSE YURDAKUL		
	Numarası	108102081006		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ / DİN EĞİTİMİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	SEGMEZİ Hz. MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ 10. SINIF MÜFREDAT PROGRAMININ KAVRAM HARİTASI TEKNİĞİ İLE İŞLENİŞİ			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

Halise YURDAKUL

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	HALİSE YURDAKUL
	Numarası	108102081006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ / DİN EĞİTİMİ
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	PROF. DR. ABDULLAH ÖZBEK
	Tezin Adı	SEÇMELİ Hz. MUHAMMED 'İN HAYATI DERSİ 10.SINIF MÜFREDAT PROGRAMININ KAVRAM HARİTASI TEKNİĞİ İLE İŞLENİŞİ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan başlıklı bu çalışma 05.02.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	Abdullah ÖZBEK	
2	Yrd. Doç. Dr.	Murat AK	
3	Yrd. Doç. Dr.	Ahmet Ali GANAKCI	

ÖZET

Teknoloji ile şekillenen dünyamızda en değerli şey zamandır. Teknoloji zamanı verimli kullanmayı ve hayatı kolaylaştırmayı amaç edinmiştir. Özellikle insanlara görsel, duyuşsal alanda etkili ve pratik olarak ulaşması teknolojiyi eğitimin vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. Eğitim ve teknoloji günümüzde birbirini tamamlayan parçalar olmuştur. Teknoloji insanları geliştirmiş, eğitim ise teknolojiyi kullanarak insan zihnine daha kolay ve kalıcı bilgiyi ulaştırmıştır.

Bu çalışmada, alternatif bilişsel eğitim metotlarından “kavram haritası” tekniği ile 10. sınıf Hz. Muhammed’in Hayatı dersi müfredatı işlenmiştir. Çalışmamız, birinci bölüm; kavramın tanımı, özellikleri ve kavram haritası, türleri, hazırlanışı, faydaları ile ilgili teorik açıdan, ikinci bölüm; Ortaöğretim Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi 10.Sınıf Üniteleriyle İlgili Kavram Haritaları çalışmalarından oluşmuştur.

Kavram haritalarının şematik yapısı, kavramlar arası ilişkiyi görsel hale getirdiği için, soyut kavramların çoğunluğunu somut ve anlamlı hale getirmektedir. Ayrıca eski bilgi ile yeni bilgi arasındaki transferi kolaylaştırıcı olması, öğrencilerin dersi kavrama konusunda olumlu tepkilerine, anlamlı ve aktif öğrenmeyi gerçekleştirmelerine olanak sağlamaktadır. Kavram haritaları, kavramlar arasındaki sebep-sonuç ilişkileri, birbirleri ile olan bağları, basamakları, önermeleri ve örgütlemeleri göstermeye yarayan diyagramatik grafiklerdir. Bu sayede öğrenci rahatlıkla anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirir. Ezbere öğrenme yerine aktif ve anlamlı öğrenmeye imkân sağladığı için tezimizin konusunu kavram haritası tekniği ile çalışma olarak karar verilmiştir.

Amacımız, bu çalışma ile kavram haritasını, Hz. Muhammed’in Hayatı dersinde örnek uygulamalar ile göstermek, hem öğrenci, hem öğretmen açısından öğretme-öğrenme sürecini daha farklı ve ilginç hale getirmek, derslerin verimliliğini arttırmaktır.

Anahtar Kelimeler; Hz. Muhammed’in Hayatı, Kavram, Kavram Öğretimi, Kavram Haritası, Aktif Öğrenme, Anlamlı Öğrenme, Kavram Haritası Türleri, Öğretim Tekniği

ABSTRACT

The most precious thing is the time in our world which is shaped by technology. Technology aims to use the time efficiently and make life easier. Technology has become an irreplaceable part of education specially to reach the people as effective and practical in visual and auditory field. Nowadays, technology and education has become complementary parts. Technology has developed the people, education has delivered easy and permanent information by using technology to the human mind.

In this study which apply to “concept map” technique of alternative education methods tenth class the Prophet Muhammad’s life curriculum. Our study, first part; the concept of definition, the features and the concept map, the species, the preparation, the benefits about theoretical terms, the second part; occurs the concept map about the Prophet Muhammad’s life course with tenth class’s units in the secondary elective classes.

Schematic structure of the concept maps makes concrete and meaningful most of the abstract concept because it makes visual the relationship between concepts. Also, it enables to the positive reaction, achieve meaningful and active learning of students about clutch the lesson by the reason of facilitating the transfer between the new and old knowledge. Concept maps are diagrammatic graphic that provide to show the cause and effect relation between concepts, the ties each other, the steps, the propositions and the organisations. Thus, students can easily perform meaningful learning. Instead of learning by heart, it has been decided to our thesis topic as working concept mapping technique that allows the for an active and meaningful learning.

Our goal with that study which the concept map is shown with sample applications in the Prophet Muhammad’s life’s study, to make the teaching-learning process more diverse and interesting in terms of both student and teacher, the course is to improve the efficiency.

Key Words; Prophet Muhammed’s Life, Concept, Concept Teaching, Concept Map, Active Learning, Meaningful Learning, The Concept Map Types, Teaching Technique

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	vii
ÖNSÖZ.....	viii

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAM VE KAVRAM HARİTALARI

1. Kavramın Tanımı.....	3
2. Kavramın Özellikleri	3
3. Kavramın Çeşitleri.....	5
4. Kavram Öğretimi ve Öğrenme	6
4.1. Kavram Öğreniminde Ön Bilgi	8
4.2. Bilginin Kategorize Edilişi	8
5. Kavram Öğrenme Aşamaları	9
6. Kavram Öğrenmenin Sınırlılıkları.....	9
7. Kavram Haritası.....	10
7.1. Aktif Öğrenme ve Kavram Haritası İlişkisi.....	12
7.2. Anlamli Öğrenme ve Kavram Haritası İlişkisi	13
8. Kavram Haritası Türleri	14
a. Problem Haritası.....	14
b. Örümcek Ağı Haritası	14
c. Balık Kılçığı Haritası.....	14
d. Akış Çizgesi.....	14
e. Dönen Diyagramlar	14
f. Dayandırılabilir Ağaçlar	14
g. Hiyerarşik Kavram Haritası.....	14
h. Zincir Kavram Haritaları.....	14
i. Kavram Ağı.....	14
j. Sistem Kavram Haritası.....	14
9. Aktif ve Anlamli Öğrenmeye Yönelik Kavram Haritası Oyunları	15
a. Zihinsel Haritalama.....	15
b. Kavram ağı.....	15
10. Kavram Haritalarının Kullanım Alanları.....	16
11. Kavram Haritalarının Hazırlanışı	16
12. Kavram Haritası Kullanmanın Faydaları.....	20
13. Din Öğretiminde Kavram öğretimi ve Kavram Haritaları	23
14. Kavram Haritalarının Sınırlılığı	23

İKİNCİ BÖLÜM

ORTAÖĞRETİM 10.SINIF HZ. MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÜNİTE VE KONULAR, KAZANIMLAR, ÖĞRENME ALANLARI VE ÜNİTE AÇILIMLARI

1. Ortaöğretim 10.Sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programı Ünite ve Konuları.....	25
2. Ortaöğretim 10.Sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı Dersi Öğretim Programı Öğrenme Alanları ve Ünite Açılımları	26
2.1.Öğrenme Alanı: Hz. Muhammed'in Hayat Hikâyesi.....	26
2.2.Öğrenme Alanı: Günlük Hayatta Hz. Muhammed	26

2.3.Öğrenme Alanı: En Güzel Örnek.....	27
2.4.Öğrenme Alanı: Sosyal Hayatta Hz. Muhammed.....	27
2.5.Öğrenme Alanı: Hz. Muhammed ve Aile	28
2.6.Öğrenme Alanı: Hz. Muhammed ve Toplumsal İletişim.....	28

ORTAÖĞRETİM SEÇMELİ HZ. MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ

10. SINIF ÜNİTELERİYLE İLGİLİ KAVRAM HARİTALARI

ÜNİTE 1: “HZ. MUHAMMED (sav)’İN HAYAT HİKÂYESİNİ HATIRLAYALIM”

1. Hz. Muhammed’in Doğduğu Çevreyi Gösteren Kavram Haritası-I	30
2. Hz. Muhammed’in Doğduğu Çevreyi Gösteren Kavram Haritası-II	31
3. Hz. Muhammed’in Soyunu ve Ailesini Gösteren Kavram Haritası	32
4. Hz. Muhammed’in Doğumu Çocukluğu ve Gençliğini Gösteren Kavram Haritası	33
5. Hz. Muhammed’e Sahip Çıkanları Gösteren Kavram Haritası	34
6. Hz. Muhammed’in Muhammed’ül Emin Sıfatını Anlatan Kavram Haritası	35
7. Hz. Muhammed’e İlk Vahyin Gelişini Anlatan Kavram Haritası	36
8. Hz. Muhammed’in Mekke Dönemini Anlatan Kavram Haritası	37
9. Hz. Muhammed’in Tebliğinde Mekke Müşriklerin Tepkilerini Anlatan Kavram Haritası	38
10. Hz. Muhammed’in Hicretini ve Medine’ye Yerleşmesini Anlatan Kavram Haritası.....	39
11. Hz. Muhammed’in Medine Dönemi’nde Yapılan Savaşları ve Antlaşmaları Anlatan Kavram Haritası	40

ÜNİTE 2: SAĞLIK

1. Sağlığın Önemini Gösteren Kavram Haritası.....	41
2. Tıbb-ı Nebevi’nin Ne Olduğunu Gösteren Kavram Haritası.....	42
3. Sağlığı Korumak İçin Peygamberimizin Tavsiyelerini Gösteren Kavram Haritası	43
4. Hasta Kişi İçin Peygamberimizin Tavsiye Ettiği Davranışları Gösteren Kavram Haritası.....	44
5. İbadetlerin Sağlığa Faydasını Gösteren Kavram Haritası	46
6. Peygamberimizin Tavsiyelerine Göre Sağlığı Korumayı Gösteren Kavram Haritası.....	47
7. Sağlığın Önemini Anlatan Hadisi Şerifi Gösteren Kavram Haritası.....	48
8. Peygamberimizin Tavsiyelerine Göre Tedavi Olmayı Gösteren Kavram Haritası	49
9. Hastalıklara Sabretmeyi Gösteren Kavram Haritası.....	50

ÜNİTE 3: DENGİ

1. İnançta Dengeyi Gösteren Kavram Haritası.....	50
2. İnanç Bakımından İnsanları Gösteren Kavram Haritası.....	52
3. İnançta Dengeyi Gösteren Kavram Haritası.....	53
4. İbadetlerde Dengeyi Gösteren Kavram Haritası.....	54
5. Duygularda Dengeyi Gösteren Kavram Haritası.....	55
6. Duygularda Dengeye Örnek Olarak Peygamberimizi Gösteren Kavram Haritası.....	56
7. Davranışlarda Dengeyi Gösteren Kavram Haritası	57
8. Harcamalarda Dengeyi Gösteren Kavram Haritası	58

ÜNİTE 4: ÖZGÜRLÜK

1. Özgürlüğün Sınırlarını Gösteren Kavram Haritası.....	58
2. Bazı Hak ve Özgürlükleri Gösteren Kavram Haritası	59
3. Hak ve Özgürlükleri Engelleyen Davranışları Gösteren Kavram Haritası	60
4. Peygamberimizin Farklı Din ve İnanç Konusundaki Davranışları Gösteren	

Kavram Haritası.....	61
5. İslamiyet'in Düşünce Özgürlüğüne Verdiği Önemi Gösteren Kavram Haritası....	62
6. Ekonomik Özgürlüğü Gösteren Kavram Haritası	65
7. İslamiyet'te Özgürlüğün Sınırlarını Gösteren Kavram Haritası.....	66
ÜNİTE 5: KADIN VE ERKEĞE BAKIŞ	
1. Kadının Konumu ve Değeri Gösteren Kavram Haritası.....	67
2. Peygamberimizde Kadınların Konumu ve Değerini Gösteren Kavram Haritası ...	68
3. Erkeğin Konumu ve Değeri Gösteren Kavram Haritası.....	69
4. Kadın ve Erkek Eşitliğini Gösteren Kavram Haritası	70
5. Peygamberimizin Hanımlarla Olan İlişkisini Gösteren Kavram Haritası	71
ÜNİTE 6: YÖNETİM ANLAYIŞI	
1. Yöneticinin Kimler Olduğunu Gösteren Kavram Haritası	72
2. Yöneticinin Sahip Olması Gereken Özellikleri Gösteren Kavram Haritası	73
3. Yönetici Olarak Peygamberimizin Hayatını Gösteren Kavram Haritası	74
4. Yöneticinin Görev ve Sorumluluklarını Gösteren Kavram Haritası	75
5. Yönetilenlerin Görev ve Sorumluluklarını Gösteren Kavram Haritası.....	77
6. Yönetilenlerin Yöneticilerle Olan Münasebetinin Nasıl Olması Gerektiğini Gösteren Kavram Haritası	78
SONUÇ	80
KAYNAKÇA.....	83

KISALTMALAR

age.	:Adı Geçen Eser
bk.	:Bakınız
c.c.	:Celle Celâlühü
Fak.	:Fakülte
H.z.	:Hazreti
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
s.	:Sayfa
sav	:Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Ü	:Üniversite
vd.	:Ve Diğerleri
Yay.	:Yayınları

ÖNSÖZ

Günümüz eğitimcilerinin, her saniye gelişen ve değişen dünyada; kendini yetiştiren, daha hızlı ve iyi bilgi sahibi olan, yaşamı daha iyi anlayan, yaratıcı düşünen, en zor problemleri zaman kaybetmeden çözen, anlama ve kavrama kabiliyeti yüksek bireyler yetiştirmek, öncelikli hedefi olmuştur. Aktif öğrenme ile bilgiyi anlamlandırma, örgütleme ve sunma konusunda öğreticiye sorumluluk yüklenmiştir. Bu yükün hafiflemesi için, daha üst düzeyde bilişsel gelişime olanak sağlayan teknolojik araçlar kullanılmalıdır.

Günümüzde akıllı tahtalar, bilgisayarlar, tabletler ve akıllı telefonlar eğitim ve öğretimin her alanında rahatlıkla kullanılmaktadır. Teknolojinin sağladığı imkânlar, eğitim-öğretimde görsel işitsel ve bilişsel alanda metot olarak kullanıldığında, klasik öğretim yöntemlerini bir köşeye itmekte ve öğrenciyi derste aktif hale getirmektedir. Öğrenci için gerekli olan, bilgi yığını zihinde depolamak değil, bilgiyi anlamlandırmak, günlük hayatın sorunlarını çözme amaçlı kullanmak ve karşılaştığı bilgi verilerini sistematize edip örgütleyebilmektir. Bilgi için öncelikle kavram ve şema öğrenimi gereklidir, ardından kavramlar arası örgütleme, bağ kurma, anlamlandırma öğrencinin kavraması için ilk basamaktır.

Kavram haritası tekniği, kavramı ezbere öğrenme yerine, anlamlı öğrenmeyi desteklemesi, klasik kavram öğretim yöntemlerine alternatif teşkil etmesi, görselliği sağlayarak kavram öğretimini kolaylaştırması ve öğrenmeyi kalıcı hale getirmesi gibi nedenlerle kavram haritası metodu tercih edilmiştir. Hz. Muhammed'in Hayatı derslerinde kullanılmasının pek çok hedefin gerçekleşmesine imkân sağlayacağı düşüncesiyle de 10. Sınıf Hz. Muhammed'in Hayatı ders müfredatını kavram haritası tekniğiyle işlenmesi tez konumuzu oluşturmuştur.

Kavramlar, Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitabında yoğun olarak yer almıştır. Soyut kavramların somutlaştırılmasında, somut kavramların birbirleriyle ilişkilerinde kavram haritaları en uygun çalışma metodu olmuştur. Özellikle olayların sıralanışını, sebep-sonuç ilişkisini en anlaşılır kavram haritası tekniği anlatmış ve tasvir etmiştir. Ayrıca kavram haritası tekniği, akıllı tahtaların yaygın olarak ülkemizde kullanılmaya başlanması ile görsel ders anlatımı kolaylaştırma, soyut kavramları somutlaştırma ve ders süresini daha verimli kullanmada etkili olmuştur. Bu nedenlerden dolayı öğretim metodu olarak kavram haritası tekniğini kullanarak, Hz. Muhammed'in Hayatı dersi işlenmiştir.

Çalışmamızın ilk aşamasında, teknik ve teorik olarak kavram, kavram haritası, öğretimde kavram haritasının önemi ile ilgili bilgiler vermeye çalıştık. Daha önce yapılan

benzer çalışmalara ek olarak, anlamlı ve aktif öğrenme ile kavram haritaları arasındaki kuvvetli ilişkiye ve kavram haritasını eğlenceli, ilgi çekici hale getirecek oyunlara yer verdik. İkinci aşamasında ise Hz. Muhammed'in Hayatı ders kitabını her ünite ve konuda, özellikle öğrencide kavram kargaşası yaşatan detay konularda, kavram haritası tekniğini kullanarak bir deneme olarak ele aldık. Sünnet ve hadisleri günlük hayatla bağdaştıran kavramlarla ilişkilendirip anlamlı ve uygulanabilir kavramlar halinde sunmaya çabaladık. Deneme mahiyetinde çalıştığımız bu tezden eğitimci arkadaşlarımızın da istifade edeceğini temenni ediyoruz.

Çalışmanın seçiminde ve hazırlanmasında bilgi ve görüşleriyle yardımcı olan, rehberlik yapan hocalarım; Prof. Dr. Abdullah ÖZBEK ve Prof. Dr. Muhittin OKUMUŐLAR'a, her türlü fedakârlığı, emeği gösteren anneme, desteğini esirgemeyen eşime teşekkürü bir borç bilirim.

Halise Yurdakul

Ocak 2016

GİRİŞ

Dünyamız bilgilerle ve teknolojilerle donanmıştır. Her geçen gün yeni bilgiler ve teknolojik ürünler üretilmektedir. Teknoloji evrensel bir dil haline gelmiş ve bilginin aktarılmasını, anlaşılmasını ve öğrenilmesini kolaylaştırmıştır. Teknolojiyi eğitim-öğretimde yöntem ve teknik olarak kullanmak ise hem kolaylık, hem ekonomiklik hem de verimliliktir. Biz de tezimizde konu olarak Hz. Muhammed'in Hayatı dersi 10. sınıf müfredat programını kavram haritası tekniğiyle çalıştık, akıllı tahtalarda, projeksiyonlarda ders işlerken faydalanılabilir olarak hazırladık.

Bilimde evrensel düzeyde tanımlanan kavramlar, insanlar arasında iletişimi sağlayan, ilkelere temel oluşturan ve ilgili olduğu alandaki sorunların çözümüne yardımcı olan, sözcüklerle ifade edilen önemli bir öğrenme aracıdır. Kavramlar, görev ve önem bakımından, iletişim sürecini hızlandırdıkları gibi, bu sürecin daha etkili olmasını da sağlamıştır. Bunun nedeni, insanların benzer kavramları paylaşıyor olmasında yatmaktadır. Böylelikle insanlar her nesne, olay ve fikirdeki belirgin detayları açıklama gereğinden de kurtulmuştur.

Öğretimde yöntem, sınıfta eğitim etkinliklerine yön veren, bilgi rezervi ve planlama, eğitimsel yaşantıları öğrenciye ulaştırmayı sağlayan yoldur. Sözelimi, yöntem, hedeflere ulaşmak için önceden belirlenmiş ya da izlenecek en kısa yoldur.¹ Teknik ise bir öğretme yöntemini uygulamaya koyma biçimi ya da sınıf içinde yapılan işlemlerin bütünü olarak tanımlanmıştır.² Her öğretmen öğrencilerinin bireysel farklılıklarını dikkate alarak öğrenme ortamının koşullarına uygun strateji, yöntem ve tekniklerle onları öğrenme sürecine dâhil edebilir. Fakat burada önemli bir olan bir husus, öğretmenin strateji, yöntem ve teknikler konusunda donanımlı olması ve bunları içeriğe uygun bir biçimde uygulamaya dönebilmesidir. Bu sebeple, öğretimde yöntem ve derslerde uygulanabilirlik açısından en uygun teknik olarak kavram haritası metodu seçilmiştir.

Çalışmanın amacı; kavram haritası tekniğini, yeni programa giren Hz. Muhammed'in Hayatı dersi onuncu sınıf müfredat programında uygulamak; ünite açıklamalarını kavram haritalarında göstermektir. Çalışmamız, Hz. Muhammed'in Hayatı dersi 10. sınıf müfredat programı ile sınırlandırılmıştır.

Hedeflenen ise, ünite konularının tamamını hadis kaynaklarından aldığımız hadisleri uygun kavram haritasıyla bir araya getirerek veya uygun ayetlerle destekleyerek, öğrencinin

¹ Özcan DEMİREL, **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı**, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2006, s.76

² Özcan DEMİREL, **age.**, s.84

zihninde ve bilgisinde hadislerin kalıcılığını arttırmak, öğrenciyi aktifleştirmek, soyut ve karmaşık kavramları daha kolay öğrenilebilir hale getirmektir. Hz. Muhammed (sav)'in tebliğ ettiği dinimizi, örnek yaşantısını, farklı öğretim yöntemleri ile nasıl öğrenileceğini ve uygulanacağını bulmaktır. İçeriğin niteliği ve öğrenci gelişim düzeyine uygun bir yöntem olarak, kavram haritası tercih edilmiştir. Bu çalışmayla öğrencinin zihinsel etkinliklerini aktif olarak kullandığı, inancının ve bilgisinin neden ve nasılını izah edebildiği bir kavrayışa ulaşması hedeflenmiştir.

Bu çalışmamız, eğitim-öğretim sürecinde yaygın olarak kullanılan kavram haritalarının din öğretiminde kullanımını konu alması bakımından önem taşımaktadır. Yapılan kavram haritası çalışmaları ile Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde, diğer din öğretimi derslerinde öğretmenlerimizin istifade edebilmesine yönelik hazırlanmıştır.

Daha önce yapılan Adem Korukcu'nun doktora tezi, Kavram Haritalarının Din Öğretiminde Kullanımı, Dr. Süleyman Akyürek'in Din Öğretiminde Kavram Öğretimi ve Prof. Dr. Cemal Tosun, Prof Dr. Recai Doğan'ın Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları adlı kitapları çalışmamızda kaynak olmuştur.

Çalışmamız, iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu, amacı, sınırlılıkları, yöntemi ve yürütülmesi ile ilgili bilgilerin yanı sıra, kavram ve kavram haritaları ile ilgili teorik bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca din öğretiminde kavram haritaları kullanmanın önemine ve aktif öğrenme, anlamlı öğrenme açısından genel eğitime katkılarına değinilmiştir. Kavram haritasının hazırlanma sürecinde kullanılan çeşitli yöntemler de ele alınmıştır.

İkinci bölümde, seçmeli Hz. Muhammed'in Hayatı dersi müfredat programının, her ünite ve konusu kavram haritası ile işlenmiştir. Her konunun kavram haritası uygun ayet ve hadislerle açıklanmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAM VE KAVRAM HARİTALARI

1. Kavramın Tanımı

Kavram, nesnelere ya da olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarımdır.³ Kavramlar bilginin öğrenilmesi ve yeniden üretilmesinde aracı olan önemli bilgi formlarıdır. Kavramlar, dünyayı anlamlandırma ve ilkeler geliştirmede de etkilidir.⁴ Kavramlar farklı nesne, olay, fikir ve davranışların ortak özelliklerini gruplandıran, sınıflandıran ve ortak bir ad altında toplayan genel tasarımlardır. Kavramlar anlam, değer ve sembollerin birer sentezidir.⁵

Kavram, kavramak fiilinden türemiştir. Onun anlamında bir şeyi sarıp sarmalamak, kucaklamak, onu dört bir yandan kuşatmak söz konusudur. Sarıp sarmalanmış, kuşatılmış olan şey, aynı zamanda diğer şeylerden ayırt edilmiş demektir.⁶ Ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu/yapısıdır.⁷

Kavram, olgulardan yola çıkılarak “geliştirilen” bir zihinsel yapıdır. Bu çerçevede, nesnelere insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade edilen bir yapı olarak da tanımlanabilir.

Kavramlar belli bir konuda birçok bilgiyi düzenleyen ve birleştiren unsurlardır. Eğitim, çoğu zaman, kavramların öğretilmesiyle ilgilidir. Din, ahlak, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, siyaset bilimi, tarih vs. disiplinlere ait temel kavramlar bilgisi olmadan, bu alanlarda düşünmek, anlamak, anlatmak ve üretmek büyük oranda sınırlandırılmış olacaktır.⁸

2. Kavramın Özellikleri

Kavramlar zihinsel olgulardır ve öğrenme sonucu oluşurlar. Zihin bunlar üzerinde çalışır. Zamanla ve birçok yaşantının etkisiyle bu somut ve bireysel tasarımlar soyutlaşır ve

³ Türk Dil Kurumu Sözlüğü,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56c362322c64b6.75152769

(ET:02.02.2016)

⁴ Süleyman AKYÜREK, *Din Öğretiminde Kavram Öğretimi*, DEM yay., İstanbul, 2004, s.22

⁵ Mürüvvet BİLEN, *Plandan Uygulamaya Öğretim*, Anı yay., Ankara, 2002, s.15

⁶ Doğan ÖZLEM, *Mantık*, Anahtar Kitaplar yay., İstanbul, 1994, s. 57

⁷ Gülten ÜLGEN, *Kavram Geliştirme/Kuramlar ve Uygulamalar*, Nobel yay., Ankara, 2004, s.107

⁸ Cemal TOSUN, Recai DOĞAN, *İlköğretim 6. ,7. Ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları*, Pegem A Yay., Ankara, 2005,s.1

derece derece genelleşir. Soyutlama, nesnelere gerçekten ayrılması mümkün olmayan beyazlık, ağırlık, yumuşaklık veya sevimlilik gibi niteliklerinin zihinde ayırt edilerek üzerinde düşünebilme sürecidir. Gerçekte bir mandalınanın kokusunu mandalınadan, insanın iyiliğini insandan ayırmaya olanak yoktur. Ama mandalınanın kokusu ve insanın iyiliği üzerinde ayrıca düşünülebilir. İşte böyle bir işlem sonunda sıcaklık hafiflik, sertlik, sevgi, özerklik ve adalet gibi soyut tasarımlara varılır. Bundan sonra zihinde birbiriyle karşılaştırılır. Ortak niteliklerden genel tasarımlara varılır, bunlara **kavram** denir. Kedi, insan, masa ve sandalye gibi.⁹

- a) **Kavramların algılanan özellikleri bireyden bireye değişebilir.** İnsanlar dünyadaki gerçekleri kendi geçmiş yaşantılarının etkisi altında, yetenekleri ölçüsünde, değer yargılarına dayalı olarak algılar ve değerlendirirler. Bu nedenle kavramların yanlı olduğu düşünülür. Bilimde, bilimsel görüşlerin geliştirilmesinde, bu yanlılığı en aza indirmek için, normlar üzerinde durulur.
- b) **Kavramın orijinali (prototype) vardır.** Kavramın orijinali, kavramın bireyin düşüncelerindeki ilk oluşumudur. Kavramın kritik özelliklerinden oluşur. Örneğin çocuk değişik örneklerden, salıncak kavramını oluşturur. Bu kavramın kritik özelliği bir yere bağlı sallanan bir ip ve onun oturacak yerinin olması, bireyin öne-arkaya doğru sallanmasına olanak sağlamasıdır. Gerçekte salıncakların çok değişik modelleri vardır. Ama çocuk karşılaştığı yeni modelleri zihnindeki orijinal salıncakla karşılaştırarak, onların salıncak olduğuna karar verir. Karar vermede, orijinal kavramı ölçüt olarak kullanır.
- c) **Kavramlar çok boyutludur.** Bir kavram konumuna göre, bazen merkezde bazen de merkezin çevresinde yer alabilir; hangi esasa /sayıtlıya dayalı olarak kullandığımıza bağlıdır. Örneğin dünya merkeze alındığında, Jüpiter, Venüs, Mars ve Güneş dünyanın çevresinde yer alır. Güneş merkeze alındığında Jüpiter, Venüs, Mars ve Dünya güneşin çevresinde yer alabilir.
- d) **Kavramlar kendi içlerinde, özelliklerine uygun belli ölçütlere göre gruplanabilirler.** Örneğin eğitim, yapıldığı yere ve işlevselliğine göre bir kaç gruba ya da belli yönlere doğru ayrılabilir.

⁹ Cemal TOSUN, Recai DOĞAN, **İlköğretim 6. ,7. Ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları**, Pegem A Yay., Ankara, 2005, s.2

- e) **Kavramlar aralarındaki etkileşime dayanarak, bir bütünlük oluştururlar. Bunlar kavram haritaları adı altında incelenmektedir.** Yukarıda kavramların mantıksal bir sırayla ardışık olarak gruplandığı görüldü. Kavram haritaları mantıksal bir yolla belli bir alanda etkileşen kavramların bütünlük içinde analiz edilerek, yatay ve dikey düzende çapraz ilişkiler dikkate alınarak organize edilmesine işaret eder. Şemalara dayalı olarak gruplanır. Bağlantılar “dır”, “ile” gibi sözcüklerle anlamlandırılır. Tek bir doğru yoktur bir alanda aynı kavramlarla birbirinden farklı haritalar oluşturulabilir. Bunların hepsi de doğru olabilir.
- f) **Kavramlar dille ilgilidir.** Her kavramın bir sözcükle ifade edildiğine değinilmişti. Bir kültürde geliştirilen kavram çeşitliliği ile o kültürün dil zenginliği arasında olumlu bir ilişki vardır. Örneğin, kırmızı kavramını düşünelim: Kırmızı turuncudan mora kadar bir dağılım gösterir. Eğer bir kültürde kırmızının iki ucu arasında ince ayrımlar yapılıyor, elli tane birim oluşturuluyor ise, elli tane sözcük; iki uç arasında kabaca bir ayırım yapılarak on tane birim meydana getiriliyor ise on tane sözcük kullanılır. İnsanların yaşamları geliştirdikleri kavramla sınırlıdır.¹⁰

3. Kavramın Çeşitleri

Öğrenme biçimlerine göre kavramlar başka biçimlerde de tasnif edilmektedir. Bu konuda üçlü bir tasnife giden Doğan ve Tosun'un yaklaşımı şu şekildedir:

1- Algılanan Kavramlar: İnsanların dış dünyadan duyu organları yardımı ile algılamalarıyla oluşan kavramlardır. “Siyah”, “aydınlık”, “küçük” gibi sözcükler insanın dış dünyadan duyu organlarının verdiği izlenimler sonucu oluşur ve anlam kazanırlar. “açlık”, “ağrı” vb. gibi kavramlar da insanın kendi içindeki uyarıcıları algılaması ile öğrenilirler. Bu şekilde öğrenilen kavramlara “algılanan kavramlar” denilir.

2- Betimlemeli Kavramlar: Dış dünyadaki varlıklarla doğrudan etkileşen insan, varlık ve olayların gözlenebilir özelliklerini özetleyerek açıklamaya ve onlara anlam vermeye çalışır. Bu yolla edinilen kavramlara “betimlemeli kavramlar” denilir.

¹⁰ Gülten ÜLGEN, **Kavram Geliştirme Kavram Geliştirme/Kuramlar ve Uygulamalar**, Nobel yay., Ankara, 2004, s.115

3- Kuramsal Kavramlar: Bu kavramlar dış dünya ile doğrudan etkileşimle değil, zihinsel işlemlerle öğrenilir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğretilmesi zor olan kavramlar özellikle bu gruba girenlerdir.¹¹

Kavramları ediniliş biçimlerine göre iki grupta toplar. Bunlardan biri tecrübe ile ilgili (experiential) kavramlar, ikincisi ise metaforik (mecazla ilgili) kavramlardır.

Tecrübeyle ilgili kavramlar: bu kavramlar doğrudan tecrübeyle kazanılır.

Metaforik kavramlar: bu kavramlar tecrübe ile ilgili kazanılmış kavramlardan derlenirler.¹²

4. Kavram Öğretimi ve Öğrenme

I. Kavram Öğretimi

Öğrenmenin gerçekleşebilmesinde öğretme etkinliklerinin payı büyüktür. Öğretme bir öğrenmeyi kılavuzlama ve sağlama faaliyetidir. Bu nedenle, öğretme heyecan verici, ödüllendirici bir süreç olarak kabul görmüştür. Son yıllarda her gün artan, genişleyen olanaklar; psikolojinin yeni bulguları, öğretme sürecinin kapsamının değişmesi, konu alanlarının zenginleşip derinleşmesi, eğitim teknolojisinin yeni katkıları bugünün öğretmenine büyük kolaylıklar ve aynı zamanda büyük sorumluluklar getirmiş ve öğretmeyi daha zevkli kılmıştır.¹³

Kavramlar, olgular hakkında zihinsel soyutlamalardır. Tümüyle soyut bir içeriğin öğrenilmesi oldukça zordur. Bu zorluğu azaltarak kavramları daha öğretilbilir ve öğrenilebilir kılmak amacıyla bir dereceye kadar “somutlaştırma” gayretleri olmuştur. Bu amaçla, kavram öğretiminde kullanılacak, çeşitli grafik materyaller geliştirilmiştir. Bu materyaller geliştirilirken, kavramların öğrenilmesi süreci göz önünde bulundurulmuştur.¹⁴

Öğretme oldukça karmaşık bir yapıya sahip olup gelişmiş bir becerinin, iyi planlanmış zamanın, dikkatli bir hazırlığın ve sistemli bir uygulamanın ürünüdür. Öğretmenlikte başarının ve yeterliliğin kestirme yolu yoktur.

¹¹ Recai DOĞAN, Cemal TOSUN, **İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi - Özel Öğretim Yöntemleri**, Pegema Yay., Ankara, 2003, s. 144.

¹² Gülten ÜLGEN, **Kavram Geliştirme Kavram Geliştirme/Kuramlar ve Uygulamalar**, Nobel Yay., Ankara, 2004, s.116

¹³ Mürüvvet BİLEN, **Plandan Uygulamaya Öğretim**, Anı Yay. Ankara, 2002, s.71

¹⁴ Cemal TOSUN Recai DOĞAN, **İlköğretim 6. ,7. Ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları**, Pegema Yay. Ankara, 2005, s.4

II. Kavram Öğrenme

Genel anlamda öğrenme, çevresel koşulların değişmesiyle bireyin davranışlarında meydana gelen değişmedir. Davranış değişiklikleri öğrenmenin ürünleridir. Öğrenme-öğretme süreci sonunda kazanılabilecek davranışlar beş kategoride toplanmıştır. Bunlar, zihinsel beceriler, sözel bilgiler, psiko-motor beceriler, tutumlar ve bilişsel stratejilerdir.¹⁵ Gagne'ye göre, öğrenilmesi için farklı içsel ve dışsal koşullar oluşturulması gereken öğrenme ürünleri şöyle sıralanabilir:¹⁶

1. Zihinsel beceriler
 - a. İşaret öğrenme
 - b. Uyarıcı-tepki ilişkisini öğrenme
 - c. Motor zincirleri öğrenme
 - d. Sözel zincirleri öğrenme
 - e. Ayırt etmeyi öğrenme
 - f. Kavram öğrenme
 - g. İlke/genelleme öğrenme
 - h. Problem çözme
2. Sözel bilgiler
3. Tutumlar
4. Psiko-motor beceriler
5. Bilişsel stratejiler.

Zihinsel beceriler arasında basitten karmaşığa doğru bir ilişki söz konusudur. Bu durum onların öğrenilmesinde de söz konusudur. Örneğin kavram öğrenmek için ayırt etmeyi bilmek, genelleme öğrenmek için genellemeyle ilgili kavramlar bilmek, problem çözmek için ise problemle ilgili kavram ve genellemeleri bilmek gerekmektedir.

Kavram öğrenme ise, uyarınları belli kategorilere yapılandırma işlemidir. Kavram öğrenme süreç ve ürün olarak irdelenebilir. Ürün olarak; bireyin kavramla ilgili doğrudan gözlenebilen davranışları, sözel olarak ifadeleri gündeme gelir. Bir kavramı öğrenen öğrencinin kavramla ilgili davranışları dört aşamada incelenir. Birincisi, söz konusu kavramla ilgili edindiklerini dille bütünleştirerek ifade eder. İkincisi kavramı tanımlayabilir. Üçüncüsü, birey benzer ve farklı yanlarını söyleyebilir. Dördüncüsü, öğrendiği kavrama benzeyen yeni

¹⁵Süleyman AKYÜREK, *Din Eğitiminde Genellemelerin Öğretimi*, AÜİFD 47, 2006, sayı I, ss. 123-141

¹⁶Münire ERDEN-Yasemin AKMAN, *Gelişim ve Öğrenme*, Arkadaş Yay. Ankara, 2004, s. 179; Gülten ÜLGEN, *Eğitim Psikolojisi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 149

bir kavramla karşılaştığı zaman, yeni kavramı olasılıklarla tanır veya kendi sözcükleriyle tanımlayabilir.¹⁷

Kavramlar, bireyin uyarıcı tepki arasında bağ kurmasıyla öğrenilir. Kavram öğrenimi, dil gelişimine ve bilişsel gelişime paralel olarak ilerleyen ve hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bilişsel yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre ise bir kavramı öğrenmek için, bireyin ilgili kavramlarının bütününe dikkate alarak, anlam ağı kurarak, ilkeler oluşturması ve şema geliştirmesi gerekli görülür. Bu süreçte birey kavramların olumlu ve olumsuz örneklerinden algıladığı benzerlikler ve farklılıkları, geliştirdiği belli ilkeler/kurallar ve önermeler ışığında gruplayarak kavram geliştirir.¹⁸ Çocuk kavramları günlük tecrübeleriyle oluşturur; ama gelişebileceği en üst düzeye yaklaşabilmesi için, yetişkinlerin yardımına, öğretimine ihtiyacı vardır. Üst düzey zihinsel işlevlerin altında yatan mekanizma, sosyal örüntüden bir kopyadır. Kavram haritası oluştururken, öğrencide zihinsel olarak algıda seçicilik oluşur. Aynı zamanda analiz ve sentez etme, denence geliştirme, değerlendirme, öneri oluşturma faaliyetleri kavram öğrenirken ve kavram haritası oluştururken öne çıkar.

4. 1. Kavram öğreniminde ön bilgi

Öğrencinin derste öğreneceği kavramla ilgili önceden oluşturdukları, orijinal kavramları vardır. Öğretim sırasında, öğrenci söz konusu kavramla ilgili bilgileri değerlendirirken, kendi oluşturduğu kavramı ölçüt olarak kullanabilmektedir. Ölçütteki yanlışlık nedeniyle öğrenci söz konusu kavramı eksik, yanlış ya da iki anlamlı (1. Kendi kavramı, 2. Okulda kendisine tanıtılan kavram) olarak öğrenilebilmektedir. Yanlış öğrenilen bir kavramı düzeltme, yeni bir kavramı öğrenmekten daha zordur.¹⁹ Bu durumda; öğrenci kendi kavramının diğerinden nasıl ayrıldığını göremeyebilir. Bunun sonucu, dogmatik bir şekilde kendi kavramını savunma durumuna girebilir. Ya da bu çelişkili durumdan dolayı cesareti kırılır, yeni girişimlerde bulunmaktan vazgeçebilir.

4. 2. Bilginin kategorize edilişi

Kategori, “bazı kurallara bağlı benzerliklere göre birleştirilmiş farklı varlıkları ifade eden bir kavramdır.”²⁰ Kategoriler zihinsel çabaların verimli bir şekilde yürütülebilmesi için gerekli birimlerdir. Kategoriler bu yararlılığı bilginin sistemli hale getirilmesi noktasında

¹⁷ Gülten ÜLGEN, **Kavram Geliştirme/Kuramlar ve Uygulamalar**, Nobel Yay., Ankara, 2004,s. 117

¹⁸Gülten ÜLGEN, age. s. 119

¹⁹Gülten ÜLGEN, age. s.143

²⁰Fatma VARIŞ, **Eğitimde Program Geliştirme**, Alkım Yay., Ankara, 1996, s. 121

sağlamış oldukları katkı ile göstermektedirler. Bilginin temel taşları olan kavramların öğretilmesinde de kategorilerin büyük katkısı bulunmaktadır. Ayrıca kategorilerin varlığı, öğrenmede ekonomik bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu da “transfer” ile gerçekleştirilmektedir. Öğrenmenin bir durumdan diğer bir duruma transferi, özdeşlik gösteren ve ilişkili olan kategoriler sayesinde gerçekleşebilir.²¹

5. Kavram Öğrenme Aşamaları

Kavram öğrenme birey dünyaya geldiğinde başlar, ölünceye kadar devam eder. Çocuğun yaşı ilerledikçe daha karmaşık kavramları öğrenir. Rastlantısal olarak tecrübe edinerek öğrenirler. Kavram öğrenmenin planlı biçimde öğretimi okullarda gerçekleşir.

Kavram hangi öğrenme yöntemiyle öğrenilirse öğrenilsin, iki aşamada gerçekleştirilir:

1. İlk aşama kavram oluşturma: kavramın örneklerinin benzer ve farklı yanlarını algılayarak, benzerliklerden genelleme yaparak oluşturulur. Bu süreçte birey objelerle oluşturduğu şemaya dayanarak hatırlama ve objeler arasında ilişki kurma işlemini yapar.

2. İkinci aşama kavram kazanma: kavram kazanma, oluşturulan kavramı uygun kural ve ölçütlerle sınıflara ayırma işlemine işaret eder. Birey algıladığı özelliklerin ve onlar arasındaki ilişkilerin doğasına uygun mantıksal kurallar ve ölçütler seçer ve onları uygulayarak kavramın ayrıştırmasını yapar. Kavram oluşturma tanımsal bilgi, kavram kazanma ise, işlemsel bilgi ile ilgilidir.²²

Kavram kazanma becerisi geliştirilen bireyde, öğrenme görevleri maksimum düzeye çıkar, mükemmelleşir. Davranışlar koordineli, hızlı ve otomatik olur. Birey işi daha az zamanda daha az enerjiyle gerçekleştirebilir.

6. Kavram Öğrenmenin Sınırlılıkları

Kavram öğrenme sürecinin ve öğretimle ilgili koşulların öğretmen tarafından anlaşılmamış olması, doğal olarak öğrencinin kavram öğrenmesinde ve kavram öğrenme becerisinin geliştirilmesinde güçlük yaratabilecektir. Bunun yanında öğrencinin öğrenilecek kavramla ilgili ön bilgilerinin yetersizliği ya da yanlışlığı ve kavram kargaşası, öğretmenin öğretim becerisi kavram öğrenmeyi zorlaştırmaktadır.²³

²¹Fatma VARİŞ, age., s. 121

²²Gülten ÜLGEN, **Kavram Geliştirme/Kuramlar ve Uygulamalar**, Nobel Yay., Ankara, 2004, ss. 119-123

²³Gülten ÜLGEN, age., s. 143

Kavram yanılgısı; bilimsel anlamda doğru olmayan, öğrencilerin kendilerine ait değişik biçimlerde niteledikleri kavramlar ve anlamlı öğrenmeyi engelleyen düşünceler olarak tanımlanabilir. Posner; belirlediği dört stratejinin uygulanması halinde kavram yanılgılarının değiştirilmesinin sağlanacağını savunmaktadır. Posner vd. (1982) bu dört stratejinin özelliklerini şöyle sıralamıştır:

1. Öğrencinin kendine verilen bilgiyi sorgulayabilmesi için karşılaştığı problemin çözümünde bilgisinin yetersiz kaldığını görmesi gerekmektedir.
2. Öğrencinin yeni bilgiyi kavranabilir ve anlaşılabilir bulması gerekmektedir. Öğrenci bilginin kendi içinde tutarlı olduğunu görmelidir.
3. Yeni bir kavram, öğrencide var olan ön bilgileri ve kavramlarıyla tutarlı ve uyumlu olmalıdır.
4. Öğrencinin elde ettiği yeni bilginin, karşılaşacağı problemlerin çözülmesinde kolaylık sağlaması gerekmektedir.

Bu süreç öğrencinin yeni yaklaşımlar ve fikirler önerebilmesine ortam hazırlar. Tam ve anlamlı öğrenmeler, kavram yanılgılarının giderilmesi ve anlamlı öğrenmeyi engelleyen faktörlerin ortadan kaldırılması ile mümkündür. Bu da kavram değişimlerinin gerçekleştirilmesi ile oluşan süreçleri içerir Bu yaklaşıma göre, öğrencinin yeni bir kavramı veya yeni bir durumu öğrenirken önceki öğrendiklerini ve zihinlerinde yapılandırdıkları bilgileri yetersiz bulmaları gerekmektedir.²⁴

7. Kavram Haritası

Kavram, bireyin yaşantıları sonucu obje ve olayların ortak özelliklerinden soyutlanarak elde edilen ve sembollerle ifade edilen düşünme ürünüdür. Kavramlar zihinsel işlemlerin temel yapı taşlarıdır ve diğer kavramlarla ilişkisi anlaşılmaksızın tam olarak öğrenilemez. Kavram, tanım ve özelliklerle birlikte ilişkili kavramların bir bütünüdür. Kavramların birbiri ile ilişkisi “kavram haritası” aracılığıyla ortaya konur. Kavram haritası, bireyin belli bir konudaki bilgi yapısının görsel bir temsidir.²⁵ İnsanların bilgiyi nasıl yapılandırdıklarını ve nasıl anlamlandırdıklarını gösteren bir öğrenme-öğretme stratejisi olan kavram haritaları, 1974 yılında Joseph Novak’ın Cornell Üniversitesi öğrencileriyle beraber yürüttüğü bir araştırma projesi sonucunda geliştirilmiştir. Kavram haritası, bilgi, fikir veya kavramlar

²⁴Ayhan DİKİCİ; Hasan Hakan TÜRKER; Gökhan ÖZDEMİR; **5e Öğrenme Döngüsünün Anlamlı Öğrenmeye Etkisinin İncelenmesi**, Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi: 39, 2010, ss. 100-128

²⁵Zimmaro & Cawley, 1998; aktaran , Süleyman AKYÜREK, DED 3, s.68

arasındaki ilişkiyi hiyerarşik bir biçimde görsel hâle getiren bir tekniktir. ²⁶ Kavram haritalarında kavramlar arası ilişkiler, önermeler veya ilkeler olarak yer alır.²⁷

İnsanların her hangi bir konuyla ilgili bilişsel şemalarının kâğıt ve kalem aracılığıyla somutlaştırılmış hali olarak düşünülebilecek olan kavram haritaları,²⁸ yol haritası gibi iki boyutlu bir şekilde düzenlenen ve bir konu alanının kavramsal yapısını temsil eden bir araçtır.²⁹ Kavram haritaları, fikirler arası ilişkilere işaret eden bağlantı kelimeleri ile zekâyı temsil eden bir tekniktir. Örgütlü, birbirleriyle ilişkilendirilmiş sınıflandırılmış bilgiler; dağınık ya da karmaşık bilgilere göre daha kolay anlaşılır ve hatırlanırlar. Bir başka ifadeyle, birbirleriyle ilişkili metinler, öğrenmeye ve hatırlamaya daha uygun metinlerdir.³⁰ Kavram haritalarının ortaya çıkışında inşacılık (constructivizm)'in büyük etkisi olmuştur. Jean Piaget, Lev Vygotsky, Jerome Bruner, Howard Gardner ve Nelson Goodman'ın çalışmaları inşacı paradigmanın dayanaklarıdır. İnşacılığın temel varsayımı/sayıtlısı; bilginin objektif bir gerçeklik olarak “dışarıda” olmadığıdır. Bilgi, aktif olarak öğrenen tarafından ve onun içinde inşa edilir. Yeni bilgi önceki bilgi ile bütünleşerek öğrenilir. Öğrenme, öğrencilerin yaptıkları inşacı bir eylemdir. Öğrenciler aktif öğrenenlerdir.³¹

7.1. Aktif Öğrenme ve Kavram Haritası İlişkisi

Günümüzde, öğrenme sürecinin çevresel etkenlerin dolaysız bir ürünü olmadığına, içsel ve bilişsel bir süreç olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle öğretme bilgi aktarmak değil “öğrenenin anlam çıkarmasını kolaylaştırmak” olarak ele alınmaktadır.³² Aktif öğrenmenin avantajları; kullanılabilirlik, ekonomiklik, öğrenci başarı, özgüven ve yüksek benlik saygısını tadar, derse katılım sağlar, öğrenmeye isteklilik ve güdü, üst düzey düşünme süreçlerini

²⁶ Ahmet KIRKILIÇ, Sedat MADEN, Abdullah ŞAHİN ve Yüksel GİRGİN, **Kavram Haritalarının Okuduğunu Anlama ve Kalıcılık Üzerine Etkisi**, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi/2011 Cilt: 1, Sayı: 4. s.12

²⁷ Cemal TOSUN, Recai DOĞAN, **İlköğretim 6. ,7. Ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları**, PegemA Yay., Ankara, 2005,s.7

²⁸ Osman Nafiz KAYA, **Fen Eğitiminde Kavram Haritaları**, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, s. 70.

²⁹ Süleyman AKYÜREK, **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı**, Değerler Eğitimi Dergisi 1(3), 2003, s.69

³⁰ Kamile Ün AÇIKGÖZ, **Aktif Öğrenme**, Eğitim Dünyası Yay., İzmir, 2004, s. 113.

³¹ Süleyman AKYÜREK, **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı**, Değerler Eğitimi Dergisi 1(3), 2003, s.68

³² Kamile ÜN AÇIKGÖZ, age., s.8

gerçekleştirir.³³ Aktif öğrenme, öğrencilerin, öğrenme sürecinin sorumluluğunu taşıdığı, öğrenene öğrenme sürecinin çeşitli yönleri ile ilgili karar alma ve öz düzenleme yapma fırsatlarının verildiği ve karmaşık öğretim etkinliklerinde yer alan öğrencinin öğrenme sırasında zihinsel yeteneklerini kullanmaya zorlandığı bir öğrenme sürecidir.³⁴ Aktif öğrenmede öğrenme sürecinin sorumluluğu öğrencidedir ve kendi kararlarını öğrenci kendisi alır. Kendi kontrol ettiği çabalarla öğrenmeye çalışır. Aktif öğrenmenin gerçekleştiği sınıflarda, öğrencilerin beş özelliği dikkat çeker; saygınlık, enerji doluluk, bireysel sorumluluk, işbirliği ve bilişsel farkındalık.³⁵

Öğrenciler, öğrenim hayatları boyunca okulda pek çok kavram öğrenirler ve daha sonra bu kavramları hatırlamaları gerekir. Bu durum, onların yaşamına anlam ve düzenlilik katar. Aynı zamanda, insanların psikolojik dünyalarında zenginleşme meydana getirir. Kavramların insan yaşamına katkıları üç yolla gerçekleşmektedir:

- 1- Öncelikle, öğrenme etkinliğindeki karmaşıklığı azaltırlar.
- 2- İnsanların diğerleriyle iletişim kurmalarında anlamlar sağlarlar.
- 3- İnsanların çevrelerini daha iyi anlamaları için yardımcı olurlar.³⁶

7.2. Anlamlı Öğrenme ve Kavram Haritası İlişkisi

Yeni bilgi, beceri ve alışkanlıkları öğrenme sürecinde, önemli ölçüde eski tecrübelerin, yaşayış biçimlerinin etkisi bulunmaktadır.³⁷ Kavram haritası, anlamlı öğrenmede eski bilgi-yeni bilgi arasında köprü kuran bir öğrenme, öğretim stratejisidir. Anlamlı öğrenmenin amacı, öğrencinin verilen bilgiyi anlamasını sağlamak için daha önceki öğrendiklerini yeni bilgileri ile ilişkilendirilmesine, birleştirilmesine yardım etmektir..

Anlamlı öğrenmenin sağlanabilmesi için aşamalılık ilkesinin (bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, yakından uzağa, genelden özele, basitten karmaşığa) kullanılmasına dikkat edilir. Yani öğretim adım adım ilerler. Her öğrenme basamağında, önceki öğrenilenler ile yeni öğrenilenler arasında yatay ve dikey ilişkiler kurulur. Bu ilişkileri anlamlandırmanın etkili yollarından biri de kavram haritası tekniğidir. Ausubel' in teorisinde bilişsel yapının aşamalı

³³ Kamile ÜN AÇIKGÖZ, age., s.16

³⁴ Kamile ÜN AÇIKGÖZ, age., s.17

³⁵ Ahmet SABAN, **Öğrenme Öğretim Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar**, Nobel Yay., Ankara, 2004, .s.243

³⁶ Kenneth D. MOORE, **Classroom Teaching Skills**, USA, McGraw Hill, 2001, s. 106.

³⁷ Halis AYHAN, **Eğitim Bilimine Giriş**, Şule Yay., İstanbul, 1995, s. 112.

olarak oluştuğu, yeni kavramların mevcut kavramlar varlığında geliştiği gibi görüşler yer aldığından anlamlı öğrenmeye bağlı kalınarak ilk defa 1970’li yıllarda Joseph Novak ve Cornell Üniversitesi mezunu öğrenciler tarafından “kavram haritaları” geliştirilmiştir. Novak, Ausubel’in teorisini pratiğe döken bir haritayı keşfetmiştir. Kavram haritaları kavram ve önermeler arasında anlamlı ilişkilerin kurulması yöntemidir.³⁸ Öğrenci zihninde ve geçmişinde sahip olduğu kavramlardan, bilgilerden yola çıkarak kavram haritasını anlamlandırmaya çalışır. Çünkü bir bireyin öğrenmesi kendisine sunulan bilgilerin ham biçimiyle değil, bu bilgileri kendi zihninde yapılandığı biçimiyle gerçekleşmektedir.³⁹ Öğrenme, pasif bir alma süreci değil, aktif bir anlam oluşturma sürecidir ve kavramsal bir değişmeyi içerir. Yani öğrenme, bireylerin çeşitli kavramlar ile ilgili daha önceki anlayışlarını daha karmaşık ve daha geçerli hale getirmek için yeniden yapılandırmasıdır. Eğer öğrencilerin bilgileri ezberlemeleri yerine, onları anlamaları hedefleniyorsa, öğrencilerin “bütünü” , onun “ilgili parçalarını” ve bu “parçalar ile bütün arasındaki ilişkiyi” açıkça görmeleri gerekir.⁴⁰ Kavram haritalarının bilgiyi organize edişi, yönergelerle parçalar ile bütün arasındaki ilişkiyi sunması ve karışık kavramları anlamlı hale getirmesi, öğrencinin anlamlı öğrenmesini sağlar.

8. Kavram Haritası Türleri

- a. Problem Haritası: Problem haritası, problem çözme yöntemi içerisinde kullanılan bir harita türüdür. Merkezde problem türü-adı yazıldıktan sonra bu problem durumunun çözümü için bazı alt başlıklar belirlenir. Daha sonra da bu alt başlıklarla ilgili olan durumlar bu alt başlıkların çevresine yazılır. Bu haritaların hazırlanmasında problem durumu ve alt problemler kutucuk veya daire içerisine alınır. Ayrıca problem durumundan alt kavramlara ve onlarla ilgili olan durumlara geçişi sağlamak için de yön oklarına sahip çizgiler kullanılmaktadır⁴¹
- b. Örümcek Ağı Haritası (Spider Maps): Temel bir kavramı belirlemek için kullanılmaktadır. Merkezdeki temel kavram nedir, bununla ilgili özellikler

³⁸Ahmet KILINÇ, **Bir Öğretim Stratejisi Olarak Kavram Haritalarının Kullanımı**, Yüzüncü Yıl Ü., Eğitim Fakültesi Dergisi, Aralık 2007, Cilt:IV, Sayı:II, 21-48 <http://efdergi.yyu.edu.tr> (ET.02.02.2016)

³⁹ Ahmet SABAN, **Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar**, Nobel Yay., Ankara, 2004, s.171

⁴⁰ Ahmet SABAN, age., s.173

⁴¹ Adem KORUKCU, **Din Öğretiminde Kavram Haritalarının Kullanımı**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.57

nelerdir gibi sorulara yanıt arar. Cevaplar ise merkezdeki kavrama yönergelerle bağlanır.

- c. Balık Kılıçığı Haritası (Fishbone Map): Karmaşık bir olayın nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymak için kullanılır. Kılıçığın üst tarafında olaylar, alt tarafında da olayların nedenleri gösterilir. Bu şekilde, olayların nedenleri ve sonuçlarının arasındaki ilişkiler daha anlamlı hale getirilmiş olur.
- d. Akış Çizgesi (Flow Charts): Bir fikrin veya olayın akışı kavram haritası şeklinde sunulur.
- e. Dönen Diyagramlar (Cycle Diagram) : Kavramların birbiriyle karmaşık ilişkisini göstermek için uygun bir çeşittir.
- f. Dayandırılabilir Ağaçlar (Predicability Trees) : Kavram bir noktaya dayandırılacaksa bu tür kavram haritası kullanılabilir.⁴² Bu üç çeşidin dışında kullanılacak kavram haritası türleri ise şunlardır:
- g. Hiyerarşik Kavram Haritası: Bilgiyi önem sırasına göre sıralamaya olanak sağlayan bir türdür. En önemli kavram tepeye yerleştirilir, diğer kavramlar aşama aşama yerleştirilir.
- h. Zincir Kavram Haritaları: Herhangi bir kavramın aşamalarını, bir işlemin basamaklarını, olayların sıra ve sonuçlarını açıklamak için kullanılır. Bu haritalar “ardışık” veya “sırasal” olarak da adlandırılır. Kavramlar birbirini takip eden zincirler içinde gösterilir.
- i. Kavram Ağı: Kavram ağları öğrencilerin izlenimlerini, düşüncelerini yazılı öğretim araçlarındaki (ders kitabı, ansiklopedi, vs) kavram ve ilkelerle uyumlu bir biçimde sergileyen grafik araçlardır. “ Semantik ağ” da denilir. Önceki bilgileri harekete geçirmek, yeni kavramları geliştirmek, kavramlar arası yeni ilişkiler bulmak, kavramları yeniden düzenlemek gibi, zihin etkinlikleriyle yazılı metinleri daha iyi anlamalarına yardım eder.⁴³
- j. Sistem Kavram Haritası: Öğrenilen bilgileri sistematik olarak sınıflamayı amaçlar ve olayın dönüşüm aşamalarını göstermeye olanak tanır. Genelden özele doğru bir dağılım gösterir. Bu kavram haritasında girdi, işlem ve çıktı basamakları yer alır.

⁴² Süleyman AKYÜREK, **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi**, DEM Yay., İstanbul, 2004, s. 124

⁴³ Cemal TOSUN Recai DOĞAN, **İlköğretim 6. ,7. Ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları**, Pegem A Yay., Ankara, 2005, s.6

8.1. Aktif ve Anlamli Öğrenmeye Yönelik Kavram Haritası Oyunları;

a) **Zihinsel haritalama;** bir konudaki bütün önemli kavramların ya da düşüncelerin her birinin küçük kartlara ayrı ayrı yazılmasıyla oluşturulan destelerden öğrenci sayısı kadar hazırlanır. Sonra her öğrenciye bu destelerden birer tane verilir ve kartları, üzerlerindeki kavram ya da düşüncelerin birbiriyle ilişkilerini gösterecek biçimde yerleştirmeleri istenir. Yerleştirme işi bir masada, duvarda yada yerde yapılabilir. Öğrenciler bu çalışmayı bireysel olarak ya da grupta yapabilirler. Sonunda elde ettikleri haritalar sınıfta sunulur ve açıklamalar yapılır. Bu çalışma ile öğrenilenler arasında bir çok anlamlı ilişki keşfedilir.⁴⁴

b) **Kavram ağı;** öğrencilerin, öğrendiklerini gözden geçirmelerini ve öğrendikleri arasında ilişki kurmalarını sağlar. Uygulamadan önce konunun ana kavramları ya da belli başlı düşünceleri küçük kartlara yazılır ve kartlar rastgele öğrencilere dağıtılır. Öğrencilere düşünmeleri ve karttaki kavram ya da fikirle ilgili bildiklerini hatırlamaları için biraz süre tanınır. Daha sonra öğrenciler ayağa kalkar ve isterlerse birbirleriyle kartları değiştirebilirler. Amaç, her öğrencinin hakkında konuşabileceği bir kartı elde etmesidir. Sonunda öğrencilerden biri elindeki kartta yazılı kavram ya da düşünce hakkında konuşmaya başlar. Onu, kendi söyleyeceklerinin önceki konuşulanlarla ilgili olduğunu ya da o söylenenlere katılmadığını düşünen öğrencilerin konuşmaları izler. Böylece tüm öğrencilere öğrenilenler hakkında düşünme ve konuşma fırsatı verilmiş olur.⁴⁵

9. Kavram Haritalarının Kullanım Alanları

Kavram haritaları;

- a. Bilgileri organize hale getirmede,
- b. Öğrencilerle kavramların anlamlılığını tartışmada,
- c. Yanlış anlamaları gidermede,
- d. Yüksek seviyeli öğrenmeyi gerçekleştirmede,
- e. Öğretimi planlamada,
- f. Ön örgütleyici olarak (güdümlenici unsur),
- g. Öğretme aracı olarak,

⁴⁴ Kamile ÜN AÇIKGÖZ age., s.131

⁴⁵ Kamile ÜN AÇIKGÖZ age., s.132

- h. Öğrenme aracı olarak,
- i. Değerlendirme aracı olarak kullanılabilirler.⁴⁶

10. Kavram Haritalarının Hazırlanışı

Bir kavram haritasını oluşturan dört temel unsur vardır: **Ana kavram, ilişkili kavramlar**, kavramlar arasındaki ilişkiyi ifade eden **önerme veya ilişki, ilişki yönü**.⁴⁷

Kavram haritası oluşturmak pek çok zihinsel işlemin yapıldığı bir süreçtir ve bu süreçte bazı aşamalardan geçilir. Kavram haritası oluşturmanın aşamaları şunlardır:

- a. Beyin fırtınası aşaması: Bu aşamada konu ile ilgili bütün kavramlar listelenir. Başlangıç olarak, kavramlar arası ilişkinin varlığı, ilişkinin önemi veya kavram sayısının fazlalığı dikkate alınmaz. Mümkün olduğunca fazla kavram ve ilişki belirlenmeye çalışılır.
- b. Gruplandırma aşaması: Kavramları aralarındaki ilişkilere göre gruplara ve alt gruplara ayırma aşamasıdır. Bu aşamada bazı kavramlar birkaç gruba girebilir. Bu durum ilişkilendirme aşamasında önemli olacaktır.
- c. Yerleştirme/çizim aşaması: Gruplandırılan kavramların haritada nerelere yerleştirileceğinin belirlendiği aşamadır. Genel ve en önemli kavramlar haritanın tepesinde ya da merkezinde yer alır. Diğerleri genel kavramla ve diğer kavramlarla ilişkisine göre yerleştirilir. Bu aşamada kavramlar arasındaki ilişkiler de göz önünde bulundurularak bir ön yerleştirme yapılır. Henüz kavramları yerleştirme ve ilişkilendirmeye son şekil verilmediği için yeni düzenlemelere gidilebilir.
- d. İlişkilendirme aşaması: Bu aşamada oklar ve çizgilerden yararlanılır. Okların yönü ilişkinin yönüne de işaret eder. Kavramlar arasındaki ilişkiyi belirginleştirmek için kelime veya cümlecikler kullanılır. Bir kavram birçok kavramla bir kaç ilişki içinde olabilir.
- e. Gözden geçirme aşaması: Hazırlanan kavram haritası taslağı gözden geçirilir. Kavramların yerleri ve ilişkiler gözden geçirilir. Yeni ilişkiler ve kavramlar eklenebilir veya var olanlardan bazıları çıkarılabilir.

⁴⁶Cemal TOSUN Recai DOĞAN, **İlköğretim 6. ,7. ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları**, Pegem A Yay., Ankara, 2005, s.13

⁴⁷ Süleyman AKYÜREK; **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı**, Değerler Eğitimi Dergisi 1(3), 2003, s.65-85

- f. Kavram haritasını sonuçlandırma aşaması: Kavram haritasının grupla veya sınıfla tartışılarak son şeklinin verildiği aşamadır.⁴⁸

Bu çerçevede bir kavram haritası oluşturulurken yapılacak işlemler şöyle sıralanabilir:

1. Kavram haritası yapılacak bilgi alanı, konu veya problemin belirlenerek “odak soru”nun hazırlanması. Burada kavram adları tek veya en fazla iki-üç kelimededen oluşmalıdır.
2. Hazırlanan kavram listesini işe koyarak, ihtiyaç duyulursa daha fazla kavram ekleme.
3. En geniş ve kapsamlı kavramın haritanın tepesine yerleştirilmesi.
4. Her bir genel kavramın altına yerleştirmek için iki, üç veya dört alt kavramın seçilmesi yani alt grupların ve kavramların belirlenmesi.
5. Kavramları birbiriyle ilişkilendirme. Burada kavramlar çizgiler ve oklar kullanılarak ilişkilendirilir. Çizgiler bir veya birkaç bağlayıcı kelime ile önerme şeklinde de gösterilebilir. Bağlayıcı kelimeler iki kavram arasındaki ilişkiyi göstermelidir.
6. Üst düzey kavramları ekleme, çıkarma veya değiştirmeyi içeren işlemleri yapmak için haritayı yeniden gözden geçirme.
7. Haritanın farklı bölümleri arasındaki kavramlar arası çapraz ilişkilerin araştırılması. Burada ilişkileri göstermede çizgiler ve kelimeler kullanılabilir. Çapraz ilişkiler, konu alanındaki yeni, yaratıcı ilişkileri görmeye yardım edebilir.⁴⁹

Kavram haritası kavramlar arası ilişkiyi göstermek amacıyla hazırlanır. Kavram haritalarının temelini atan Joseph Donald Novak tarafından ortaya konulan yaklaşım, kavram haritalarının hazırlanma aşamalarını şöyle ortaya koyar.

1. Üzerinde kavram haritası oluşturmak istediğin bilgi alanı, konu veya problemi belirten odak soruyu belirle.
2. Bu soru tarafından yönlendirilen soruya uygun 10-20 kavramı belirle. Kavramların isimleri, tek yada en fazla 2-3 kelimededen oluşmalıdır.
3. En geniş ve kapsamlı kavramı haritanın en tepesine koyarak kavramları sıraya koy.

⁴⁸ White, 2001; Aktaran, Süleyman AKYÜREK, age., Değerler Eğitimi Dergisi 1(3), 2003, s. 65

⁴⁹ Novak, 1998; Aktaran, Süleyman AKYÜREK, age., Değerler Eğitimi Dergisi 1(3), 2003, s.70-71

4. Daha sonra her bir genel kavramın altına yerleştirmek için iki, üç veya dört alt kavram seç.
5. Kavramları ağlarla (çizgilerle) birleştir. Çizgileri bir veya birkaç bağlantı kelimeleriyle etiketle.
6. Alt düzey kavramlara ekleme yapmak, azaltma yapmak veya değiştirmek için haritanın iskeleti üzerinde yeniden çalış.
7. Haritanın farklı kısımları arasındaki çapraz bağları ince ve bu bağlar üzerinde etiketlemede bulun (bağlantı kelimeleri yaz).
8. Kavramlara ilişkin özel örnekler kavram etiketlerinin altına iliştirilebilir.⁵⁰

Kavram haritası oluşturmada genellikle şu adımlar izlenir:

1. Temel düşünceyi ya da diğerlerinin üstündeki en temel ilkeyi belirleme.
2. Temel düşünceyi ya da kavramları destekleyen ikincil düşünceleri ve kavramları belirleme.
3. Ana düşünceyi haritanın en tepesine ya da ortasına yerleştirme.
4. Ana düşünce etrafındaki ikincil düşünceleri, ana düşünce ve birbirleriyle ilişkilerini görsel olarak gruplama.

Kavram haritasında iki kavram arasındaki ilişkiyi göstermek üzere iki kutu bir çizgi ile bağlanır. İlişi bu çizginin üzerine birkaç kelimelik bir ibareyle yazılır. Bu ilişi haritadaki kavramlardan en az birini ilgilendiren bir önermedir. İlişkiler ve ilkeler kutulanmaz. Bazı hallerde ilişkinin yönü önemli olduğu için belirtilecek ilişi yönü ok ile gösterilir. İlişkileri içermeyen bir kavram haritası daha ziyade bir akış diyagramına benzer, öğretimde yeterince etkili olmaz.⁵¹

Kavram haritaları tasarlanırken dikkat edilmesi gereken önemli noktalar ve takip edilmesi gereken bir sıra vardır:

- Öncelikle öğrencinin seviyesine uygun bir konu, metin seçilmeli; Konu, öğrencinin önceki bilgilerinin bir devamı niteliğinde olmalı.

⁵⁰ Cemal TOSUN Recai DOğAN, **İlköğretim 6. ,7. ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları**, Pegem A Yay., Ankara, 2005, ss.10-11

⁵¹ <http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/kitaplar/fizik/u4.doc>. (ET:15.07.2006)

- Haritalanacak metin iyice okunmalı; metnin en önemli düşüncesi, en genel kavramı veya teması ana kavram olarak seçilmeli.
- Daha sonra bu en önemli kavramla ilgili anahtar kavramlar seçilmeli.
- Seçilen bu ana kavram ve anahtar kavramlar listelenmeli.
- Her kavram haritada yalnızca bir kez yer almalı.
- Kavramlarla ilgili açıklama ve ilkeler listede yer almamalı.
- Ana kavramla ilgili diğer kavramlar belli bir düzende sayfaya yerleştirilmeli.
- Aynı önem seviyesindeki kavramlar aynı hiyerarşik düzeyde bulunmalı, aynı düzeyde bulunan kavramlar aynı renk ya da şekilde olmalı.
- Kavramlar birbirlerinden kolay ayırt edilebilsin diye ya kutu ya da yuvarlak içine alınmalı.
- Kavramlar listelendikten sonra kavramlarla ilgili ilişki ve genellemeler yapılmalı, haritada yer alan iki kavram arasındaki ilişki gösterilmek isteniyorsa, iki kutu arasına çizgi çizilmeli. Çünkü ilişkinin yönünü gösteren oklar çok önemlidir.
- Çizilen bu çizginin üstüne listeden seçilecek olan bir ilişki birkaç kelimeyle yazılmalı.
- İlişki ve önermeler kutulanmamalı; gerektirmelerle ifade edilmeli.
- Her bir ilişki en az bir kavramı ilgilendiren bir önerme olmalı.
- Haritaların değişik bölümlerinde çapraz bağlantılar yer almalı.
- Bu bağlantılar harita içindeki kavramların nasıl sentezlendiğini göstermeli.
- Haritaya güçlü bir temeli olan başlık seçilmeli; ayrıca bu başlık öğrencilerin önceki bildiklerini harekete geçirmeli.
- İçinde çok kavram ve önermelerin olduğu bir harita öğrencilere fayda vermeyeceği için haritalar basit olmalı.
- Haritalama işi bittikten sonra ufak bir paragrafla çizilen harita özetlenmelidir.

Kavram haritası şu yönlerden incelenerek değerlendirilebilir.

a- Doğruluk ve eksiklik yönünden: Haritada yer alan kavramların ve ilişkilerin doğruluğu ve eksikliği incelenir. Burada şu sorulara cevap aranır. Kavramlar

ve ilişkiler doğru mu? Önemli kavramlar kaybolmuş mu? Yanlış kavramlaştırmalar var mı?

b- Düzenleme (örgütlenme) yönünden: Kavramların gruplanmasında ve alt grupların oluşturulmasında izlenen yol incelenir. Üst düzey kavramlarla / genel kavramla alt düzey kavramların yerleştirilmesi incelenir.

c- Görünüm yönünden: Hazırlanan kavram haritasının derli toplu düzenli mi , yoksa karmaşık ve düzensiz mi olduğu araştırılır.

d- Yaratıcılık yönünden: Kavramlar arası ilişkilerin belirlenmesinde ve kavramların yerleştirilmesinde yaratıcılığın olup olmadığı araştırılır.⁵²

Öğrenciler, kavramsal harita oluşturmada mantıklı kalıplara düşünceleri sıralamayı ve her bir konuda belirlenen anahtar düşünceleri ilişkilendirmeyi öğrenirler. Bilgi şemaları kimi kez aşamalı bir biçimde kimi kez de nedensel ilişkileri gösteren biçimde düzenlenir.

11. Kavram Haritası Kullanmanın Faydaları

Kavram haritalarının faydalarını öğretmen-öğrenci ve öğretim açısından değerlendirmek mümkündür. Buna göre;⁵³

A) Öğretmen açısından faydaları

1. Öğretmen, öğretmek istediği konuyu kavram haritası formuna sokarak, çerçevesi ve sınırları belirlenmiş hale getirir.
2. Öğretilecek bir konuda öğrencilerin düzey ve birikimini tespit etmek, hazır bulunuşluğu belirlemek ve tekrarlara düşmeyi önleyecek ve böylelikle öğretim işini kolaylaştıracaktır.⁵⁴
3. Öğrenci-öğretmen iletişimini olumlu yönde etkiler.
4. Sınıf içinde canlı bir ortamın oluşmasını sağlar.
5. Yeni anlamlar geliştirilmesinde hem öğrencilere hem de öğretmenlere yardımcı olur.
6. Öğretmenlerin konularını planlamada ve konuları etkili bir şekilde anlatmalarına yardımcı olur.

⁵² Mehmet Zeki AYDIN, **Din Öğretiminde Yöntemler**, Nobel Yay., Ankara 2004, s:346

⁵³ C.TOSUN, R.DOĞAN , **İlköğretim 6. ,7. ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları**, Pegem A Yay., Ankara, 2005, ss.13-14

⁵⁴ Özcan DEMİREL, **Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı**, Pegem A Yay., 5. Baskı, Ankara, 2003, s.139.

7. Öğretmenin öğrencileri daha kolay değerlendirmesini sağlar.
8. Öğrencinin başarısını değerlendirmede öğretmene yardımcı olur.

B) Öğrenci açısından faydaları

1. Öğrenci kavram haritaları aracılığıyla bir konuya ilişkin sahip olduğu bilgi birikimini ortaya koyabilir. Var olanın tespiti yapıldıktan sonra öğrenci eski bilgi üzerine eklemeler yaparak konuyla ilgili zihnindeki boşlukları doldurma imkânı bulur.
2. Öğrenci bir kavrama ait bilgisinin doğru olup olmadığını kavram haritası yoluyla tespit edebilir.
3. Öğrenci bir konuda sahip olduğu kavramlar arasındaki ilişkinin doğru olup olmadığını kavram haritası yoluyla tespit edebilir. Yapılan tespitten sonra da düzeltme yapma imkânı bulur.⁵⁵
4. Kavram haritaları vasıtasıyla öğrenci, bir ders konusunda geçen kavramları bulmaya ve onları ilişkilendirmeye çalışır.⁵⁶
5. Kavram haritaları öğrencinin o kavramı tanıyıp tanımadığını ve onunla ilgili neleri bilmediğini açığa çıkartıp fark ettirir.
6. Öğrenci şematik kavram haritası aracılığıyla bir kavramla ilgili bildiklerini bir çatı altında toplayıp birbirleriyle ilintilendirilebilir.
7. Kavram haritaları, öğrenmenin gerçekleşmesinden önce öğrencide oluşabilecek yanlış kavramlaştırmaları önleyecektir.⁵⁷
8. Bireysel farklılıklara hitap eder.
9. Öğrenciyi merkeze alıp, öğrencinin aktif olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin bilgileri kolay hatırlamasına katkıda bulunur.
11. Yeni problemleri çözme ve kavramları sentez etme hususlarında öğrencilere yardımcı olur.
12. Öğrencilerin; kavram haritası hazırlamaları sırasında; sınıflandırma, zihinde canlandırma, sembolleştirme gibi stratejilerden faydalanmasını sağlar.
13. Öğrencilerin yaratıcılıklarını ön plana çıkarır; problem çözme becerilerini geliştirir.
14. Öğrencilerin genel yargılara tümevarım yöntemiyle ulaşmasına imkân tanır.
15. Öğrencilerin kavramlar hakkında ön bilgilere sahip olmasını sağlar.

⁵⁵ Pamela Mc Hugh SCHUSTER, **Concept Mapping A Critical – Thinking Approach to Care Planning**, F. A Davis Company, Philadelphia USA, 2002, s.2

⁵⁶ Özcan DEMİREL, age., s.138

⁵⁷ Pamela Mc Hugh SCHUSTER, age., ss.2-3

16. Öğrencilerin kavramlar arasındaki bağlantıları nasıl kurduklarını ortaya koyar.

C) Öğretme-öğrenme süreci açısından faydaları

1. Kavram ve düşünceleri görsel bir biçimde ortaya koyduğu için öğrenmeyi artırır.
2. Pek çok konu için elverişlidir.
3. Bilgileri sistematize edip somutlaştırır.
4. Konuların tutarlı bir şekilde planlanmasına yardımcı olur.
5. Bilgi üretimini hızlandırır.
6. Öğretilmesi, öğrenilmesi ve uygulanması kolay ve ekonomiktir.
7. Herhangi bir konuyla ilgili detayların ortaya çıkmasını sağlar.
8. Konunun dağınık işlenmesini önler.
9. Öğrencilerin konuları anlamlı bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olur.
10. Öğrenmeyi gözle görülür biçimde artırır.
11. Pek çok değişik konu, öğretim aşaması ve not seviyesi için uygundur.
12. Kapsam temellidir, kapsam oluşturulması ve bütünleştirilmesinin değerlendirilmesinde kolaylıkla kullanılabilir.
13. Kavram haritaları, eğitim-öğretim sürecinde eğitimsel bir strateji olarak öğrencilerin kavramsal algılama düzeylerini geliştirmek suretiyle başarılarını arttırmada fayda sağlar.⁵⁸
14. Kavram haritaları, öğrencileri kendi başlarına kavramları düşünüp, onları ilişkilendirmeye teşvik edeceği gibi öğrencilerin öğrenmeyi öğrenebilmelerini sağlayacaktır.⁵⁹
15. Kavram haritaları, öğretimde bir değerlendirme aracı olarak da kullanılabilir. Bunun farklı biçimleri olabilir. Örneğin eksik kalmış bir haritayı öğrencilere tamamlatmak gibi.
16. Kavram haritalama, öğretim planı hazırlama sürecinde önemli aşamaları tanımlama ve değerlendirmede ayrıntılı ve kullanımı kolay bir araçtır.⁶⁰

12. Din Öğretiminde Kavram Öğretimi ve Kavram Haritaları

Günümüzde öğrenmenin işlevsel değil kavramsal olduğu kabul edilmektedir. Bilgi patlamasının yaşandığı günümüzde, öğrenme temel kavramlar üzerine olmamış olsaydı insanın algı sınırını aşar ve istenilen düzeyde olmazdı. Kavramların öğretiminde

⁵⁸ Osman Nafiz KAYA, **Fen Eğitiminde Kavram Haritaları**, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2003 (1), Sayı 13. s.76

⁵⁹ Özcan DEMİREL, age., s.138

⁶⁰ Cemal TOSUN, Recai DOĞAN; **İlköğretim 6. ,7. ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları**, Pegem A Yay., Ankara, 2005, s. 14

kullanılabilecek yöntemlere bakıldığında karşımıza ilk olarak geleneksel yöntem⁶¹ çıkmaktadır. Bu yöntem, kavramları öğretmede yeterince etkili olmaz; çünkü birçok kavramda sıkıntı, kesin sözel bir tanım yapılamamasından doğar.⁶²

Ezberleyici, onaylayıcı bir din öğretimi yerine;

- ❖ Anlamlı öğrenmeyi amaçlayan,
- ❖ Kavramsal arka planı güçlü olan,
- ❖ Öğrenciyi aktif hale getiren bir din öğretimine ihtiyaç vardır.⁶³

Kavram haritaları daha çok soyut kavramlardan oluşan bir içeriğe sahip olan din öğretiminde, somutlaştırmada ve anlamlı bir hale getirmede işe koşulabilir araçlardır.

13. Kavram Haritalarının Sınırlılığı

Kavram haritası;

- ❖ Çizenin bilgisi,
- ❖ Hitap ettiği öğrencinin seviyesi,
- ❖ Çizim süresiyle sınırlıdır.⁶⁴

Bir kavram haritası, hazırlayan kişinin zihinsel örgütlenme yapısı, önbilgisi ve kavramları ilişkilendirme sistematığı ile yakından ilgili olduğundan, aynı haritayı çizmenin, tek standart bir yolu yoktur.

⁶¹ “Geleneksel yöntemde, eğitim durumlarında, konular ve dersler önemli olduğundan dolayı, öğrenci değil; öğretmen merkezdedir; çünkü kültürel mirasın temsilcisi öğretmendir. O, doğru ve tutarlı bilgilerle donanıktır. Öğrenci, doğuştan hiçbir bilgi ve beceriye sahip değildir. O, görüş, sav üretecek, beceri gösterecek düzeyde olmadığından, öğretmenin dediklerini ezberlemek, yapmak, tekrarlamak zorundadır.” Veysel SÖNMEZ, **Eğitim Felsefesi**, Anı Yay., Ankara,2014 s.89

⁶² Cemal TOSUN Recai DOĞAN, **İlköğretim 6. ,7. ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları**, Pegem A Yay., Ankara, 2005, s.15

⁶³ Cemal TOSUN Recai DOĞAN, age., 2005, s.15

⁶⁴ Cemal TOSUN Recai DOĞAN, age., 2005, s.15

İKİNCİ BÖLÜM

**ORTAÖĞRETİM 10.SINIF HZ.
MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ
ÖĞRETİM PROGRAMI ÜNİTE VE
KONULAR, KAZANIMLAR,
ÖĞRENME ALANLARI VE ÜNİTE
AÇILIMLARI**

**ORTAÖĞRETİM 10.SINIF HZ. MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMI ÜNİTE VE KONULAR⁶⁵**

ÜNİTE 1.	ÜNİTE 2.	ÜNİTE 3.	ÜNİTE 4.	ÜNİTE 5.	ÜNİTE 6.
HZ.MUHAMMED'İN HAYAT HİKÂYESİNİ HATIRLAYALIM	SAĞLIK	DENGE	ÖZGÜRLÜK	KADIN VE ERKEĞE BAKIŞ	YÖNETİM ANLAYIŞI
<p>1. Hz. Muhammed'in Doğduğu Çevre</p> <p>2. Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği</p> <p>3. Hz. Muhammed'in Peygamber Oluşu ve Mekke Dönemi</p> <p>4. Hz. Muhammed'in Medine Dönemi ve Vefatı</p>	<p>1. Sağlığın Önemi</p> <p>2. Sağlığı Korumak</p> <p>3. Tedavi Olmak</p> <p>4. Hastalıklara Sabretme</p>	<p>1. İnançta Denge</p> <p>2. İbadetlerde Denge</p> <p>3. Duygularda Denge</p> <p>4. Davranışlarda Denge</p> <p>5. Harcamalarda Denge</p>	<p>1. İnanç ve İbadet Özgürlüğü</p> <p>2. Düşünce ve İfade Özgürlüğü</p> <p>3. Ekonomik Özgürlük</p> <p>4. Özgürlüğün Sınırları</p>	<p>1. Kadının Konumu ve Değeri</p> <p>2. Erkeğin Konumu ve Değeri</p> <p>3. Kadın ve Erkek Eşitliği</p> <p>4. Kadın ve Erkek İlişkileri</p>	<p>1. Yöneticinin Özellikler</p> <p>2. Yöneticinin Görev ve Sorumlukları</p> <p>3. Yönetilenlerin Görev ve Sorumlukları</p> <p>4. Yöneticilerle İlişkiler</p>

⁶⁵http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ortaogretim/0/Hz.Muhammedin_Hayati_ORTA%D6%D0RET%DD

**ORTAÖĞRETİM 10.SINIF HZ. MUHAMMED'İN HAYATI DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMI ÖĞRENME ALANLARI VE ÜNİTE AÇILIMLARI⁶⁶**

1.ÖĞRENME ALANI: HZ. MUHAMMED'İN HAYAT HİKÂYESİ

ÜNİTE 1. HZ. MUHAMMED'İN HAYAT HİKAYESİNİ HATIRLAYALIM	KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
<p>1. Hz. Muhammed'in Doğduğu Çevre</p> <p>2. Hz. Muhammed'in Doğumu, Çocukluğu ve Gençliği</p> <p>3. Hz. Muhammed'in Peygamber Oluşu ve Mekke Dönemi</p> <p>4. Hz. Muhammed'in Medine Dönemi ve Vefatı</p>	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler Hz. Muhammed'in:</p> <p>1. Doğduğu çevreyi tanırlar.</p> <p>2. Doğumu, çocukluğu ve gençliği hakkında bilgi sahibi olurlar.</p> <p>3. Peygamber oluşu ve Mekke Dönemini genel hatlarıyla hatırlarlar.</p> <p>4. Medine Dönemi ve vefatını genel hatlarıyla hatırlarlar.</p>	<p>Bu ünite ayrıntılara girilmeden genel hatlarıyla hatırlatılacaktır. Bu ünite 10. Sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersindeki "Hz. Muhammed" öğrenme alanı ile ilişkilendirilir.</p>

2.ÖĞRENME ALANI: GÜNLÜK HAYATTA HZ.MUHAMMED

ÜNİTE 2. SAĞLIK	KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
<p>1. Sağlığın Önemi</p> <p>2. Sağlığı Korumak</p> <p>3. Tedavi Olmak</p> <p>4. Hastalıklara Sabretme</p>	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler Hz. Muhammed'in:</p> <p>1. Sağlığın önemiyle ilgili söz ve davranışlarını kavrarlar.</p> <p>2. Sağlığı koruma konusundaki özenini ve bu konudaki tavsiyelerini açıklarlar.</p> <p>3. Tedavi olmaya verdiği önemi kavrarlar.</p> <p>4. Tedavi olmaya teşvik konusundaki söz ve davranışlarını açıklarlar.</p> <p>5. Hastalıklara karşı gösterdiği sabrı fark ederler.</p>	<p>Bu ünite günlük hayatla ilişki kurularak anlatılacaktır.</p>

⁶⁶http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ortaogretim/0/Hz.Muhammedin_Hayati_ORTA%D6%D0RET%DDM.pdf (ET:02.02.2016)

3.ÖĞRENME ALANI: EN GÜZEL ÖRNEK

ÜNİTE 3. DENGE	KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
1. İnançta Denge 2. İbadetlerde Denge 3. Duygularda Denge 4. Davranışlarda Denge 5. Harcamalarda Denge	Bu ünitenin sonunda öğrenciler Hz. Muhammed'in: 1. Tevhide verdiği önemi ve inançta denge konusundaki hassasiyetini kavrar. 2. Peygamber olmakla birlikte Allah'ın da kulu olduğunu kavrar. 3. İbadetlerde dengeyi anlatan söz ve davranışlarını açıklar. 4. Duygularının yoğun olduğu zamanlarda dengeli davrandığını kavrar. 5. Davranışlarda dengeyi anlatan söz ve uygulamalarını açıklar. 6. Harcamalarında dengeli davrandığını söz ve davranışlarından örneklerle açıklar.	“Duygularda Denge” konusu ele alınırken Sevgi, öfke ve korku duygularını yaşadığı zamanlarda dengeli olduğuna dikkat çekilecektir. (4. Kazanım) “Harcamalarda Denge” konusu ele alınırken israf ve cimrilikten sakınmaya dikkat çekilecektir.(6. Kazanım)

4.ÖĞRENME ALANI: SOSYAL HAYATTA HZ.MUHAMMED

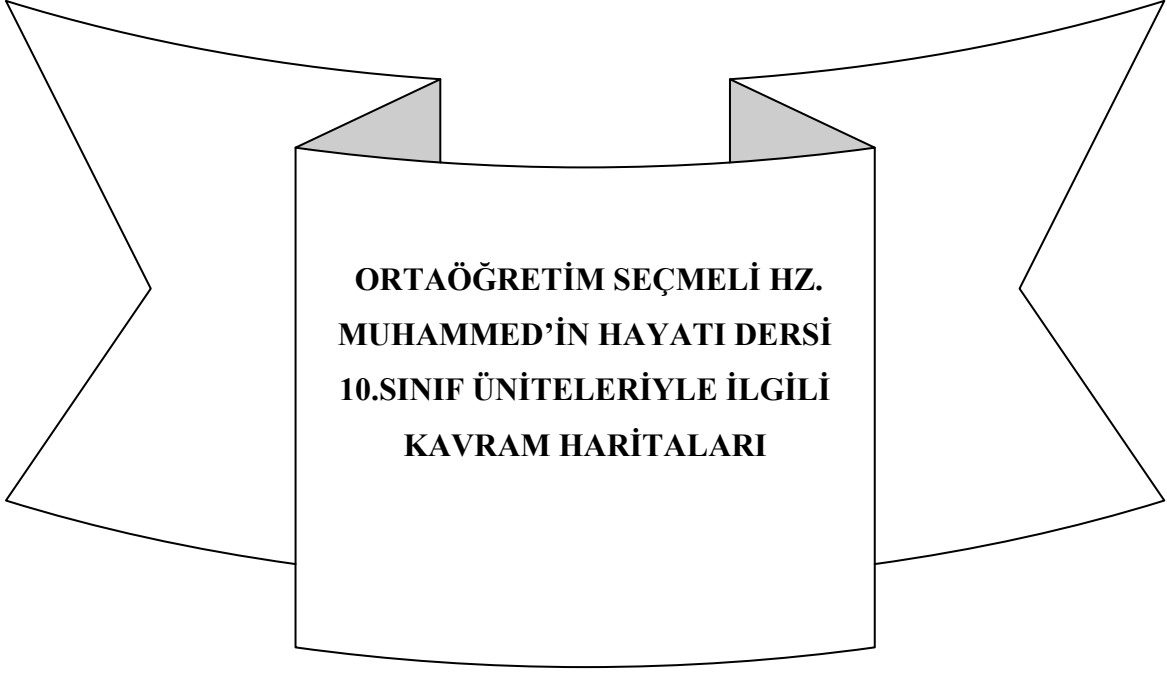
ÜNİTE 4. ÖZGÜRLÜK	KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
1. İnanç ve İbadet Özgürlüğü 2. Düşünce ve İfade Özgürlüğü 3. Ekonomik Özgürlük 4. Özgürlüğün Sınırları	Bu ünitenin sonunda öğrenciler Hz. Muhammed'in: 1. İnsanların inanç ve ibadet konusunda özgür olduklarını anlatan sözlerini açıklar. 2. Düşünce ve ifade özgürlüğüne verdiği önemi anlatan söz ve davranışlarından örnekler verir. 3. Kadın ve erkek her bireyin mülkiyet ve tasarruf hakkının bulunduğunu anlatan söz ve davranışlarını kavrar. 4. Sınırsız ve sorumsuzca bir özgürlük anlayışı olmadığını fark eder. 5. Özgürlüğü helaller, haramlar ve başkalarının özgürlüklerini ihlal etmeme çerçevesinde değerlendirdiğini kavrar.	

5.ÖĞRENME ALANI: HZ.MUHAMMED VE AİLE

ÜNİTE 5. KADIN VE ERKEĞE BAKIŞ	KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
<p>1. Kadının Konumu ve Değeri</p> <p>2. Erkeğin Konumu ve Değeri</p> <p>3. Kadın ve Erkek Eşitliği</p> <p>4. Kadın ve Erkek İlişkileri</p>	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler Hz. Muhammed'in:</p> <p>1. Söz ve davranışlarından örneklerle kadına bakışını açıklar.</p> <p>2. Kadının toplumdaki konumunu ve değerini anlatan sözlerinden örnekler verir.</p> <p>3. Erkeğin toplumdaki konumu ve sorumluluklarını açıklayan sözlerini kavrar.</p> <p>4. İnsan olma bakımından kadın ile erkek arasında ayırım gözetmediğini fark eder.</p> <p>5. Görev ve sorumlulukları açısından kadın ile erkeğin farklılıklarını anlatan söz ve davranışlarını açıklar.</p> <p>6. Kadın-erkek arasında saygın ve seviyeli bir ilişki için tavsiyelerini kavrar.</p>	

6.ÖĞRENME ALANI: HZ.MUHAMMED VE TOPLUMSAL İLETİŞİM

ÜNİTE 6. YÖNETİM ANLAYIŞI	KAZANIMLAR	AÇIKLAMALAR
<p>1. Yöneticinin Özellikleri</p> <p>2. Yöneticinin Görev ve Sorumlulukları</p> <p>3. Yönetilenlerin Görev ve Sorumlulukları</p> <p>4. Yöneticilerle İlişkiler</p>	<p>Bu ünitenin sonunda öğrenciler Hz. Muhammed'in:</p> <p>1. Söz ve davranışlarından yola çıkarak mükemmel bir yönetici olduğunu kavrar.</p> <p>2. Yönetim anlayışını, yöneticide aradığı özellikleri örneklerle açıklar.</p> <p>3. Bir yönetici olarak görev ve sorumlulukları konusundaki hassasiyetini ve bu konudaki söz ve davranışlarını kavrar.</p> <p>4. Adil bir yönetim için yönetilenlerin görev ve sorumluluklarıyla ilgili ortaya koyduğu ölçüleri kavrar.</p> <p>5. Bir yönetici olarak yönettiği insanlarla olan ilişkilerini ve bu konudaki tavsiyelerini örneklerle açıklar</p>	

**ÜNİTE 1: “HZ. MUHAMMED’İN HAYAT HİKÂYESİNİ
HATIRLAYALIM”**

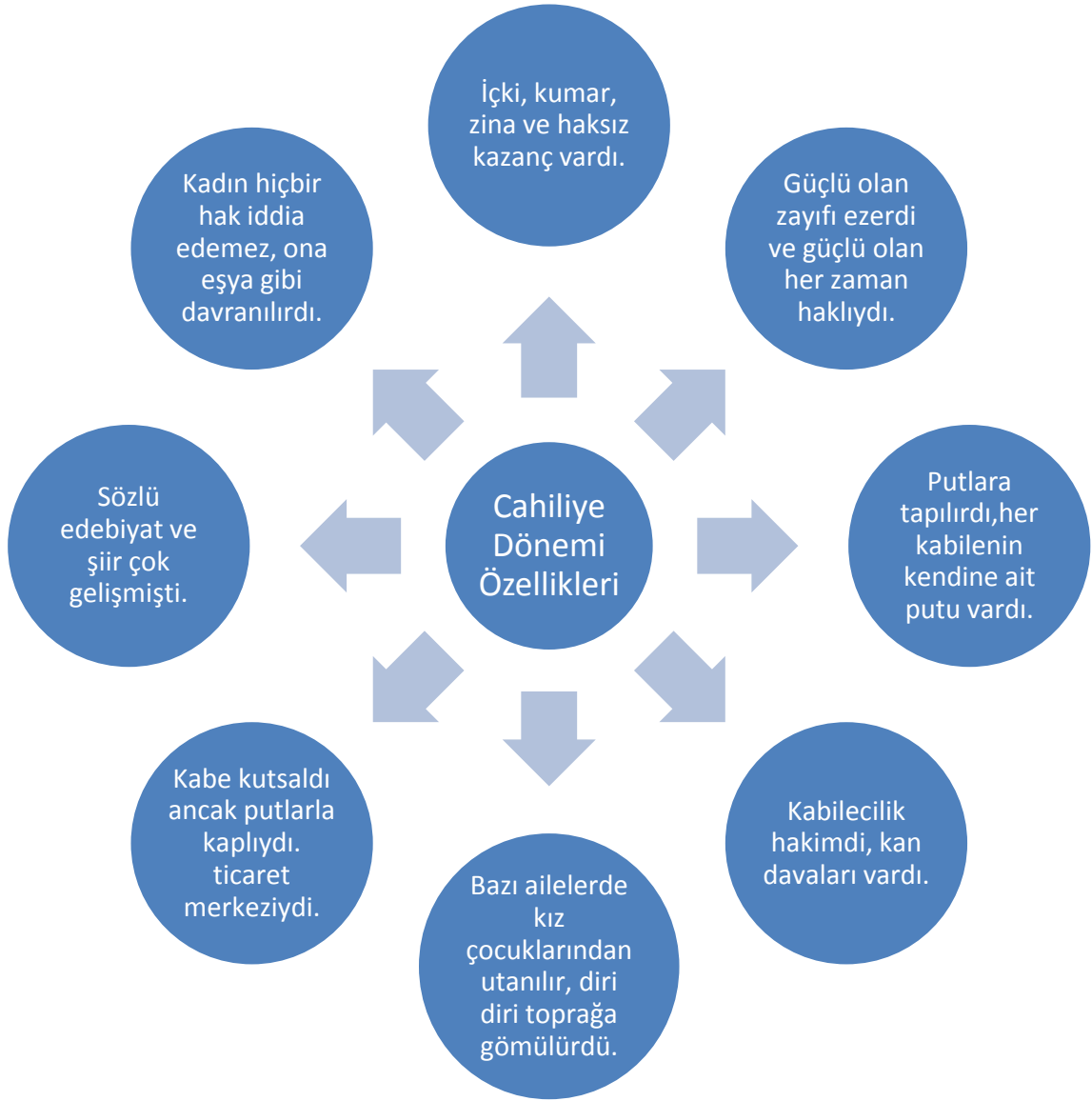
“İrkçılığa (asabiyyeye) çağıran bizden değildir; ırkçılık için savaşan bizden değildir; ırkçılık üzere, asabiyye uğruna ölen bizden değildir.”⁶⁷

“Kim yemin eder de yemininde : Lat ve Uzza’ya yemin olsun ki derse, hemen ‘Lailahe illallah’ desin. Kim de arkadaşına: ‘Gel seninle kumar oynayalım’ derse, hemen biraz sadaka dağıtsın.”⁶⁸

Hiz. Muhammed (s.a.v.)’in Doğduğu Çevreyi Gösteren Kavram Haritası-I

⁶⁷Müslim, İmâre 53, 57.(1850)

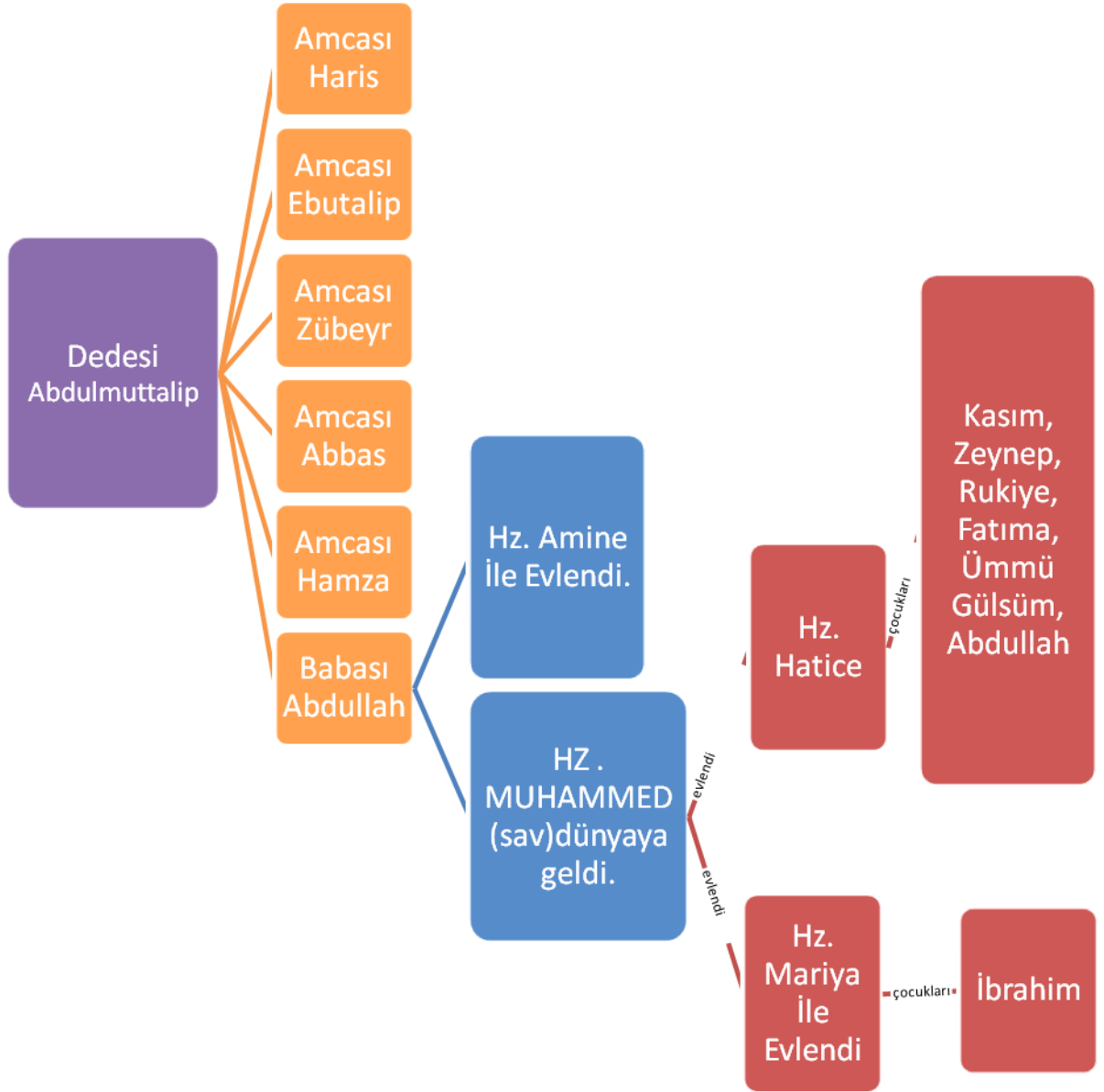
⁶⁸ Buhari, Eyman ve Nuzür 83.(2504)

“Doğrusu Allah, size; annelere karşı itaatsizlik etmeyi, kız çocuklarınızı diri diri toprağa gömmeyi, vermesi gerekeni vermeyip hak etmediği şeyi istemeyi haram kılmıştır. Dedikoduyu, çok soru sormayı ve malı boşa harcamayı da sizin için çirkin görmüştür.”⁶⁹

Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Doğduğu Çevreyi Gösteren Kavram Haritası-II

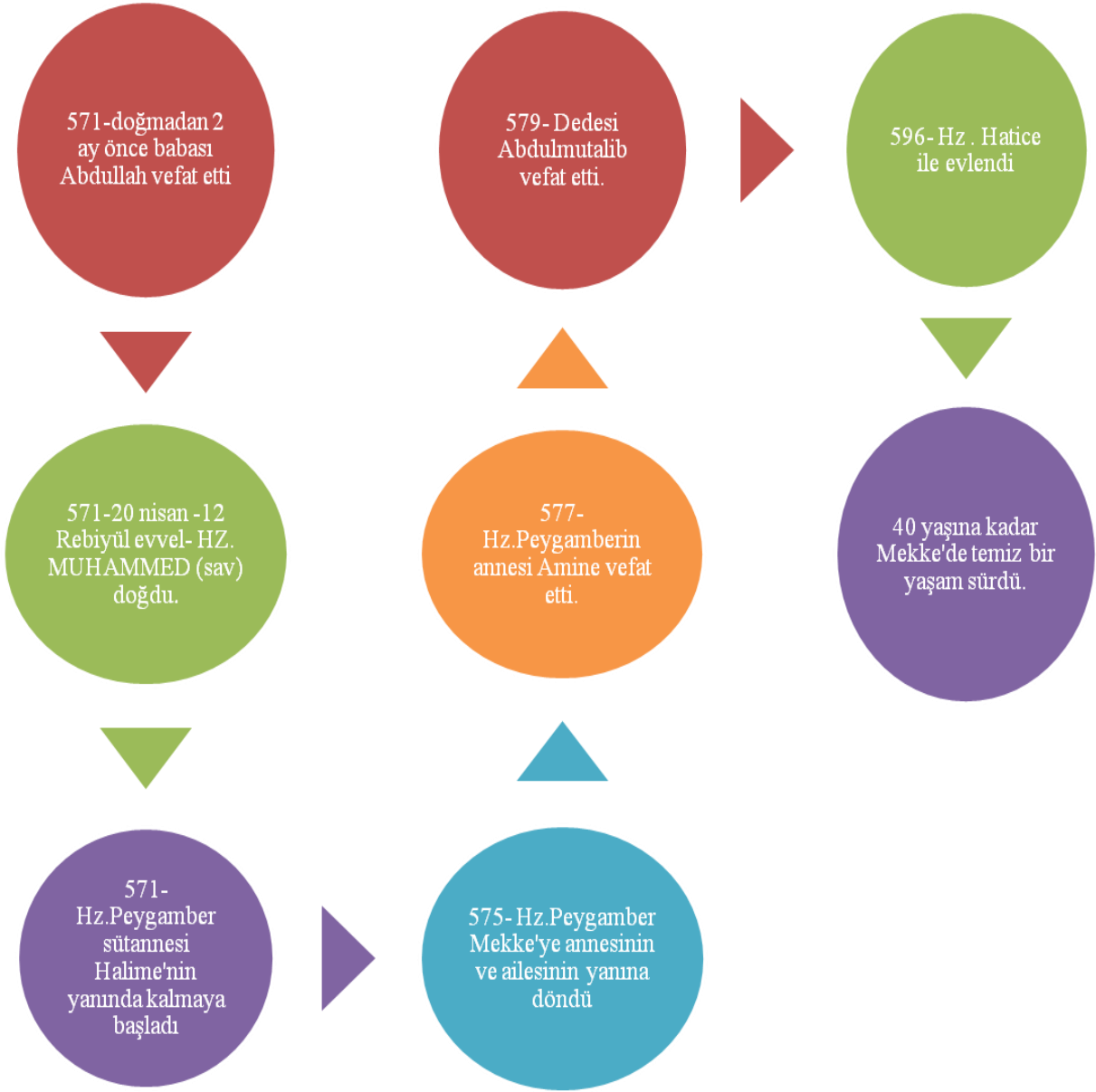
⁶⁹Buhari, İstikraz 19.(1181)

“Kıyamet günü her sebep ve neseb kopacak silinip gidecek. Ancak benim sebepim ve nesebim baki kalacak.”⁷⁰

Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Soyunu ve Ailesini Gösteren Kavram Haritası

⁷⁰ Cem’u’l-Fevaid, Menkıbeler Bahsi.(9019)

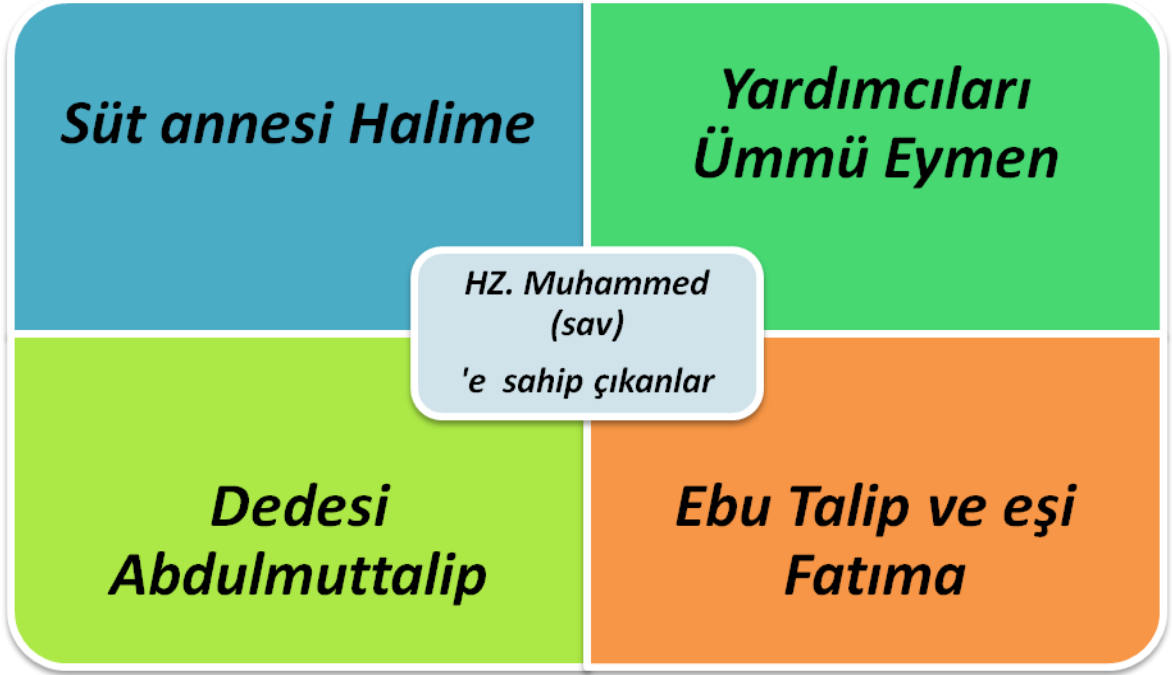
“Elbette Rabbin (nimetlerini) verecek, sen de hoşnut olacaksın.O seni bir yetimken seçip barındırmadı mı?

Seni şaşırılmışken seçip de doğru yola iletmedi mi?

Seni fakirken seçip de zengin etmedi mi?⁷¹

Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Doğumu Çocukluğu ve Gençliğini Gösteren Kavram Haritası

⁷¹ Kur’an, Duha, 93/5-8

“Allah Rasülü (sav) buyurdular ki: “Adem’den beri annem babam beni doğuruncaya kadar hep nikahtan geldim, sifahtan (zinadan) değil.”⁷²

HZ. Muhammed (s.a.v.)’e Sahip Çıkanları Gösteren Kavram Haritası

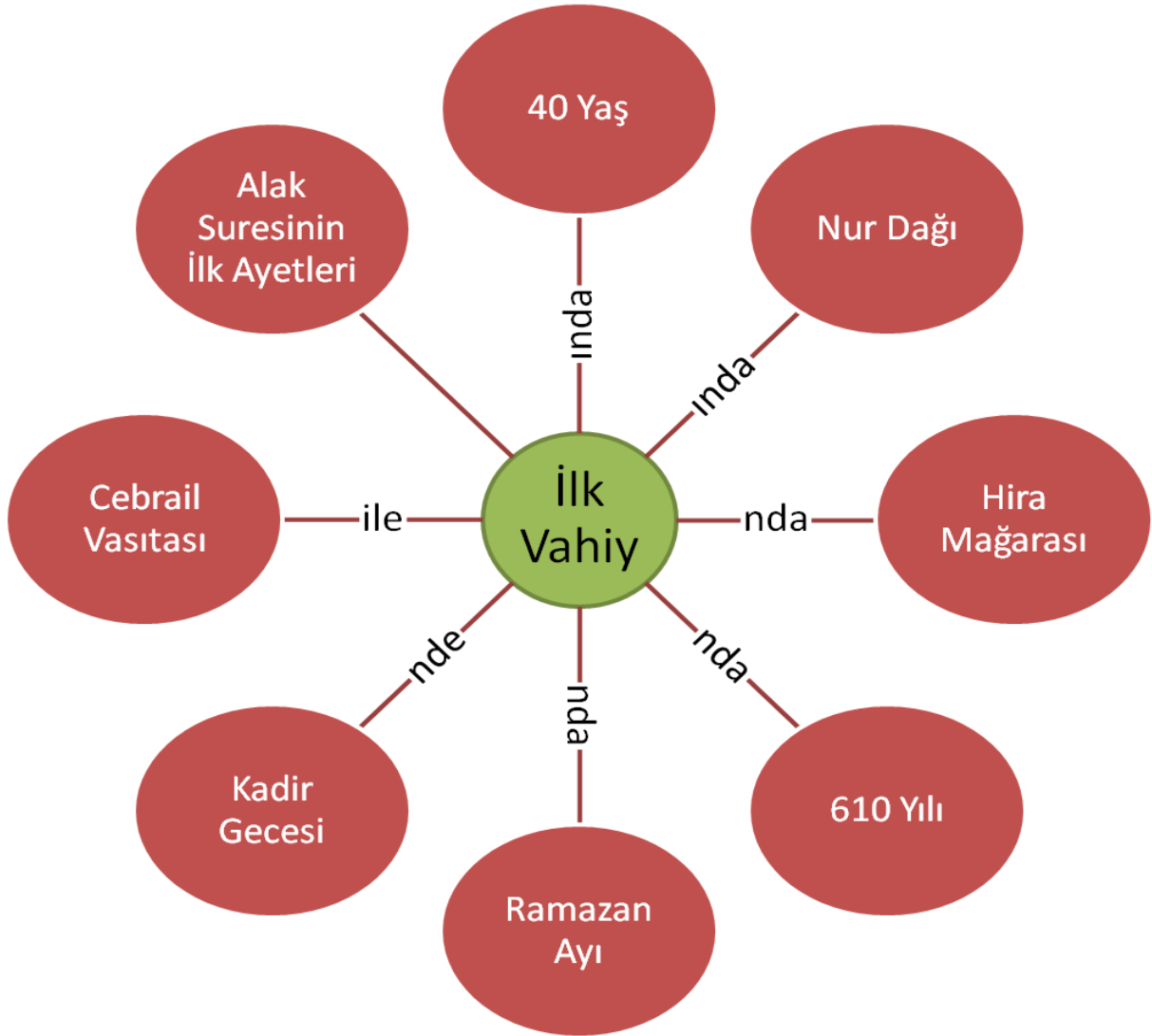
⁷² Cem’u’l-Fevaid, Siyer ve Megazi Bahsi.(6353)

"Müslüman, Müslümanların elinden ve dilinden güvende oldukları kimsedir." ⁷³

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Muhammed'ül Emin Sifatını Anlatan Kavram Haritası

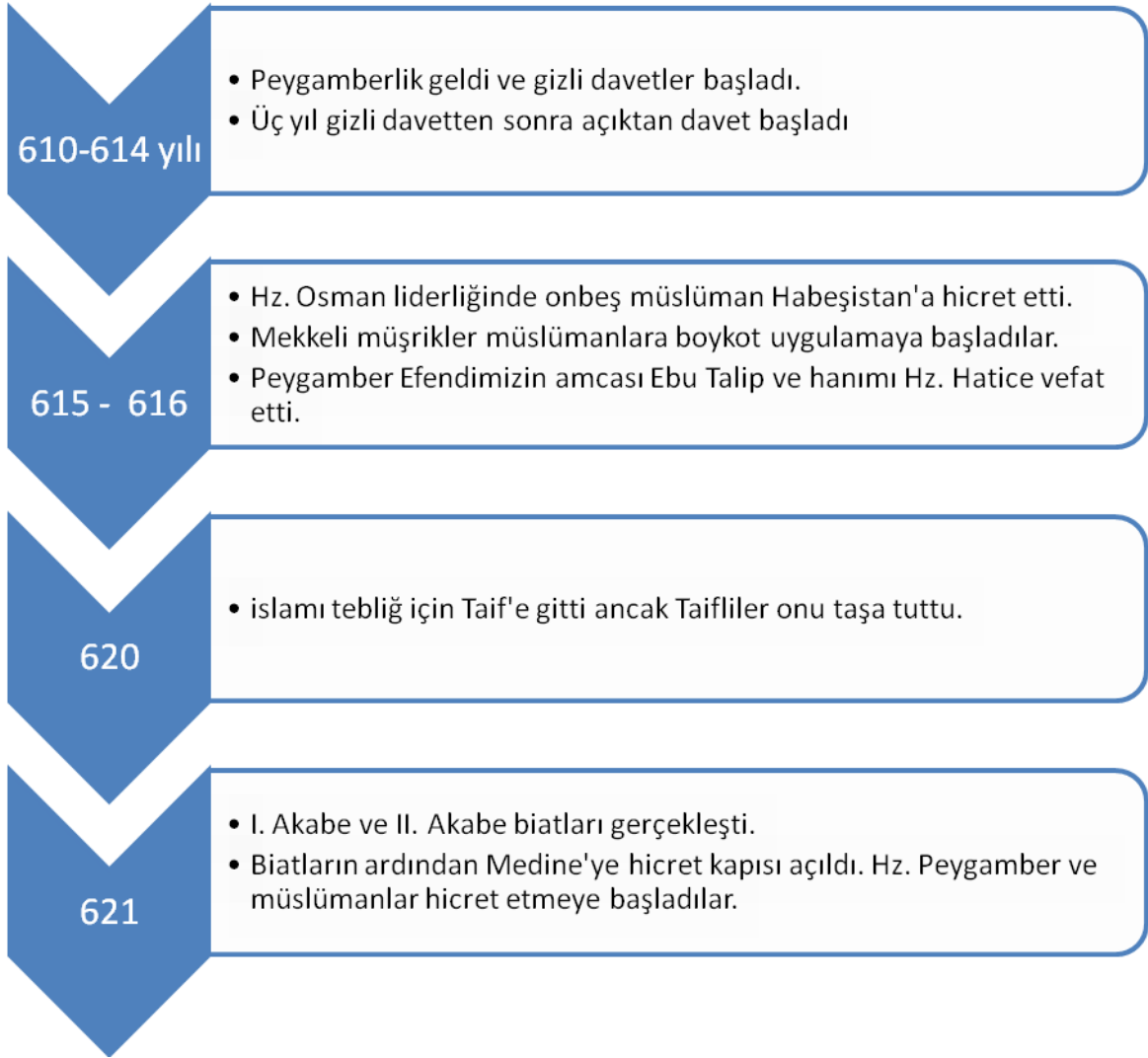
⁷³ Tirmizi, Sıfatu'l-Kiyamet.(2504)

Şöyle demiştir: Hâris b. Hişâm (r.a.) Peygamberimiz (s.a.v.)`den: "Ya Resulullah, sana vahiy nasıl gelir?" diye sordu. Resulullah (s.a.v.) buyurdu ki: bazen bana çingirak sesi gibi gelir ki bana en ağır geleni de budur. Benden o hâl zâil olur olmaz (meleğin) bana söylediğini iyice bellemiş olurum. Bazen melek bana bir insan olarak temessül eder. Benimle konuşur. Ben de söylediğini iyice bellerim. Aişe (r.a.) der ki: Resulullah (s.a.v.)`i soğuğu pek şiddetli bir günde kendisine vahiy nâzil olurken görmüşlüğüm vardır. (İşte öyle soğuk bir günde bile) kendisinden o hâl geçtiği vakitte şakaklarından şapır şapır ter akardı.⁷⁴

Hız. Muhammed (s.a.v.)'e İlk Vahyin Gelişini Anlatan Kavram Haritası

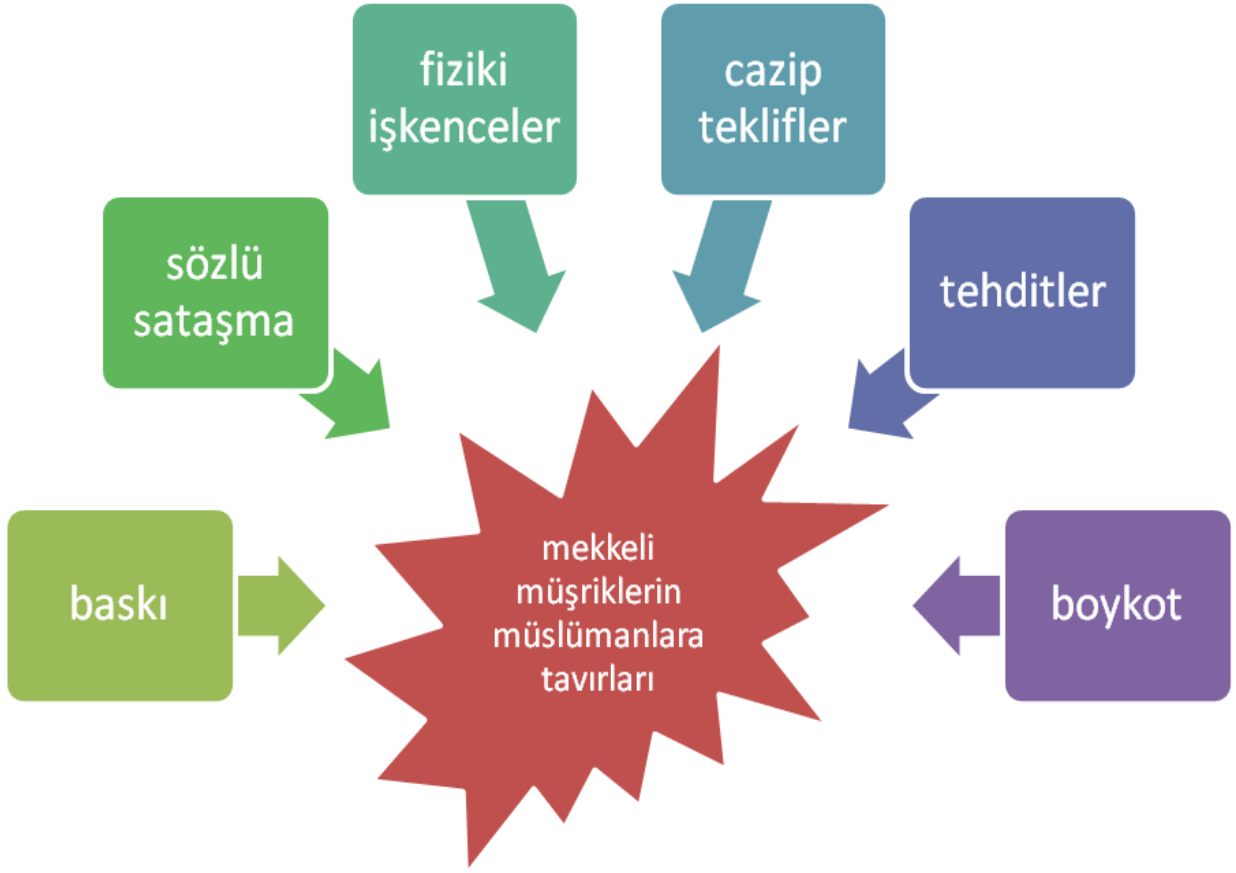
⁷⁴ Buhari, Bed'u'l-Vahy 1(2)

“Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur.”⁷⁵

Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Mekke Dönemini Anlatan Kavram Haritası

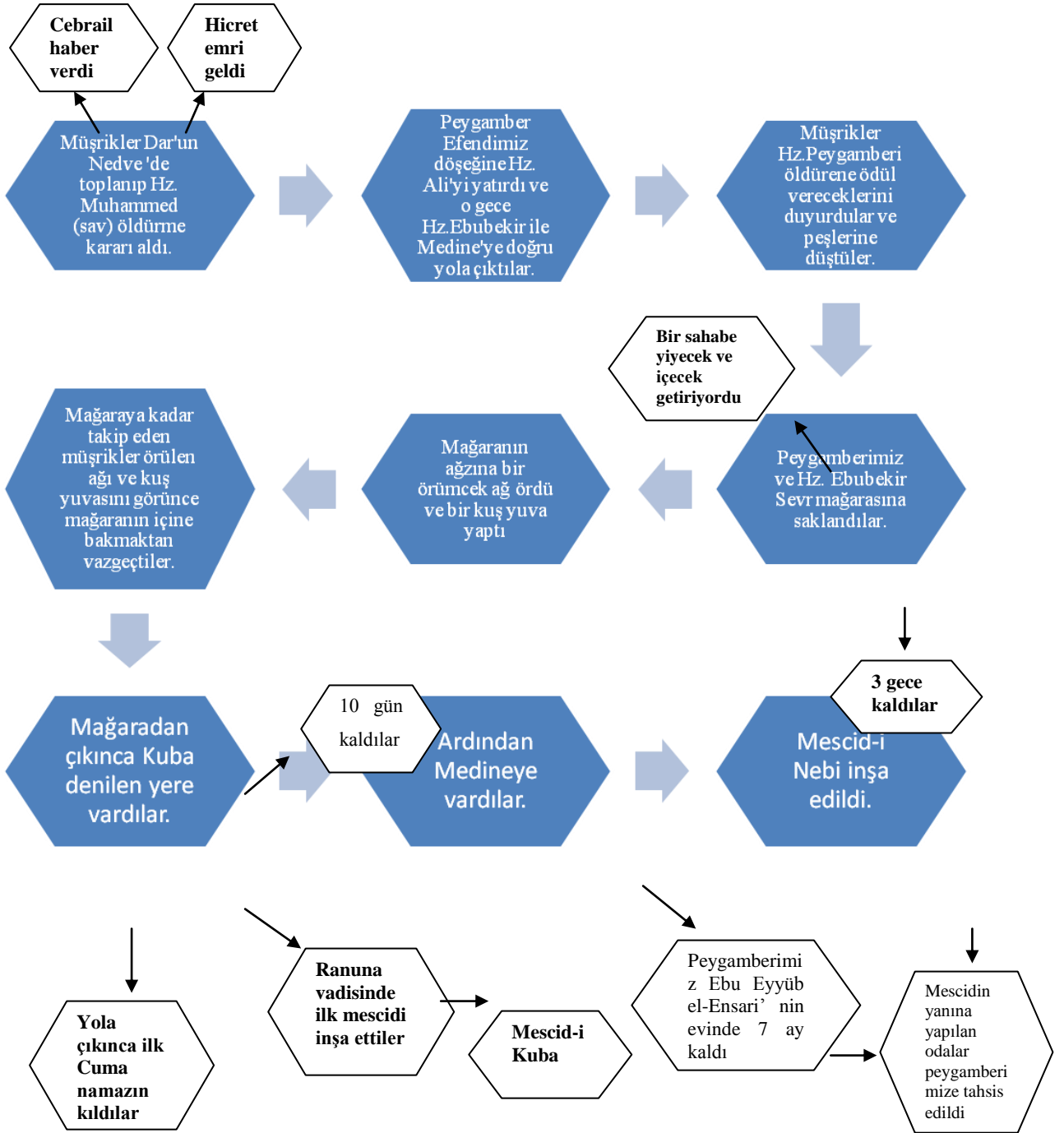
⁷⁵Kur’an, Fetih, 48/18

“Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, artık sakın onlar seni bu âyetlerden alıkoymasınlar. Rabbine davet et. Asla müşriklerden olma!”⁷⁶

Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Tebliğinde Mekkeli Müşriklerin Tepkilerini Anlatan Kavram Haritası

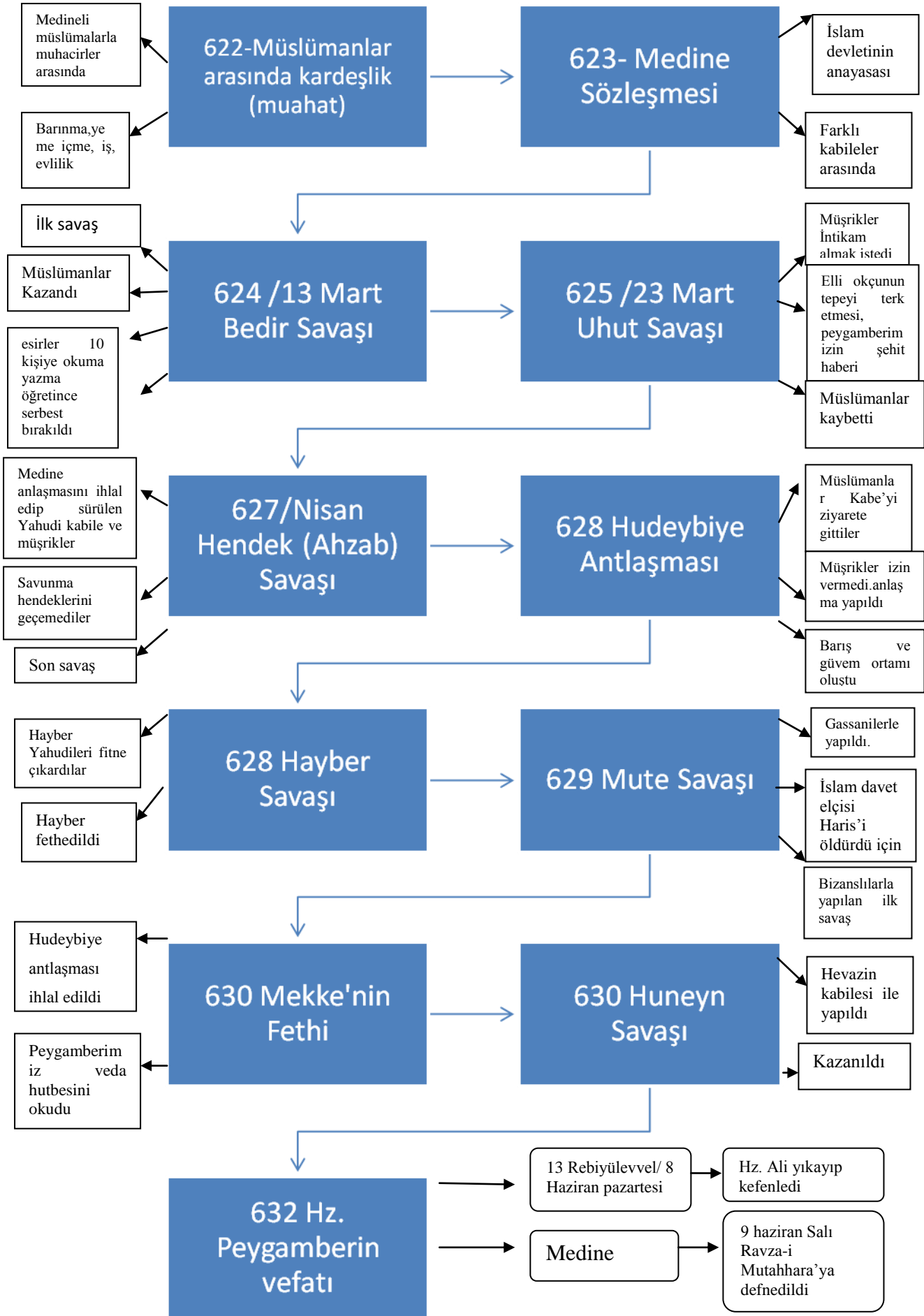
⁷⁶ Kur’an, Kasas, 28/87

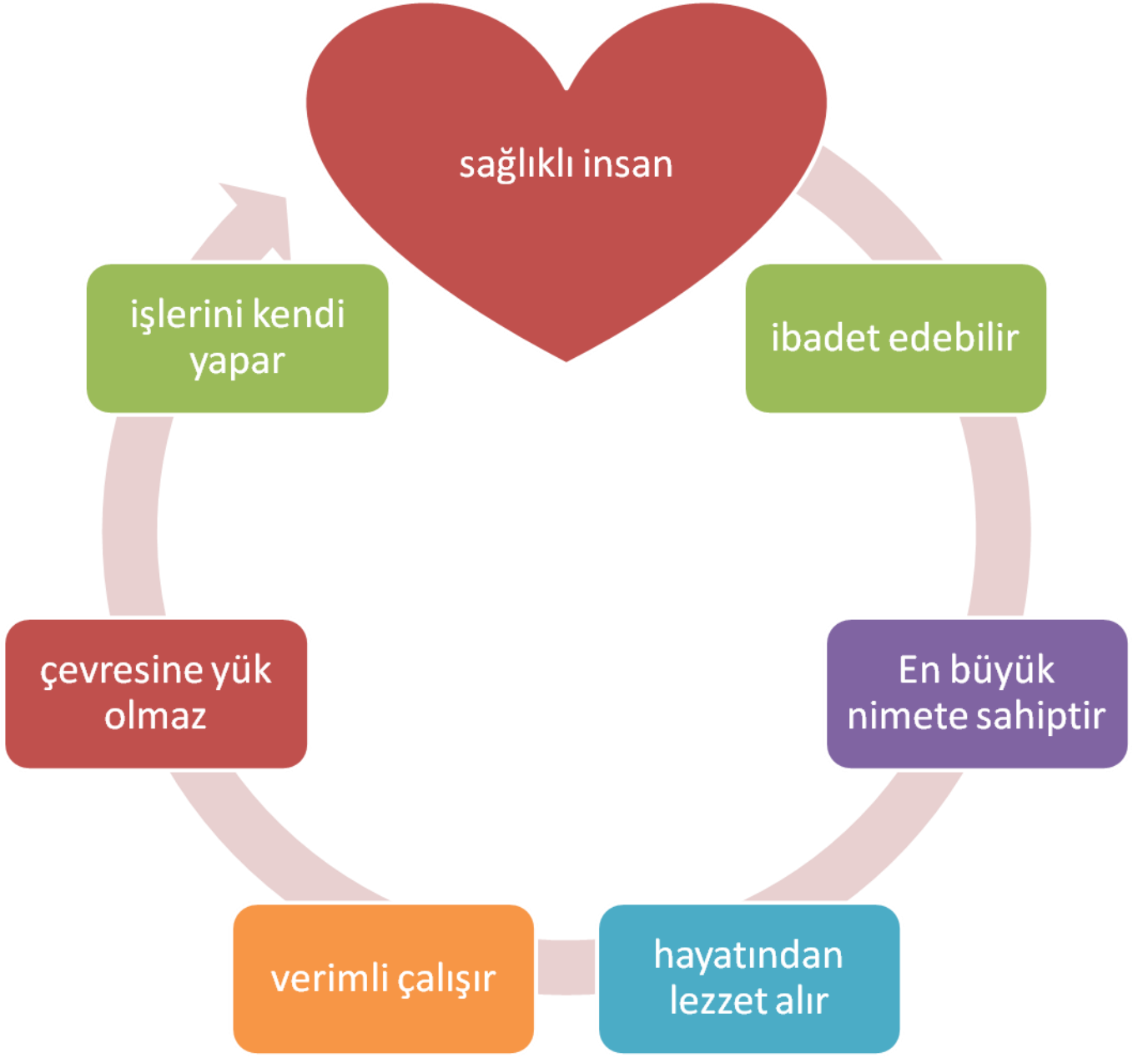
“Kim evinden çıkıp Kuba mescidine gelir ve orada iki rekat namaz kılsa bu ona bir umreye bedel olur.”⁷⁷

Hz. Muhammed (sav)’in Hicretini ve Medine’ye Yerleşmesini Anlatan Kavram Haritası

⁷⁷ Kütübü sitte.(4617)

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Medine Döneminde Yapılan Savaşları Ve Antlaşmaları Anlatan Kavram Haritası

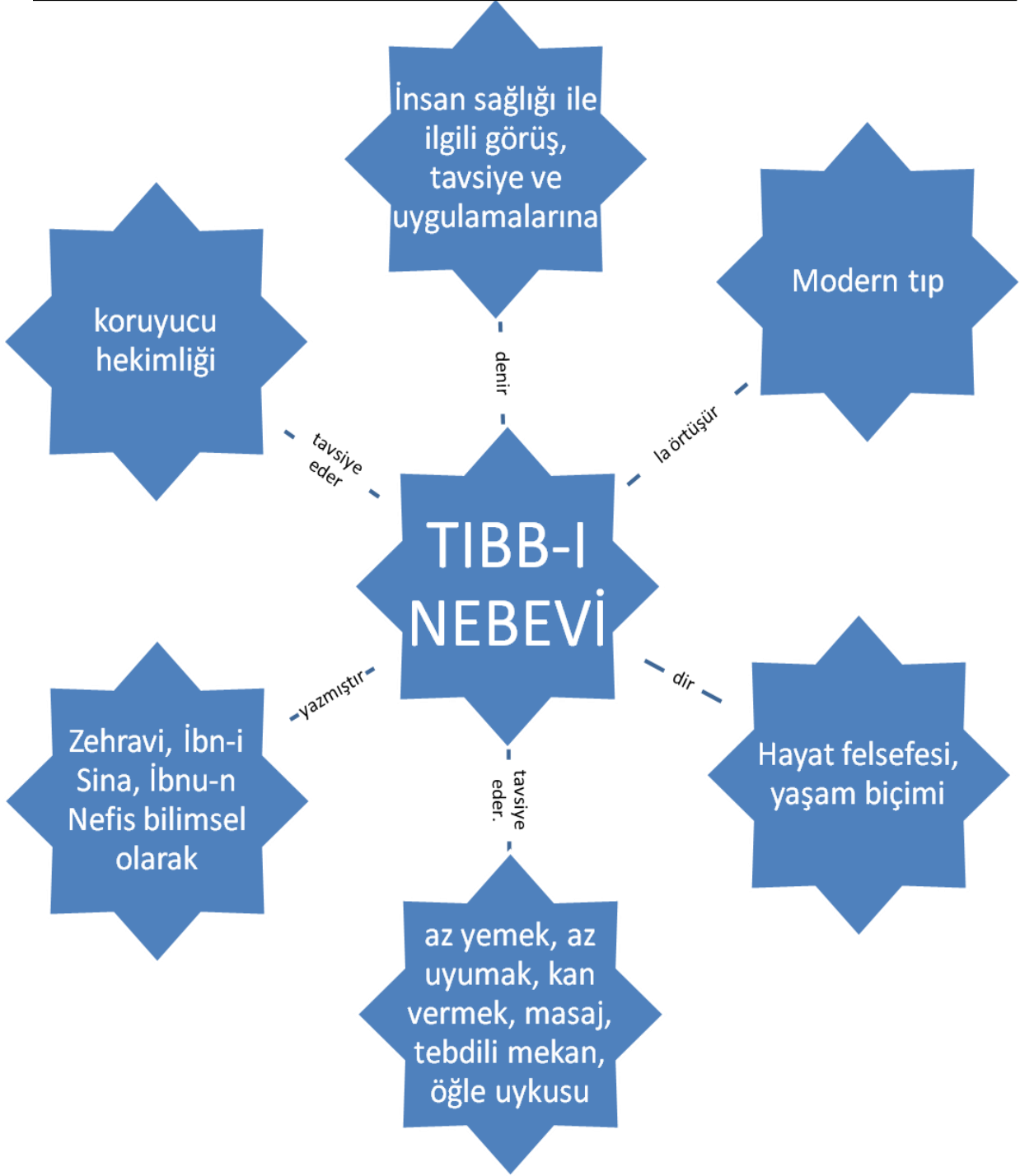

“Sağlıklı mü’min, hastalıklı mü’minden daha iyi, daha üstün ve Allah’a daha sevimlidir.”⁷⁸

Sağlığın Önemi Gösteren Kavram Haritası

⁷⁸ İbn-i Mace, Zühd. (4168)

Tıbb-ı Nebevi'nin Ne Olduğunu Gösteren Kavram Haritası

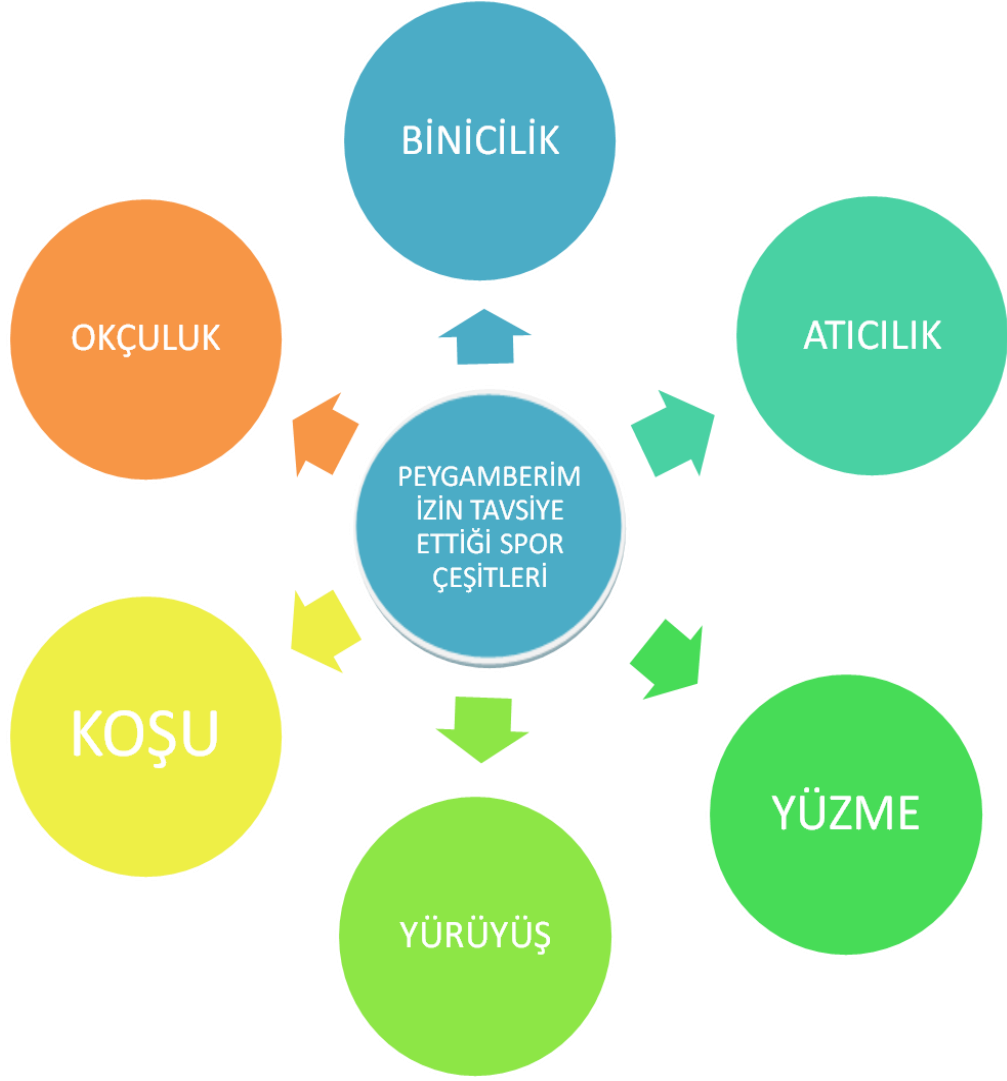

“Peygamber, size ne getirdiyse onu alıp kabul ediniz. Sizlere neyi yasak ettiyse ondan vazgeçiniz”⁷⁹

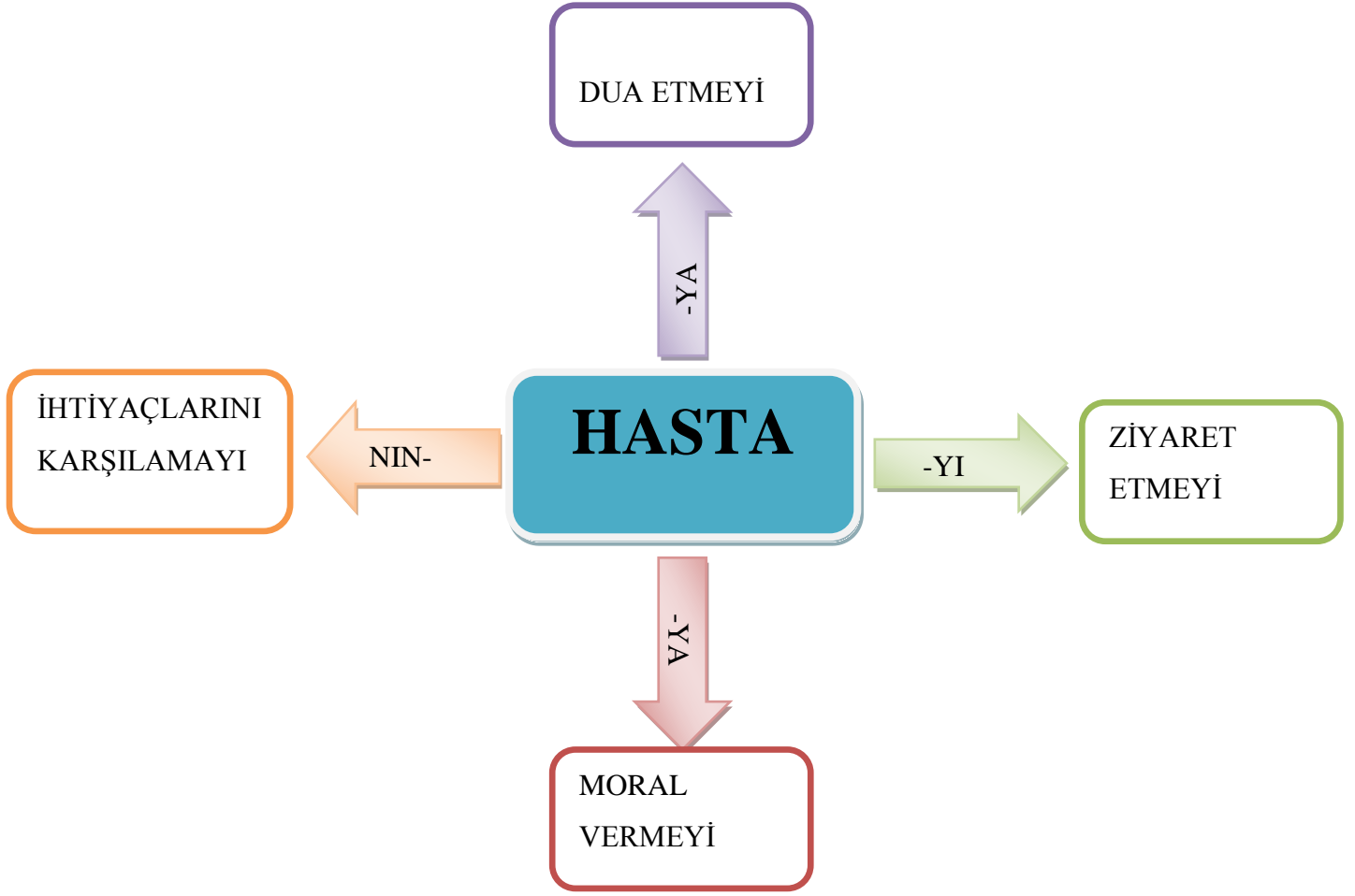
“Peygamberler onlara temiz şeyleri helal kılıyor. Pis şeyleri haram edip yasaklıyordu”⁸⁰

⁷⁹Kur’an, Haşr, 59/7

⁸⁰Kur’an, Araf, 7/157

Sağlığı Korumak İçin Peygamberimizin Tavsiyelerini Gösteren Kavram Haritası

PEYGAMBERİMİZ TAVSİYE EDER VE UYGULARDI.

“Düşman eline düşmüş Müslüman esiri kurtarınız, aç olan kimseyi doyurunuz, hastayı ziyaret ediniz.”⁸¹

“Kim bir hastaya veya bir din kardeşine Allah rızası için ziyarette bulunursa, bir münadi ona nida eder: “(dünyada da ahirette de)iyi olsun,(ahiret yolculuğun) iyi olsun.(bu davranışınla)cennette bir ev hazırladın.” der.”⁸²

Hasta Kişi İçin Peygamberimizin Tavsiye Ettiği Davranışları Gösteren Kavram Haritası

⁸¹ Buhari, Cihad, 171.(1416)

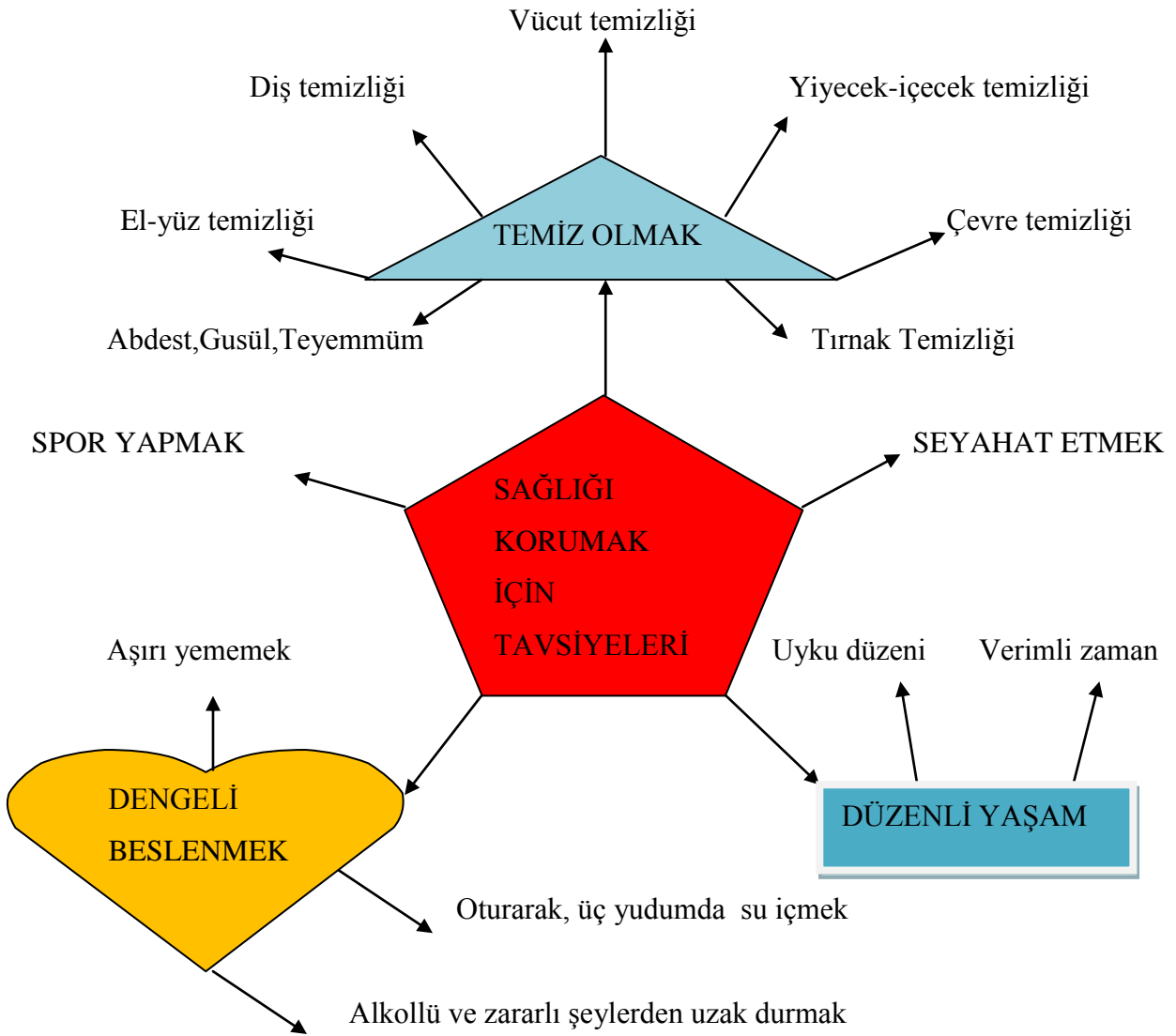
⁸² Kütübü sitte, Marda.(4660)

“Namaz kıl, şüphesiz namazda şifa vardır.”⁸³

İbadetlerin Sağlığa Faydasını Gösteren Kavram Haritası

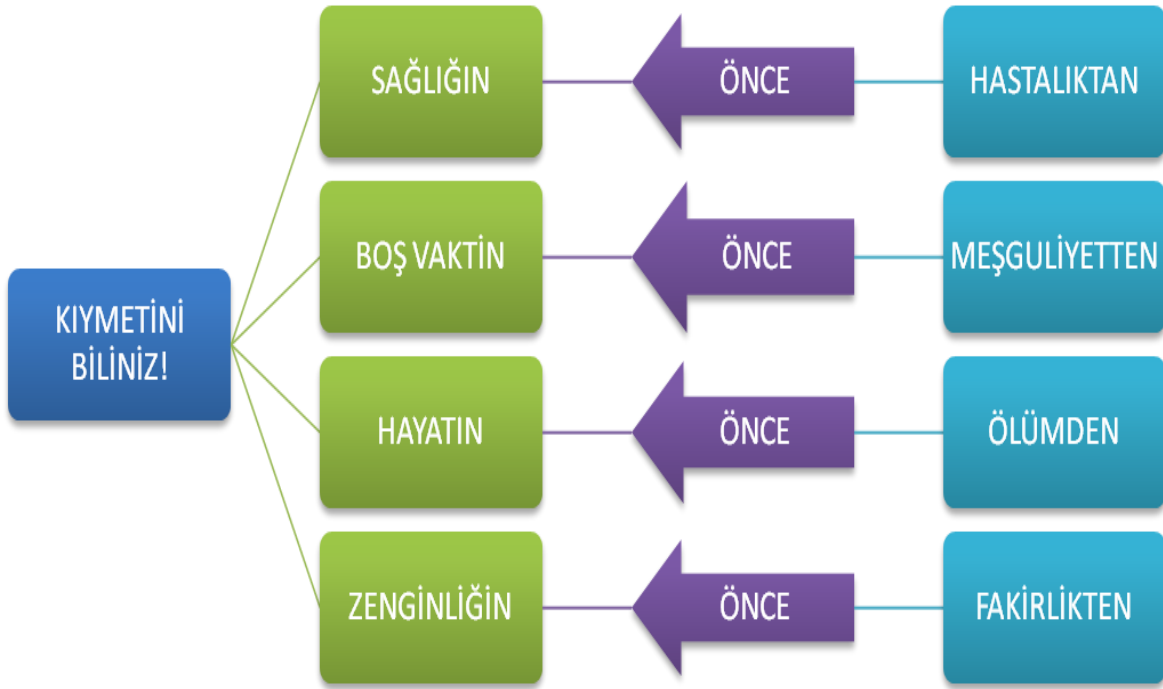
⁸³İbni Mace, Salat.(3458)

“Hiçbir kişi, midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana belini doğrultacak bir kaç lokma yeter. Şayet mutlaka çok yiyecekse, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırmalıdır.”⁸⁴

Peygamberimizin Tavsiyelerine Göre Sağlıkı Korumayı Gösteren Kavram Haritası

⁸⁴ Tirmizi, Zühd.(2380)

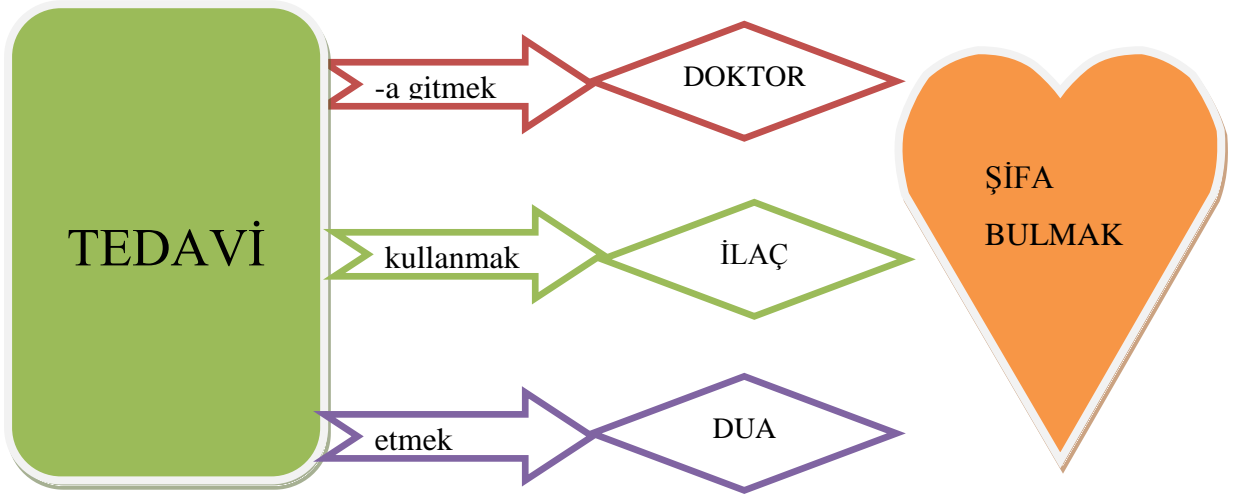

“Bir işi bitirince, hemen başka işe giriş, onunla uğraş! Hep Rabbine yönel, (O’na yaklaş!)”⁸⁵
“Kıyamette, herkes ömrünü ve gençliğini nerede geçirdiğinden, malını nereden kazanıp nereye harcadığından ve ilmi ile amel edip etmediğinden sorguya çekilecektir.”⁸⁶

Sağlığın Önemi Anlatan Hadisi Şerifi; Gösteren Kavram Haritası

⁸⁵Kur’an, İnşirah, 94/7-8

⁸⁶Tirmizi, Kıyamet.(2417)

“Ey Allah’ın kulları tedavi olunuz. Çünkü Allah yarattığı her bir hastalık için mutlaka şifasını ya da devasını yaratmıştır. Ancak bir hastalık müstesnadır. O ihtiyarlıktır.”⁸⁷

Peygamberimizin Tavsiyelerine Göre Tedavi Olmayı Gösteren Kavram Haritası

⁸⁷Tirmizi, Tıb.(2038)

"Mü'min kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık, bir üzüntü hatta ufak tasa isabet edecek olsa, Allah onun sebebiyle mü'minin günahından bir kısmını mağrifet buyurur."⁸⁸

Hastalıklara Sabretmeyi Gösteren Kavram Haritası

⁸⁸ Buhari, Merda.(1946)

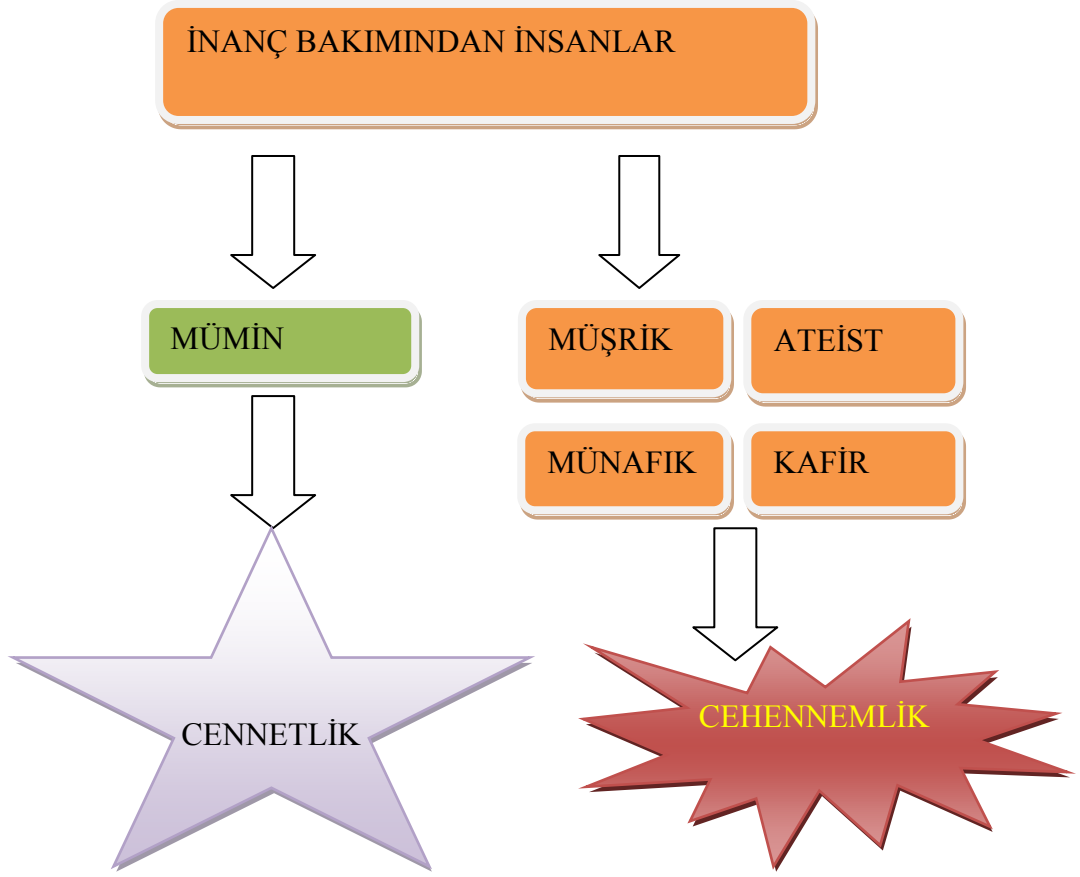
ÜNİTE 3: DENGE

“İki haslet vardır ki, bir müminde asla beraber bulunmaz. Cimrilik ve kötü ahlak.”⁸⁹

İnançta Dengeyi Gösteren Kavram Haritası

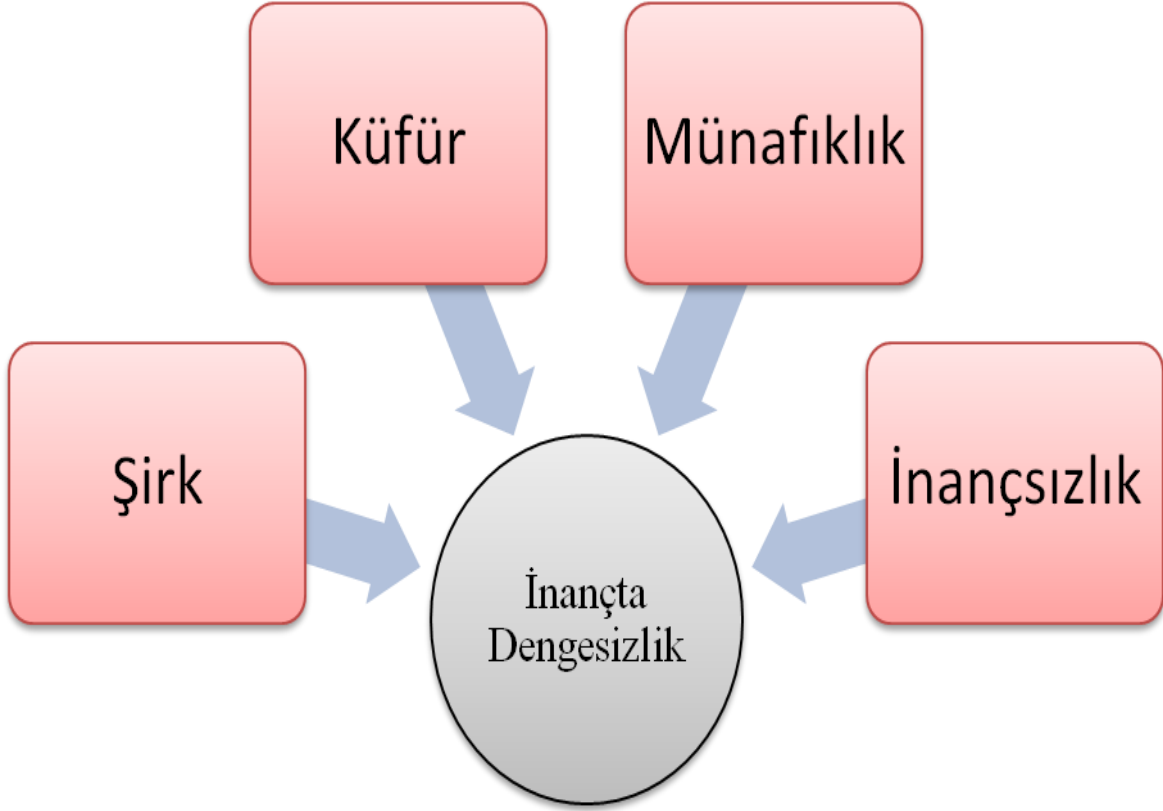
⁸⁹Tirmizî, Birr 41.(1962)

"Müminlerin iman yönünden en sağlamı , ahlak bakımından en güzel olup ve çoluk çocuğuna iyi ve yumuşak davranıp bağışı bol olandır."⁹⁰

İnanç Bakımından İnsanları Gösteren Kavram Haritası

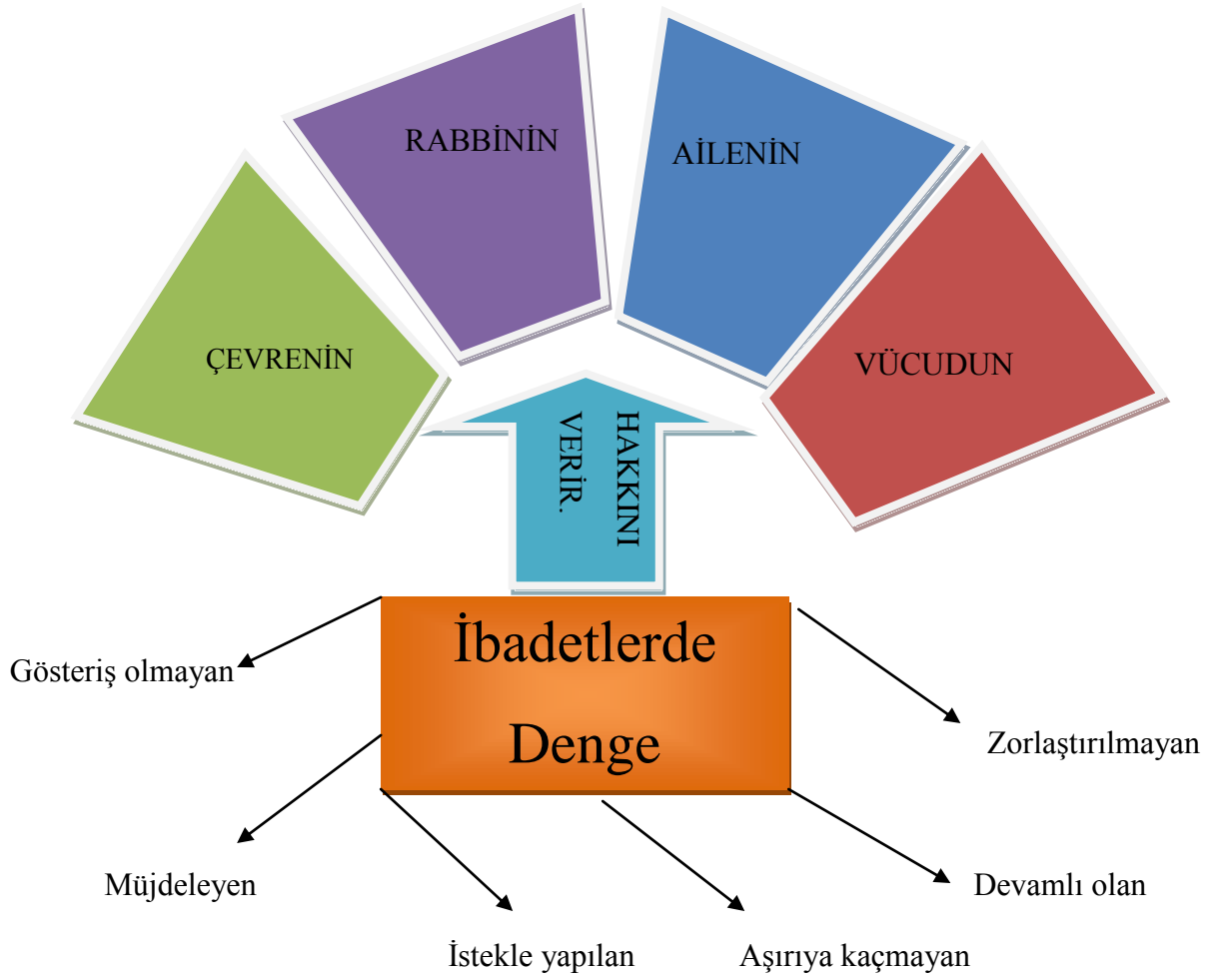
⁹⁰ Tirmizi, İman.(2612)

Allah Resulü (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Münafığın alâmeti üçtür: Konuşunca yalan söyler, vaat ettiği vakit vaadinde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanetlik eder."⁹¹

İnançta Dengeyi Gösteren Kavram Haritası

⁹¹Tirmizi, İman 14.(2631)

“İbadetlerinizde orta yolu tutup aşırı gitmekten kaçınınız. Çünkü hiç birinizi yaptığı ibadeti kurtaracak değildir”⁹²

“Şüphesiz bu din kolaydır, kim güçleştirmeye kalkışırsa yenik düşer”⁹³

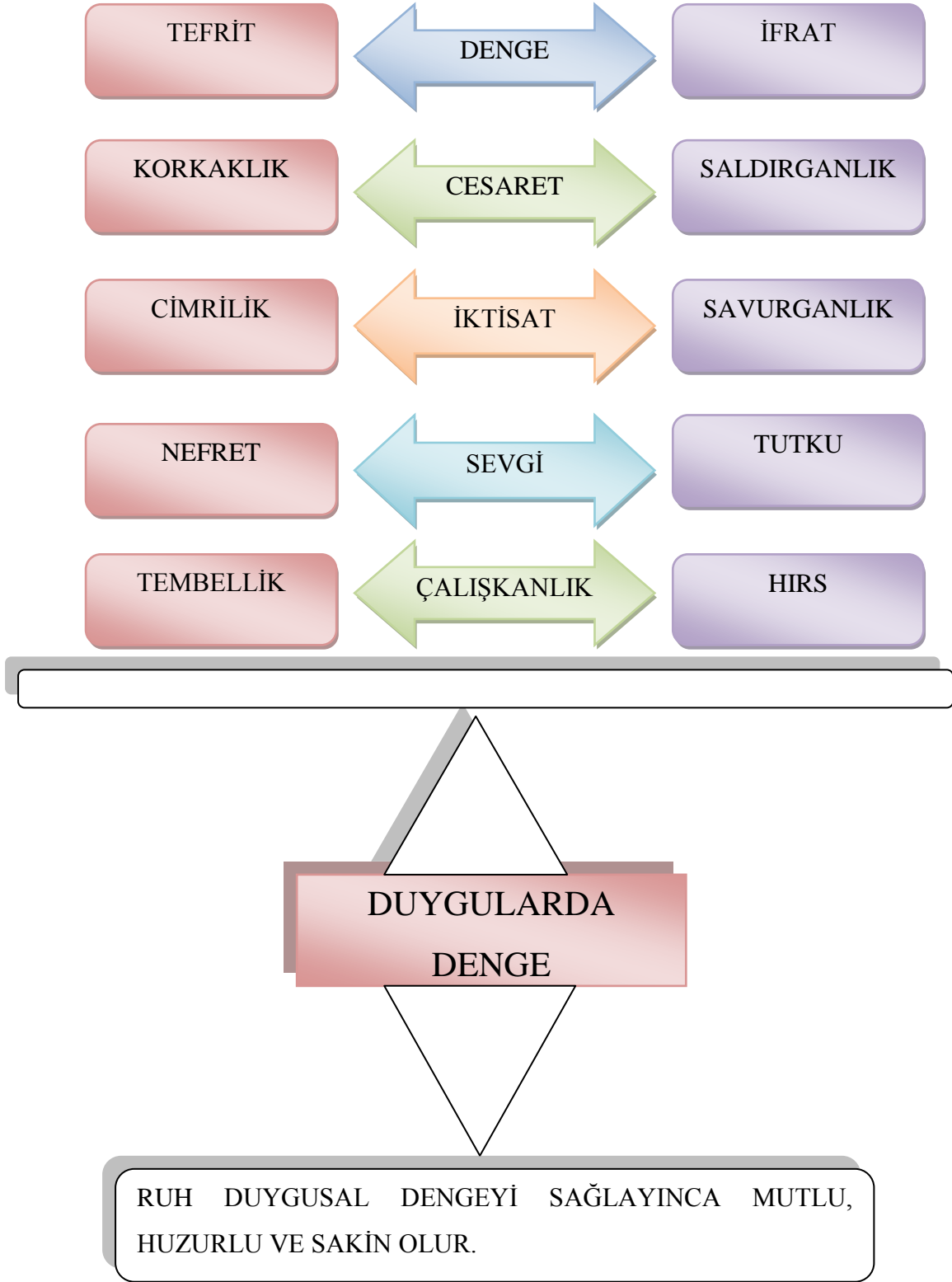
“Amellerden gücünüz yettiği kadarını alın! Siz bıkip usanmadıkça Allah bıkmaz. Ameller içinde Allah’ın en sevdiği amel az da olsa devamlı yapılandır.”⁹⁴

İbadetlerde Dengeyi Gösteren Kavram Haritası

⁹² İbn Mâce, Zühd.(4201)

⁹³ Rudani, İman, Amellerde Ölçü.(176)

⁹⁴ Rudani, İman, Amellerde Ölçü.(171)

“Allah’ım! Tembellikten, korkaklıktan, ihtiyarlığın verdiği düşkünlük ve cimrilikten sana sığınırım.”⁹⁵

Duygularda Dengeyi Gösteren Kavram Haritası

⁹⁵ Buhari, Deavat 38, (2413)

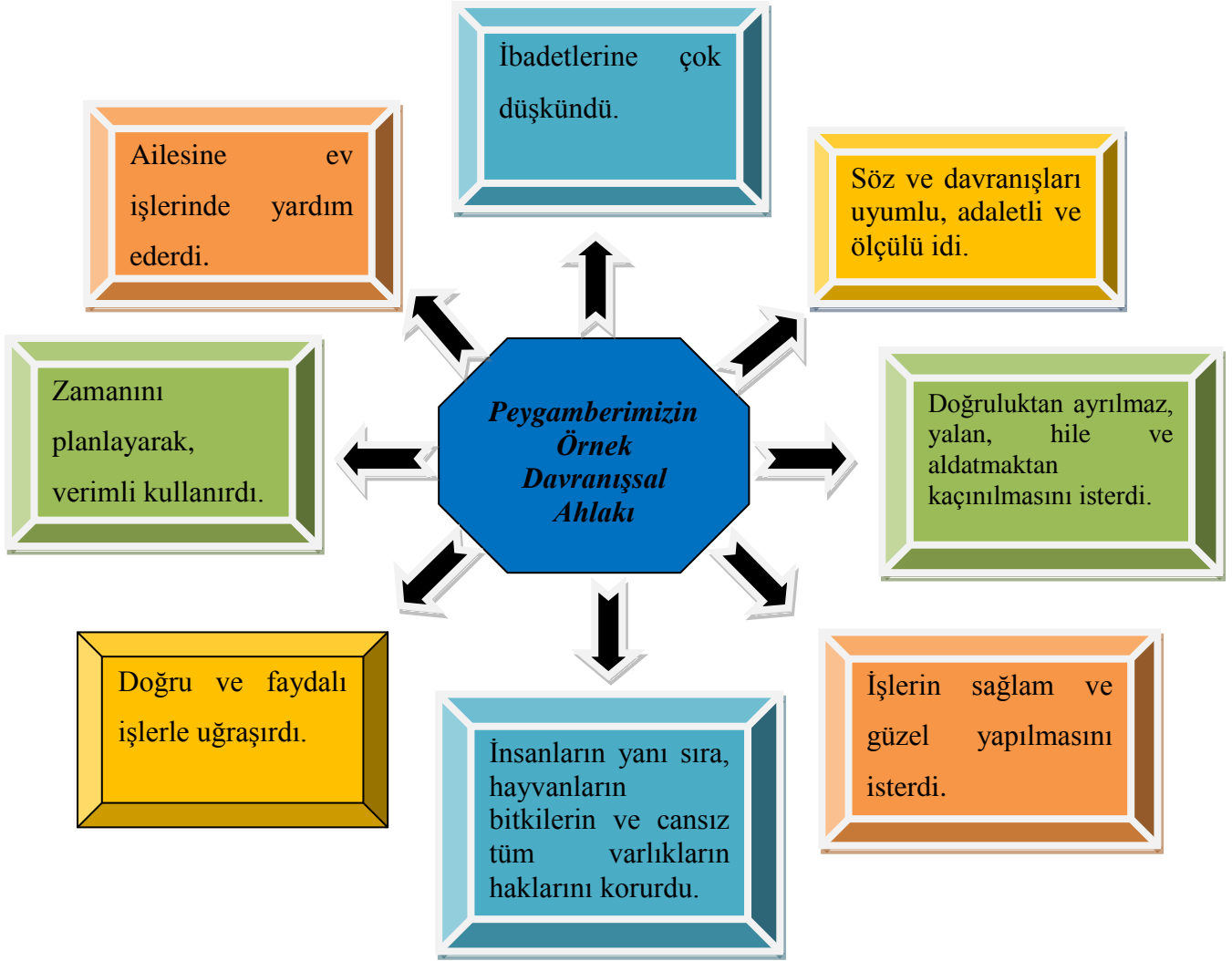
“Sevdiğin kişiyi ölçülü sev.

**Yoksa, bir gün gelir o insan gözünde sevimsizleşir de önceki aşırı muhabbetinden dolayı
elemin iyice ziyadeleşir.**

**Kızdığın kimseye karşı da ölçülü ol ve nefret hissinin önünü kes. Aksi halde, gün döner
de o şahıs dostun oluverirse evvelki öfkeli tavırlarının mahcubiyeti seni çok üzer.”⁹⁶**

Duygularda Dengeye Örnek Olarak Peygamberimizi Gösteren Kavram Haritası

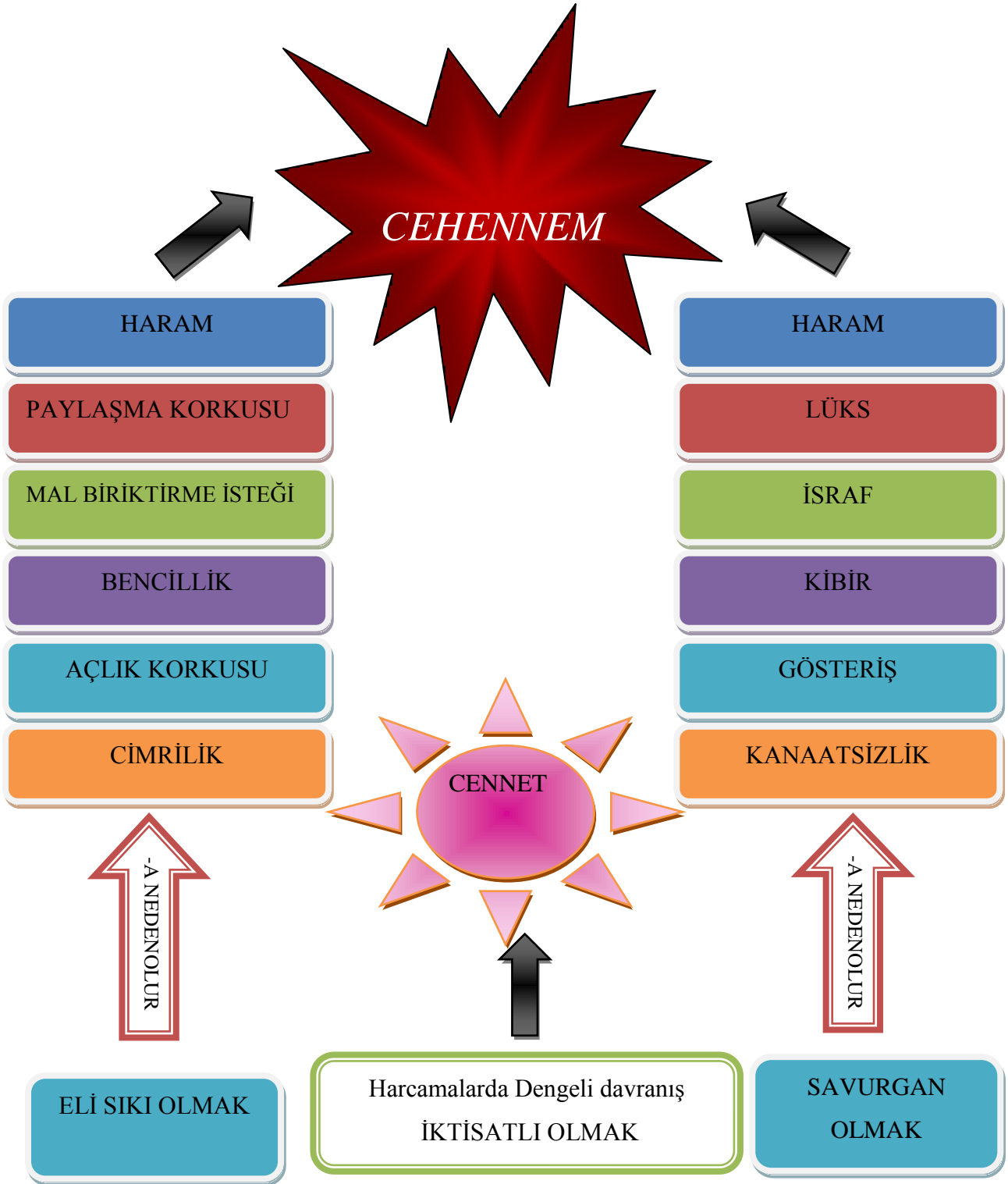
⁹⁶Tirmizi, Birr ve's Sile.(1997)

“Rabbim bana dokuz şey emretti: Gizli halde de aleni halde de Allah’tan korkmamı, öfke ve rıza halinde de adaletli söz söylememi, fakirlikte de zenginlikte de iktisat yapmamı, benden kopana da sıla-ı rahim (dostluk) yapmamı, beni mahrum edene de vermeme, bana zulmedeni affetmemi, susma halimin tefekkür olmasını, konuşma halimin zikir olmasını, bakışımın ibret olmasını, marufu (doğru ve güzel olanı) emretmemi.”⁹⁷

Davranışlarda Dengeyi Gösteren Kavram Haritası

⁹⁷ Kütüb-i Sitte, Birr, (5837)

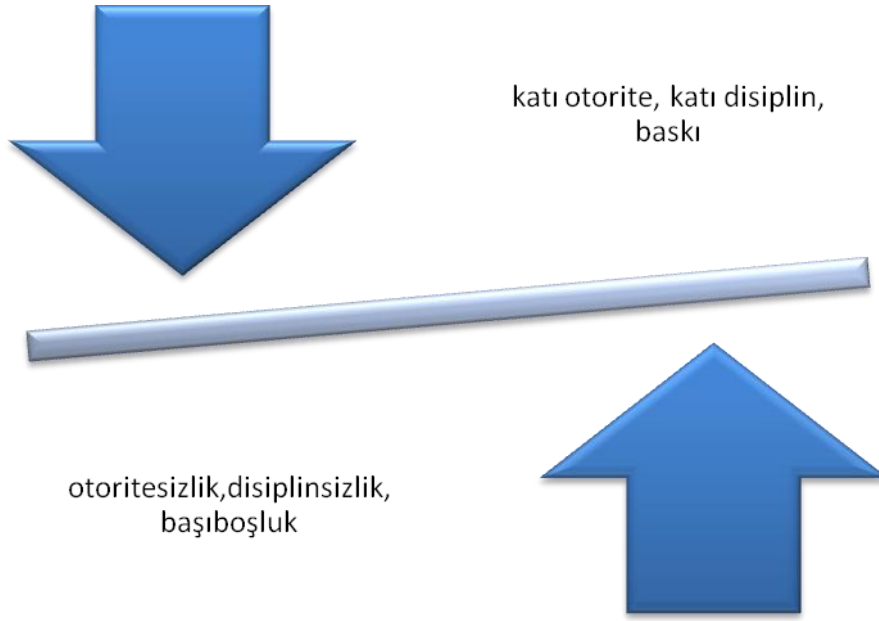

“Hem elini bağlayıp boynuna asma (cimrilik etme), hem de büsbütün açık saçma (israf etme) ki, pişman olur, açıkta kalırsın.”⁹⁸

Harcamalarda Dengeyi Gösteren Kavram Haritası

⁹⁸ Kur'an, İsra, 17/29

ÜNİTE 4 : ÖZGÜRLÜK

“Müslümanın namus ve şahsiyetine haksız yere sataşmak günahların en büyüğüdür.”⁹⁹

Özgürlüğün Sınırlarını Gösteren Kavram Haritası

⁹⁹ Cem’u’l-Fevaid, Adab Bahsi.(8002)

“Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan kaçın. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.”¹⁰⁰

Bazı Hak ve Özgürlükleri Gösteren Kavram Haritası

¹⁰⁰ Kur'an, Hucurat, 49/12

“Ey iman edenler! İçki, kumar, tapmaya mahsus dikili taşlar, fal okları ancak şeytânın amelinden birer murdardır. Onun için bunlardan kaçın ki, murada eresiniz.”¹⁰¹

Hak ve Özgürlükleri Engellenen Davranışları Gösteren Kavram Haritası

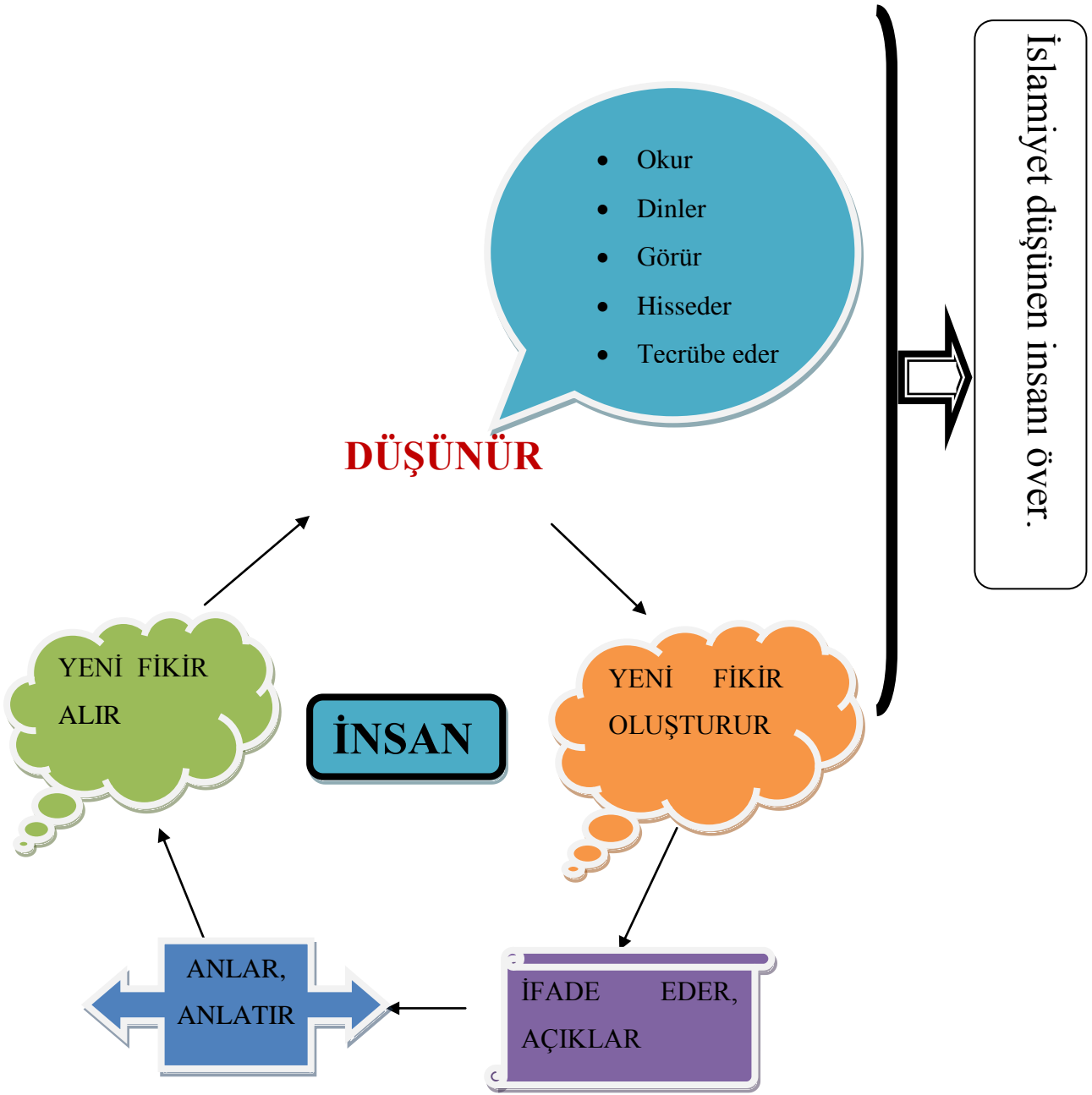
¹⁰¹ Kur'an, Maide, 5/90

“Sen (o zaman), sırf Allah'ın rahmetiyle onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık onları sen bağışla, onlar için Allah'dan mağfiret dile. (Yapacağın) işlerde onlara da danış, bir kere de azmettin mi, artık Allah'a dayan. Muhakkak ki Allah kendine dayanıp güvenenleri sever.”¹⁰²

Peygamberimizin Farklı Din ve İnanç Konusundaki Davranışları Gösteren Kavram Haritası

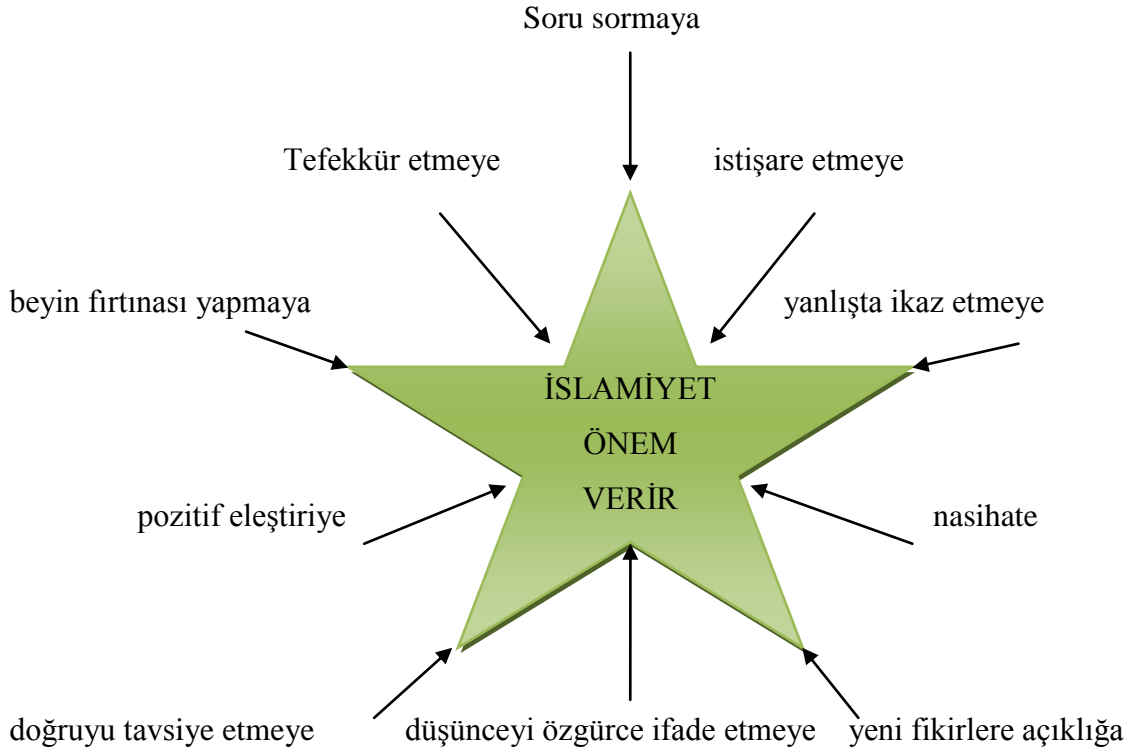
¹⁰²Kur'an, Ali İmran, 3/159

“Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah’ın gökyüzünden indirip kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgarları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için deliller vardır.”¹⁰³

İslamiyet’in Düşünce Özgürlüğüne Verdiği Önemi Gösteren Kavram Haritası

¹⁰³ Kur’an, Bakara, 2/164

“Alimin susup ilmi yaymaması yakışık almaz. Cahilinde sormayıp susması doğru değildir.”¹⁰⁴ Allah Teala şöyle buyurmuştur: “Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (alimlere) sorun.”¹⁰⁵

İslamiyet’in Düşünce Özgürlüğüne Verdiği Önemi Gösteren Kavram Haritası

¹⁰⁴ Cem’u’l- Fevaid, İlim Bahsi.(234)

¹⁰⁵ Kuran, Nahl,16/43

İslamiyet'te Ekonomik Haklar ve Özgürlükler

Mülkiyet sahibi olma

Ticaret yapabilme, kadın-erkek ayrımı olmadan

Helalinden çalışmaya ve üretmeye teşvik

Tüketici hakkını koruma

İhalelere fesat karıştırmama

Alım satım yaparken kusuru saklamama, aldatmama

Çalışanların ödemelerini hakkıyla zamanında yapma

Hile yapmadan tartıda ve ölçüde adaletle satış yapma

İşçi ve işveren haklarını koruma

“Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Ancak kendi rızanızla yaptığınız ticaretle yemeniz helaldir. Birbirinizin canına kıymayın.

Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir.”¹⁰⁶

Ekonomik Özgürlüğü Gösteren Kavram Haritası

¹⁰⁶Kur'an, Nisa, 4/29

“Sizden biri, kendisi için istediği bir şeyi kardeşi için istemedikçe hakkıyla iman etmiş sayılmaz.”¹⁰⁷

İslamiyet’te Özgürlüğün Sınırlarını Gösteren Kavram Haritası

¹⁰⁷ Cem’u’l- Fevaid, İman Bahsi.(71)

TOPLUMSAL HUZUR, GÜVEN VE DÜZEN

SOSYAL HAKLAR

- ADIL ÜCRET ALMA
- ÇALIŞMA HAYATINA KATILMA
- SOSYAL HİZMETLERDEN EŞİT YARARLANMA
- SAĞLIK HİZMETLERİNDEN EŞİT YARARLANMA
- EĞİTİM HİZMETLERİNDEN EŞİT YARARLANMA

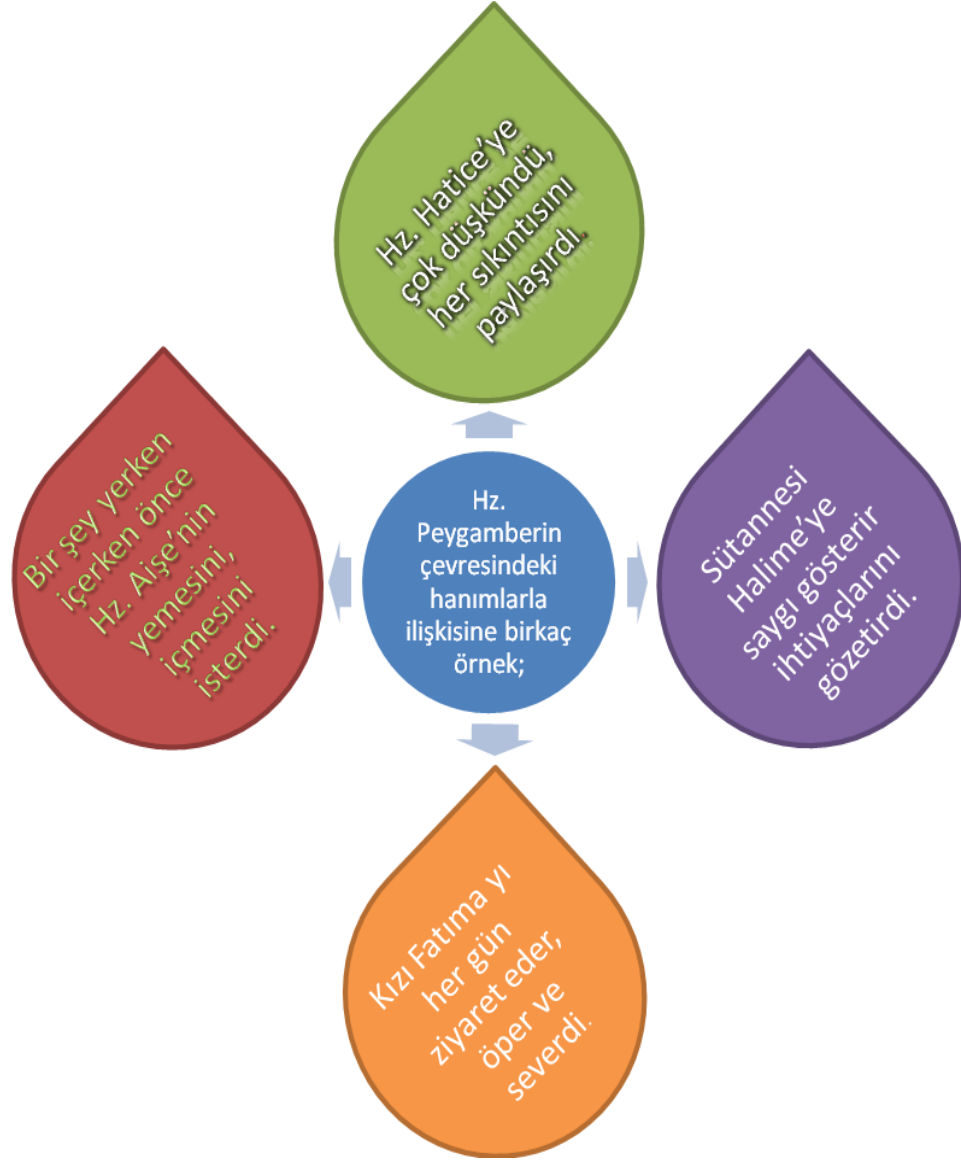
HARAMLAR

- CİNAYET
- ZINA
- HIRSIZLIK
- RÜŞVET
- FAİZ
- YALANCI ŞAHİTLİK
- DEDİKODU
- İFTİRA

SİVİL HAKLAR

- YAŞAMA
- DÜŞÜNCE
- EĞİTİM
- EKONOMİ
- SEYAHAT
- İŞ İMKÂNİ
- KAMU HİZMETLERİNDEN YARARLANMA
- MÜLKİYET EDİNME

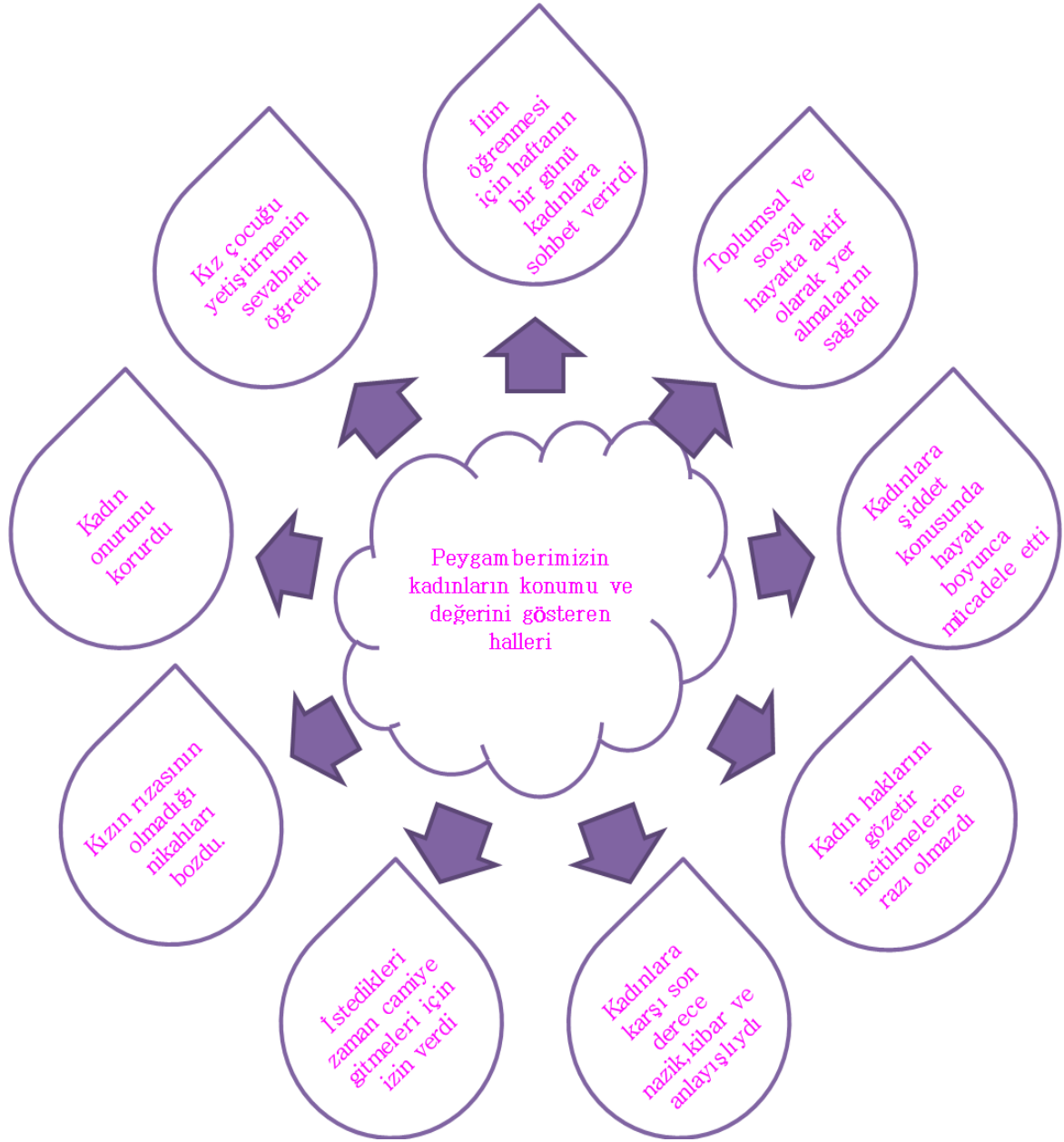
ÜNİTE 5 : KADIN VE ERKEĞE BAKIŞ

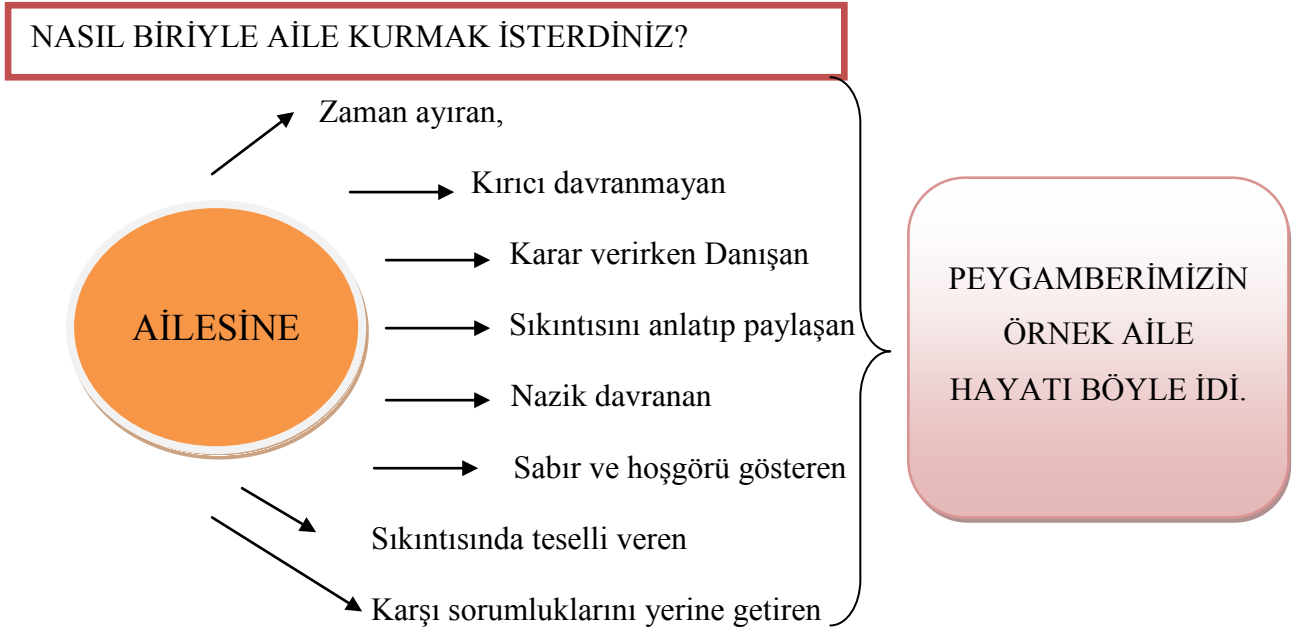
“Kızım Fatıma benden bir parçadır. Kim onu öfkelenirse, beni öfkelenirmiş olur.”¹⁰⁸

Kadının Konumu ve Değeri Gösteren Kavram Haritası

¹⁰⁸ Buhari, Fezailu'l- Ashab.(1698)

Peygamberimizde Kadınların Konumu ve Değerini Gösteren Kavram Haritası

“Mü’minlerin imanca en mükemmel olanı, ahlakça en güzel olanı ve aile fertlerine yumuşak davranandır.”¹⁰⁹

“En hayırlınız ailesi için hayırlı olandır. Bana gelince, ben aileme karşı en hayırlı olanınızım.”¹¹⁰

Erkeğin Konumu ve Değeri Gösteren Kavram Haritası

¹⁰⁹İbn Mâce, I, (630)

¹¹⁰İbn Mâce, I, (636)

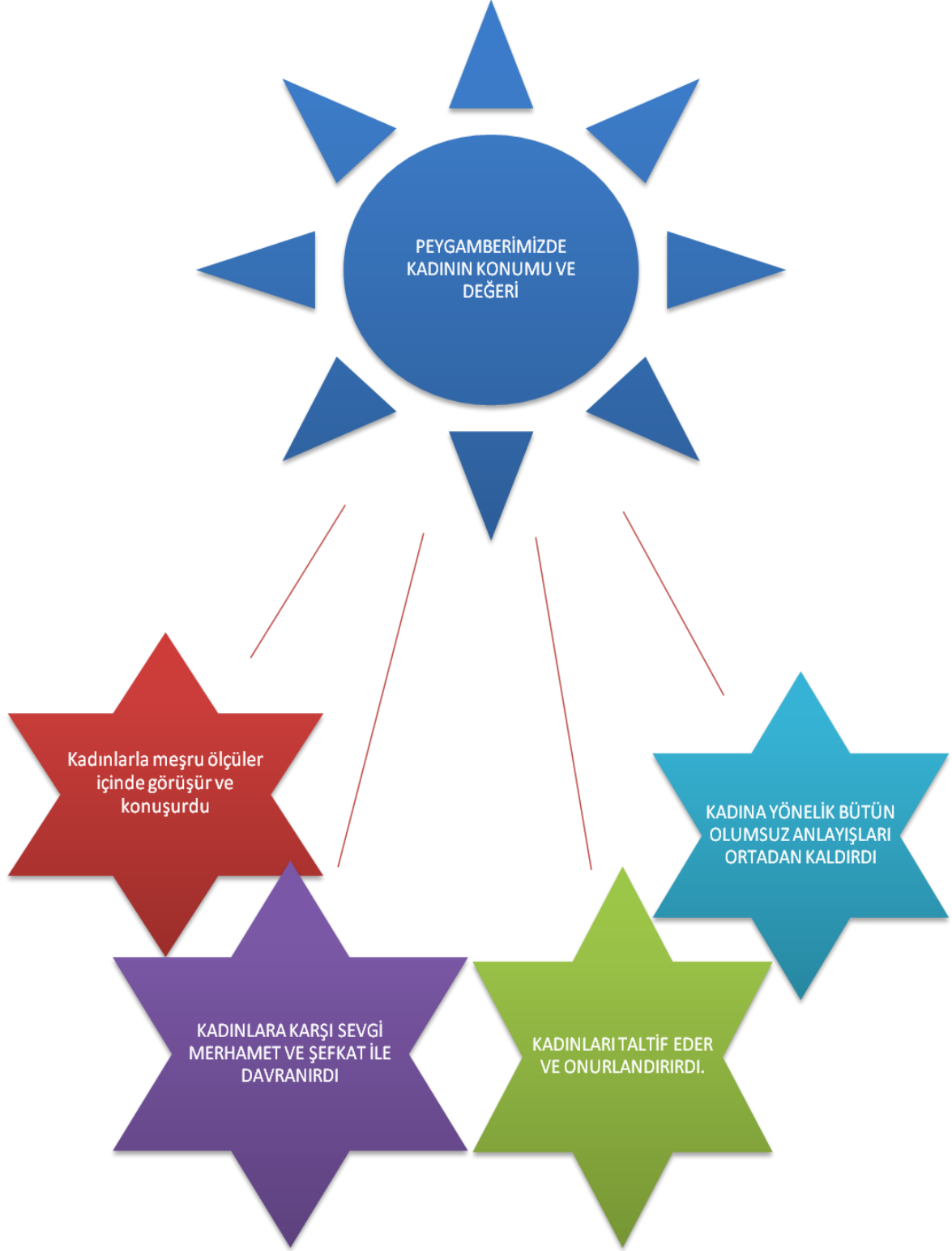

“Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır(en çok takvalı olanınızdır).”¹¹¹

Kadın ve Erkek Eşitliğini Gösteren Kavram Haritası

¹¹¹ Kur'an, Hücurat, 49/13

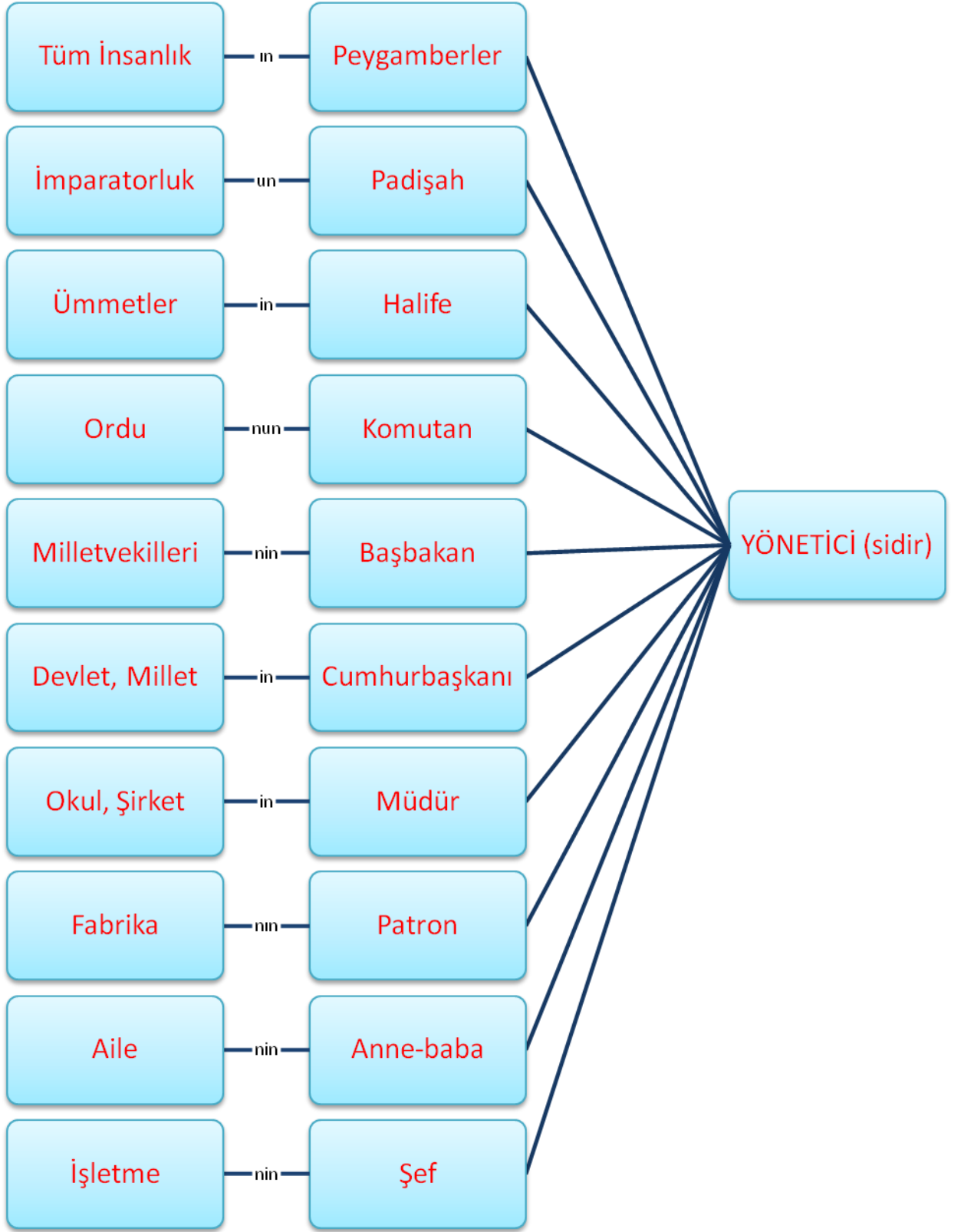
Peygamberimizin hanımlarla olan ilişkisini Gösteren Kavram Haritası

“Hz. Âişe (r.a.) ise Resulullah'da gördüğünü şöyle nakletmektedir:“Resulullah’ın (sav) mübarek eli hiçbir yabancı kadının eline kesinlikle değmedi.”¹¹²

¹¹² İbni Mâce, Cihad.(2874)

ÜNİTE 6: YÖNETİM

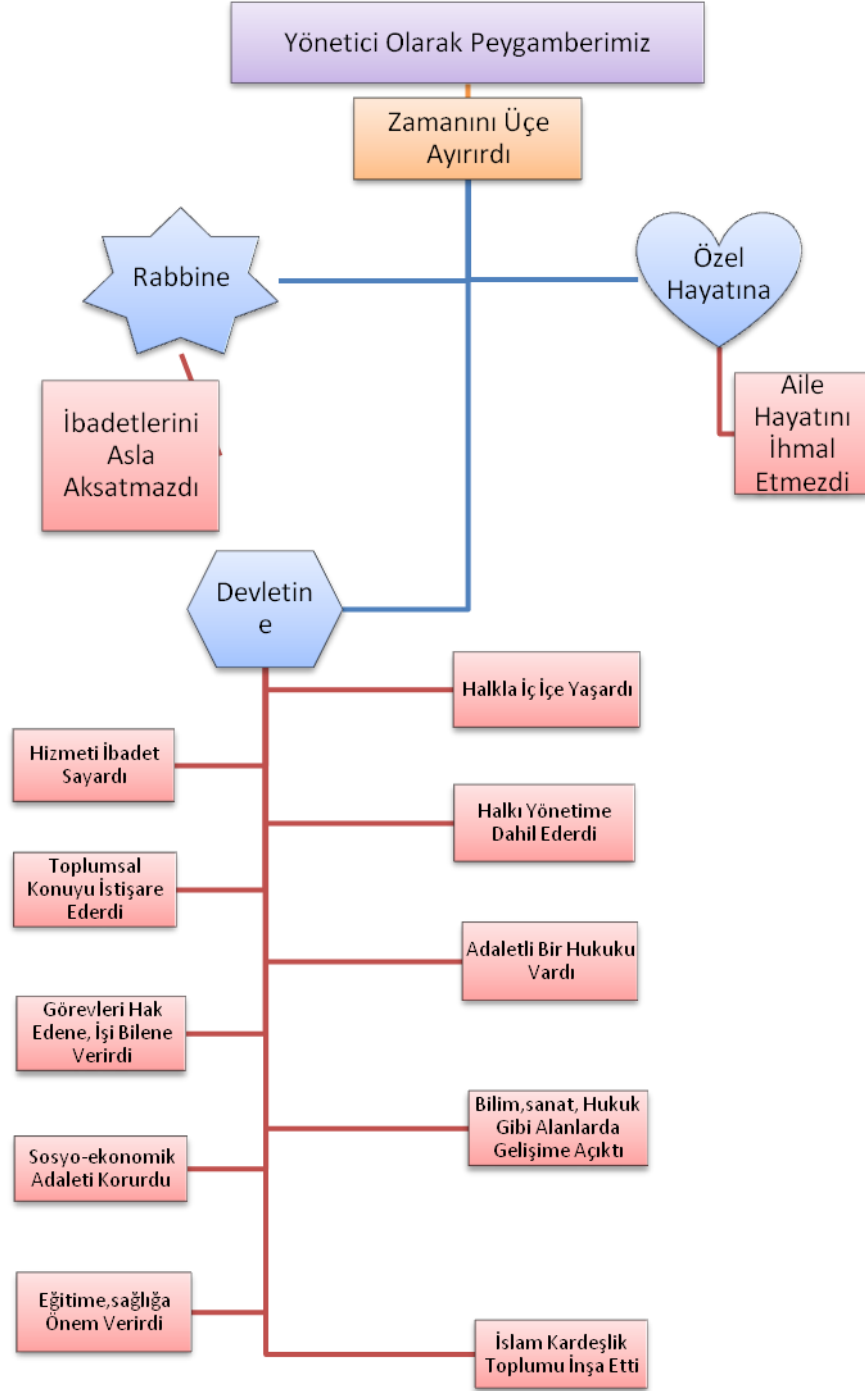
Yöneticinin Kimler Olduğunu Gösteren Kavram Haritası

“Hepiniz gözeticisiniz, gözettiklerinizden sorumlusunuz. Lider bir gözeticidir, yönettiklerinden sorumludur. Adam ailesinin gözeticisidir, onlardan sorumludur. Kadın, kocasının evinde gözeticidir, görevli olduğu işten sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malının gözeticisidir, ondan sorumludur...”¹¹³

Yöneticinin Sahip Olması Gereken Özellikleri Gösteren Kavram Haritası

¹¹³ Buhari, Salat.(500)

"Kıyamet günü Allah'a en sevgili ve mekan olarak en yakın olanı, adil imamdır. Kıyamet günü, insanların Allah'a en menfuru ve mekan olarak en uzağı zalim sultandır. "¹¹⁴

Yönetici Olarak Peygamberimizin Hayatını Gösteren Kavram Haritası

¹¹⁴ Tirmizi, Ahkam 4.(1329)

"Adil davrananlar, Allah katında, Rahmanın sağındaki nurdan minberler üstündedirler. Onlar, hükümlerinde ve ailelerinde, başta buldukları sürece âdil davrananlardır."¹¹⁵

Yöneticinin Görev ve Sorumluluklarını Gösteren Kavram Haritası

¹¹⁵ Kütübü sitte, Hilafet ve İmamet.(1717)

Meşru yöntemlerle seçilmiş yöneticilere, İslam'ın sınırları içinde kaldıkları sürece itaat etmeleri farzdır

Yöneticileri aşırı saygı ve övgüyle yüceltmemeleridir.

Yöneticilerine karşı tutumlarında ilkeli ve dürüst olmaları gerektiğini ifade ederdi.

Yöneticilere gereksiz yere isyan etmek doğru değildir

Yönetilenlerin Görev ve Sorumlulukları

Toplumun birlik ve beraberliğini bozucu tutumlardan uzak durmalı

İç ve dış düşmanlara karşı yöneticilerinin yanında yer almaları gerekir.

Yöneticilerden menfaat beklentisi içine girmek doğru değildir.

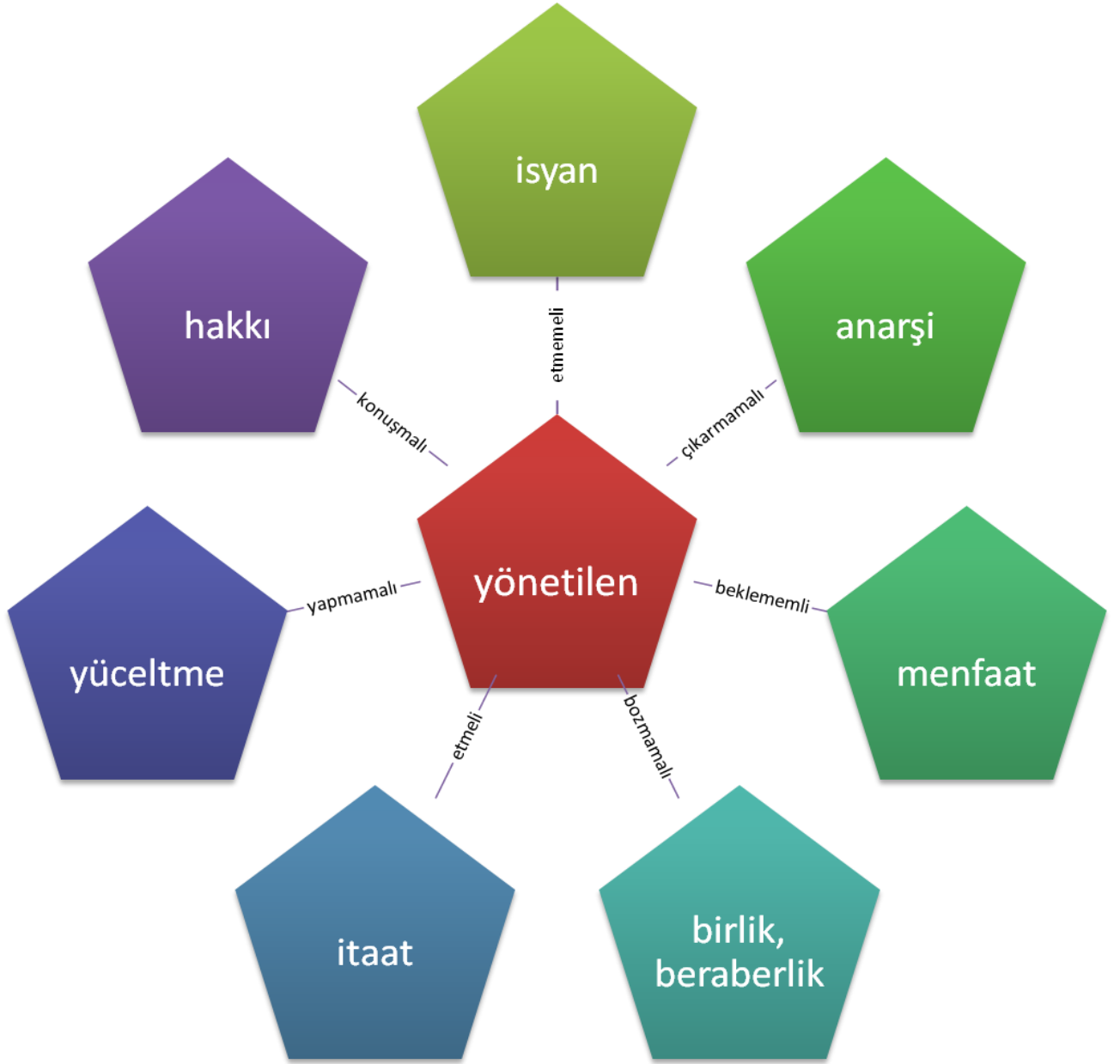

Toplumda anarşi ve huzursuzluk çıkarmaktan uzak durmalarıdır.

“İmamlara (liderlere) sövmeyin! Onlar için hayır duada bulunun. Çünkü onların salâhı (iyi olmaları) sizin salâhınızdır.”¹¹⁶

Yönetilenlerin Görev Ve Sorumluluklarını Gösteren Kavram Haritası

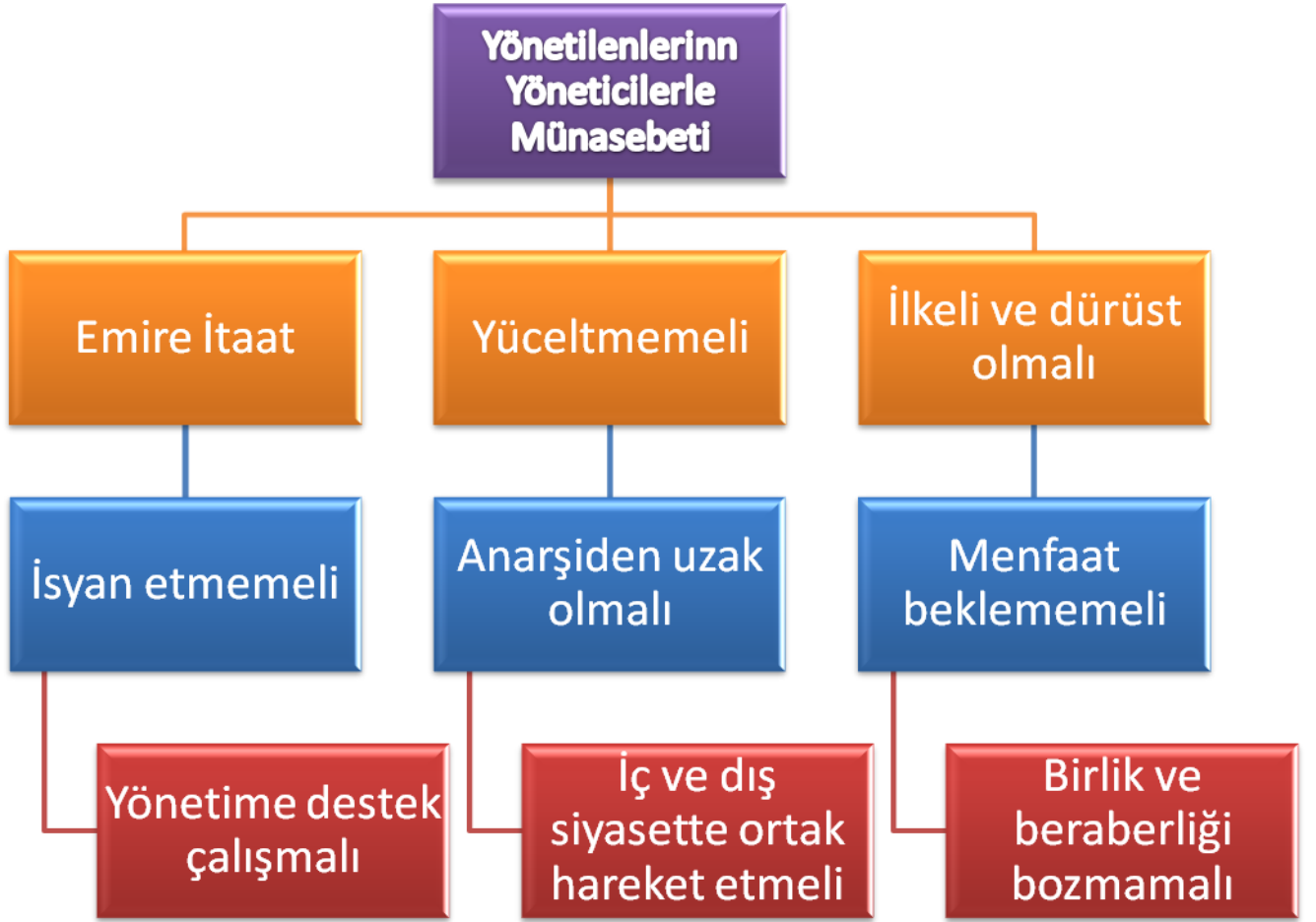
¹¹⁶ Cem'u'l- Fevaid, Giyim ve Süslenme Bahsi. (6043)

“Kim emirinden hoşlanmadığı bir husus görürse sabretsin. Çünkü cemaatten bir karış olsun ayrılan cahiliye ölümüyle ölmüş olur.”¹¹⁷

Yönetilenlerin Görev ve Sorumluluklarını Gösteren Kavram Haritası

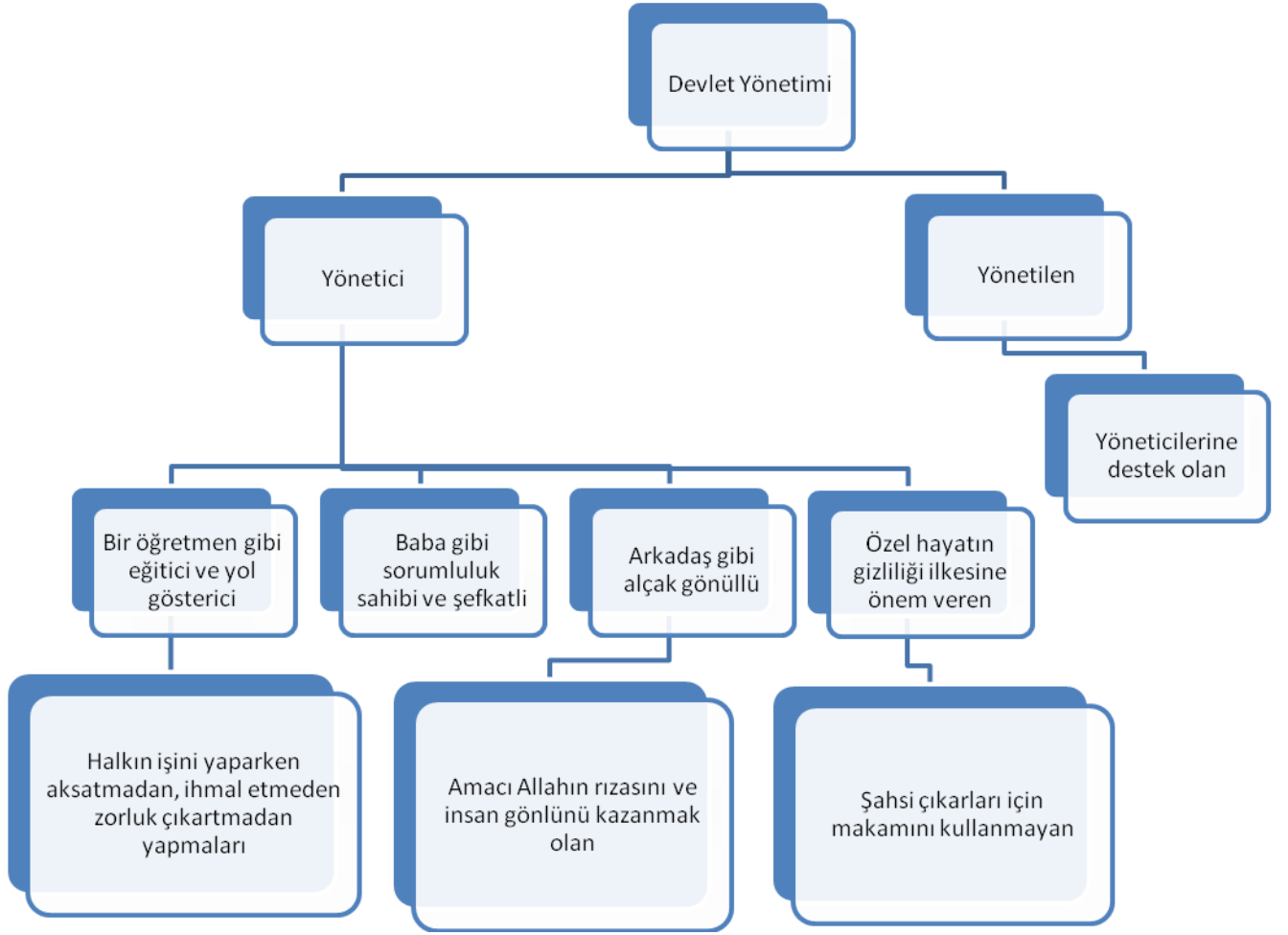
¹¹⁷ Cem’u’l- Fevaid, Giyim ve Süslenme Bahsi.(6037)

“Başınıza başı kuru üzümü andıran Habeşli bir köle bile geçse, aranızda Allah’ın Kitabı ile hükmettikçe, onu dinleyin ve itaat edin.”¹¹⁸

Yönetilenlerin Yöneticilerle Olan Münasebetinin Nasıl Olması Gerektiğini Gösteren Kavram Haritası

¹¹⁸Cem’u’l- Fevaid, Giyim ve Süslenme Bahsi.(6028)

"Sizi yöneten büyüklerinize sövmeyin! Onların iyi olmaları için dua edin Çünkü onların iyi olmaları, sizin iyi olmanız demektir"¹¹⁹

Yönetilenlerin ve Yöneticilerin Görev Ve Sorumluluklarını Gösteren Kavram Haritası

¹¹⁹Müslim, İmaret 18.(1827)

SONUÇ

Bu çalışmamızda; aktif ve anlamlı öğrenmeyi gerçekleştiren, dersi verimli, anlaşılır, kolay işlenir hale getiren, öğrenci merkezli öğretimi destekleyen, öğrencinin ön hazırlığını ve kavram bilgisini değerlendiren yöntem olması sebebiyle kavram haritası tekniğini kullanarak, insanlığa örnek Hz. Muhammed'in Hayatını anlatan ders kitabını konularıyla işlemeye çalıştık.

Yeni bilgi ile hali hazırdaki bilgi arasında bağı kurduğu için, öğrencinin öğrenmeye hevesini arttırdığını görmüş olduk. Din öğretiminde öğrencide, soyut kavramların çokluğu, zorluğundan dolayı oluşan kavram kargaşası problemini de bu teknikle çözmüş olduk. Hadis ve sünneti, günlük yaşantı ile ilişkilendirememesi gibi eksiklikleri kavram haritası tekniği ile aşabildiğimizi fark ettik.

Bununla birlikte kavram haritalarının her öğrenci veya öğretmen tarafından kabul edilmesi ve her durumda etkin bir şekilde kullanılması da beklenmemelidir. Düşünce biçimleri ve öğrenme stilleri farklı olan bireylerin tamamına da hitap etmesi beklenmemelidir. Öğretim ortamı, öğretmenin sunumu, kavram haritası hazırlarken sahip olduğu bilgi ve harita örgütlemesinde farklı yönergeler koyması gibi detaylar bu tekniğin kullanılabilirlik ve etki derecesini değiştirmektedir.

Öğrenci yönlendirme olmadığı zamanda kavramları yanlış örgütleyebilir, bu sebeple öğretici gözetiminde harita çizimi olmalıdır. Önemli ve detay kavramları, kavram haritası şablonunu önceden öğretmen sunmalıdır. Ölçme ve değerlendirme aracı olarak kullanılabilir ancak her kavramın öğrenci tarafından fark edildiğinden, anlaşıldığından emin olunmalıdır. Amaç; öğrencide bulunan yanlış bilgi ve önbilginin fark edilmesine, düzeltilmesine, öğrencilerin kendi öğrenmeleri üzerinde düşünmelerine olanak sağlamaktır. Konuların niteliğine göre hangi kavram haritası çeşidinin kullanılacağı değişmekte olup her konu, kendi özelliğine uygun bir kavram haritası çeşidini gerektirmektedir.

Geleneksel öğretim yöntemlerini bir kenara bırakıp, kavram haritası tekniğini dersin başında isteklendirmesi, dikkat çekmesi, konuya giriş aracı olması ve anlaşılması zor olanın detaylandırılması, öğrencinin aktif olduğu tartışma ortamının oluşması için bu metodu kullandık.

Tezimizi belirlediğimiz hedefler doğrultusunda yazdık. Özellikle kavram haritalarında görsel olarak dikkat çekiciliği ve hatırdaki kalıcılığı arttırmak için farklı şablonlarla kavram haritalarını çizdik. Konumuzda ilgili hadis ve ayetle haritayı destekledik, hadis ve ayetleri anlaşılır hale getirmeye çalıştık. Diğer benzer çalışmalardan farklı olarak, görselliğin hatırlatıcılığını ve dikkat çekiciliğini göz önünde bulundurduğumuz için, kavram haritalarını

smartart olarak çalıştık. Kavram haritasını daha eğlenceli hale getirmek, dersi aktif, öğrenci merkezli işlemek için kavram haritası ile ilgili oyunlara da çalışmamızda yer verdik. Ders kitabına bağlı kalarak, örnekleri çoğaltarak, önemli olan her detayı atlamadan haritalamaya dikkat ettik.

Yeniden çalışsaydık, diğer ortaöğretim sınıflarının konularını da dahil eder, ders işlerken öğrencilerden aldığımız dönütleri de not düşerdik. Zaman kısıtlılığında 10. Sınıfların müfredatını deneme çalışması yaptık. Hadisler, konular ve olaylar geniş anlatımı gerektirdiği için bazen kavram haritasındaki kavramları tek veya 2-3 kelime ile sınırlandıramadık. Aynı zamanda her konu daha da derinlemesine ele alınabilirdi.

Sonuç olarak; Kavram haritalarının öğrenmeyi görsel olarak gerçekleştirilmesi, öğrenimi, kullanımı ve öğretimi kolay olması, çeşitli alan, konu, öğretim safhası ve seviyesi için uygun olması, kavram algılanması ve ilişkilendirilmesinin değerlendirilmesinde kolayca kullanılabilir olması, öğrenci-öğrenci ve öğrenci-öğretmen ilişkilerinin gelişmesinde yardımcı olması ve kavramlar arasındaki ilişkinin doğrusal yoldan ve somut olarak gösterilmesine yardımcı olması gibi özelliklerinden dolayı Hz. Muhammed'in hayatı gibi din öğretimi programlarında kullanılması gereken önemli bir araç ve yöntemdir.

Bu tez çerçevesinde yapılacak çalışmalar ile ilgili şunlar önerilebilir;

- Diğer din eğitimi ve öğretimine yönelik derslerde de kavram haritası tekniği ile yeni çalışmalar yapılabilir.
- Din eğitimi ve öğretimi alanında çalışan öğretmenlerin, derslerinde kavram haritası yöntemini kullanıp kullanmadıkları ve kullanıyorlarsa aldıkları sonuçları araştıran bir çalışma yapılabilir.
- Din eğitim ve öğretiminin yapıldığı derslerde ana hat kavramlar belirlenerek, kavram haritası şeklinde büyük çaplı çalışmalar yapılabilir.
- Öğrenci ve öğretmenler üzerinde, ders işlerken ve ders çalışırken kavram haritası tekniğini kullanmanın ne derece etkili olduğu ile ilgili anket ve araştırma çalışmaları yapılabilir.
- Kavram haritası tekniği görsel efektlerle, resimlerle, tasarımlarla nasıl desteklenebilir, sonucunda öğretimi ve hatırlatıcılığı hangi düzeyde etkilemektedir araştırması yapılabilir.
- Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin, bir sınıfta kavram haritası tekniği kullanılarak işlenmesi, diğer bir sınıfta ise aynı ders ve konuların sadece anlatım tekniği işlenmesi sonucunda, her iki sınıf karşılaştırılarak kavram haritası tekniğinin ders işlenişinde etki derecesi araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Mehmet Zeki, Din Öğretiminde Yöntemler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004.
- AÇIKGÖZ, Kamile Ün; Aktif Öğrenme, Eğitim Dünyası Yay. 2. Baskı, İzmir 2004.
- AKIN Hanifi, Sahih-i Buhari Muhtasarı, Saadet Yay., İstanbul, 2008.
- AKYÜREK, Süleyman; Din Öğretiminde Kavram Öğretimi, DEM Yay. İstanbul 2004.
- AKYÜREK, Süleyman; Din Eğitiminde Genellemelerin Öğretimi, AÜİFD 47, sayı I. 2006.
- AKYÜREK, Süleyman; “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı”, Değerler Eğitimi Dergisi 1(3), 2003.
- AYHAN, Halis; Eğitim Bilimine Giriş, Şule Yay. İstanbul, 1995.
- BİLEN, Mürüvvet; Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı yay., Ankara 2002.
- CANAN, İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.
- CEM’U’L-FEVAİD ER-RUDANİ, Büyük Hadis Külliyyatı. imam Muhammed bin Muhammed bin Süleyman, İz Yay., İstanbul, 2014.
- DAVUDOĞLU, Ahmet, Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi, Sönmez Neşriyat İstanbul 1978.
- DEMİREL, Özcan, Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı, Pegem A Yay. 10. Baskı. Ankara 2006.
- DİKİCİ, Ayhan; TÜRKER, Hasan Hakan; ÖZDEMİR, Gökhan; 5e Öğrenme Döngüsünün Anlamlı Öğrenmeye Etkisinin İncelenmesi - Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi: 39,2010.
- DOĞAN, Recai, TOSUN, Cemal, İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi -Özel Öğretim Yöntemleri-, Pegema Yayıncılık, Ankara 2003.
- DOĞAN, Özlem; Mantık, Anahtar Kitaplar yayınevi, İstanbul 1994.
- ERDEN, Münire – AKMAN, Yasemin; Gelişim ve Öğrenme, Arkadaş Yay. Ankara.2004.
- ERTÜRK, Selahattin, Eğitimde Program Geliştirme, 3. Baskı, Ankara matbaası,1972.
- KARAMAN, Hayrettin, ÖZEK, Ali vd. Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1993.
- KAYA, Osman Nafiz; “Fen Eğitiminde Kavram Haritaları”, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl: 2003 (1), Sayı 13.
- KILINÇ, Ahmet, Bir Öğretim Stratejisi Olarak Kavram Haritalarının Kullanımı, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi. Aralık 2007. Cilt:IV, Sayı:II, 21-48
<http://efdergi.yyu.edu.tr> / http://efdergi.yyu.edu.tr/makaleler/cilt_IV/ii/a_kilinc.pdf.
 ET:02.02.2016
- KIRKKILIÇ, Ahmet, MADEN Sedat, ŞAHİN Abdullah, GİRGİN Yüksel; Kavram Haritalarının Okuduğunu Anlama ve Kalıcılık Üzerine Etkisi, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi / 2011 Cilt: 1, Sayı: 4.
- KOCAER, Abdullah Feyzi, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecridi Sarih, Hüner yay. Konya 2004.
- KORUKCU, Adem, Kavram Haritalarının Din Öğretiminde Kullanımı (İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 7. Sınıf 1. Ünite Kur’an-ı Kerim’i Tanıyalım Ünitesi Örneğinde Bir Uygulama Örneği). Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.
- MOORE, Kenneth D. Classroom Teaching Skills. USA. McGraw Hill. 2001
- PARLIYAN, Abdullah, Sünen-i Tirmizi tercemesi, Konya Kitapçılık, İstanbul 2007.
- PARLIYAN, Abdullah, Sünen-i İbni Mace tercemesi, Konya Kitapçılık, İstanbul 2008.
- SABAN, Ahmet, Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar. Nobel yay. Ankara 2004.

SCHUSTER, Pamela Mc Hugh, Concept Mapping A Critical – Thinking Approach to Care Planning, F. A Davis Company, Philadelphia USA, 2002.

SÖNMEZ, Veysel, Eğitim Felsefesi 12. Baskı. Anı yay. Ankara, 2014.

TOSUN, Cemal, DOĞAN Recai; İlköğretim 6. ,7. Ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları, Pegem A Yay.Ankara. 2005.

ÜLGEN, Gülten; Eğitim Psikolojisi, Alkım Yay. İstanbul, 1997.

ÜLGEN, Gülten; Kavram Geliştirme/Kuramlar ve Uygulamalar, Nobel yay. 4.Baskı, Ankara 2004.

VARIŞ, Fatma; Eğitimde Program Geliştirme, Alkım Yay. Altıncı Baskı, Ankara 1996.

<http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/kitaplar/fizik/u4.doc>. ET:15.07.2006

http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ortaogretim/0/Hz.Muhammedin_Hayati_ORTA%D6%D0RET%DDM.pdf ET: 02.02.2016

Türk Dil Kurumu Sözlüğü,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56c362322c64b6.75152769 (ET:02.02.2016)